

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Книжка для вчителя

І частина

**ДО ПРОГРАМИ КУРСУ ЗА ВИБОРОМ
«ПИСЬМЕННИКИ – ЛАУРЕАТИ
ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ – ЗОЛОТИЙ
ФОНД УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ»**

11 клас

Черкаси

2011

Книжка для вчителя: календарне планування, розробки уроків, мультимедійний посібник. 11 клас. До програми курсу за вибором «Письменники – лауреати Шевченківської премії – золотий фонд української літератури». – Частина I. – Черкаси. 2011. – с. 138.

Месевря О.І., завідувач лабораторії суспільно-гуманітарних дисциплін Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників;

Січкарь С.І., методист з української мови і літератури Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

Рецензенти:

В. Пахаренко – викладач кафедри української літератури і компаративістики Навчально-наукового інституту української філології та соціальних комунікацій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, професор, кандидат філологічних наук, член Національної спілки письменників України;

С. Лис – учитель української мови і літератури, учитель-методист Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів № 20 Черкаської міської ради

У посібнику подано плани-конспекти класичних і нетрадиційних уроків на весь навчальний рік. Вони містять додатковий матеріал, нестандартні підходи, розраховані на творчого вчителя. До книжки введено орієнтовне календарне планування, додано мультимедійний посібник. Методичний посібник відповідає вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти, забезпечує високий рівень викладання української літератури як у загальноосвітній середній школі, так і в профільній школі, зокрема в 11 класі.

Для учителів-словесників, студентів педагогічних навчальних закладів.

Рекомендовано до друку вченою радою ОІПОПП
Протокол № 1 від 18.03. 2011 .р

ЗМІСТ

Данильчук О.Ф., Черкаський гуманітарно-правовий ліцей. ВСТУПНИЙ УРОК	5
Безніцький М.Г., Сингаївська К.А., спеціалізована загальноосвітня школа №1 Умані. М.П.БАЖАН. «ПОЛІТ КРИЗЬ БУРЮ»	18
Денисенко О.І., Леськівська ЗОШ І-ІІІ ступенів Черкаського району. ЛІНА КОСТЕНКО. ЗБІРКА «НЕПОВТОРНІСТЬ»	20
Барсукова Л.М., Черкаська ЗОШ №3. БОРИС ОЛІЙНИК – ЛАУРЕАТ ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	29
Роєнко О.П., Черкаська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №18. ВАСИЛЬ СТУС. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНІ ЛІНІЇ ЗБІРКИ «ДОРОГА БОЛЮ»	41
Шклярєнко Г. В., Заліська ЗОШ І-ІІ ступенів Тальнівської районої ради. ПОЕТ НА ГРАНІ ГЕНІАЛЬНОСТІ. ЗА КНИГОЮ М.СЛАБОШПИЦЬКОГО «ПОЕТ ІЗ ПЕКЛА»	48
Н.В.Самелюк, Почапінський НВК Лисянського району. Урок 1. ГЛИБОКА ПРОСТОТА І ТАКА ПРОСТА ГЛИБІНЬ ПОЕЗІЇ ДМИТРА ІВАНОВА. ЗА ЗБІРКОЮ «СЕЛО В ТЕРНОВОМУ ВІНКУ»	
Урок 2. ПРИСМАК ТЕРЕНУ В БАЛАДАХ ДМИТРА ІВАНОВА. ЗА ЗБІРКОЮ «СЕЛО В ТЕРНОВОМУ ВІНКУ»	57
Чуп В.Ф., Ленінська ЗОШ І-ІІІ ступенів Драбівського району. ОГЛЯД ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ПЕТРА СКУНЦЯ	68
Глига Н.М., Юрківський НВК Уманського району Мовчан С.С., Водяницький НВК Звенигородського району. Шалівська В.В., Дашуківська ЗОШ І-ІІІ ступенів Лисянського району. ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ А.І.КИЧИНСЬКОГО. ЗБІРКИ ВІРШІВ «ПРОЛІТАЮЧИ НАД ЛИСТОПАДОМ», «ТАНЕЦЬ ВОГНЮ»	70
Сіденко Л.А., Черкаська ЗОШ І-ІІІ ступенів №21 Черкаської міської ради. В.І.ГОЛОБОРОДЬКО. «СВІТ, ПОЕТ І ЙОГО СЛОВО»	84
Козак Л.В., Броварківський НВК Золотоніського району ІГОР КАЛИНЕЦЬ – ПОЕТ КУПАЛЬСЬКОГО ВОГНЮ І СИМВОЛ НЕЗЛАМНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ	94
Горшкова В.В., Гарбузинський НВК Корсунь-Шевченківського району. Гуцало А.М., Терешківський НВК Шполянського району. Ковбасюк Т.М., Стебненської ЗОШ І-ІІІ ступенів Звенигородського району. ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ. Т.Ю.МЕЛЬНИЧУКА. ЗБІРКА ПОЕЗІЙ «КНЯЗЬ РОСИ»	101
Снет А.П., Черкаська гімназії № 31. ТВОРЧИСТЬ МИКОЛИ ВОРОБІЙОВА. ЗБІРКА ПОЕЗІЙ «СЛУГА ПІВОНІЇ»	108
Малигіна Л.М., Черкаський колегіум «Берегиня». ВАСИЛЬ ГЕРАСИМ'ЮК. ЗБІРКА «ПОЕТ У ПОВІТРІ»	116
Линник А.М., Черкаська ЗОШ І-ІІІ ступенів №10. «...ЯК СВІТ ПРОЙТИ З УКРАЇНОЮ НЕ РОЗМИНУТЬСЯ...»	
В. Д. СЛАПЧУК. ЗБІРКА «НАВПРОТИ ТЕЧІЇ ТРАВИ	131

Від авторів

Українська література є невід'ємною складовою національної культури нашого народу, потужним джерелом духовної енергії. Вона не лише передає загальнолюдські і національні цінності від покоління до покоління, а й культивує їх у людських душах, формує, збагачує духовний світ дитини, впливає на її свідомість і підсвідомість, спрямовує морально-етичний потенціал, розвиває інтелект, творчі здібності, естетичний смак. У великій мірі цьому сприяє творчість письменників – лауреатів Шевченківської премії.

Книжка для вчителя відповідає програмі курсу за вибором для учнів 11 класу «Письменники – лауреати Шевченківської премії – золотий фонд української літератури». Вона розпочинається поурочним календарно-тематичним плануванням, де подано орієнтовний розподіл годин, який учитель може змінити, зменшити чи збільшити кількість годин на певну тему, але не виходячи за межі 35 годин.

Беручи до уваги те, що при підготовці до уроків у педагога можуть виникнути труднощі через брак текстів того чи того письменника, учителі-автори посібника – прагнули по можливості дати прозові уривки (якщо поезія – то повністю) або безпосередньо в плані-конспекті уроку, або в додатках.

Щоб учитель-словесник мав більше можливостей добирати матеріал на свій розсуд та зважаючи на складність матеріалу, подаємо по 2 уроки на вивчення творчості В. Земляка і Д. Іванова.

Письменники, за творчістю яких укладена програма, вихідці з різних областей України. Це дасть змогу педагогові використовувати окремі уроки для вивчення літератури рідного краю.

Крім того посібник стане в пригоді учителю при вивченні сучасного літературного процесу, адже в ньому представлена творчість багатьох сучасних поетів і прозаїків.

Укладачі посібника пропонують уроки для тематичного оцінювання. Кожен учитель має вирішити це самостійно, враховуючи здібності й уподобання вихованців (наприклад: твори, міні-твори, презентації, проекти, диспути, конференції і т.п.).

Автори застосували сучасні методи навчання, новітні освітні технології. Велика увага приділяється поезії художнього твору, особливостям стилю письменника, теорії літератури.

До уроків пропонується мультимедійний посібник.

І частина

Данильчук О.Ф., учитель-методист
Черкаського гуманітарно-правового
лицею, спеціаліст вищої категорії

ВСТУПНИЙ УРОК

Мета уроку:

- збагатити знання учнів про золотий фонд української літератури, про лауреатів Шевченківської премії.
- поглибити вивчене про біографію, роди і види літератури.
- виховувати почуття гордості за свій народ, його історію.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання:

Модуль 1. Історія нагороди.

Модуль 2. Функції, права, структура, секретаріат Комітету, Голови Комітету.

Модуль 3. Комітети з Національної премії України імені Тараса Шевченка (2010 р., 2008 р., 2005 р.).

Модуль 4. Лауреати Шевченківської премії в галузі літератури.

Модуль 5. Лауреати Шевченківської премії в галузі публіцистики, журналістики, документального кіно.

І. Актуалізація опорних знань та чуттєвого досвіду учнів.

1. Вступне слово вчителя. 2011 року Україна відзначає 50 років із дня заснування Національної премії України імені Тараса Шевченка – найпрестижнішої відзнаки нашої держави в галузі літератури, мистецтва, публіцистики, журналістики.

Премія названа на честь найславнішого сина українського народу, мудрого Кобзаря, незбагненого Апостола, нашого геніального земляка, завдяки якому Україну знає і цінує світ. Шевченківську премію присуджують кращим із кращих у нашій державі.

– А які ще літературні премії є в Україні (імені Лесі Українки, В. Симоненка, І Кочерги, А. Головка).

II. Оголошення теми, мети та завдань уроку.

Епіграф уроку:

По їхніх плодах ви пізнаєте їх...

Євангеліє від Матвія.

III. Сприймання та засвоєння учнями нового навчального матеріалу

1. Слово вчителя.

Як же все починалось? Хто стояв біля витоків цієї славетної премії?

Премія була заснована 20 травня 1961 року Постановою Ради Міністрів України як Республіканська премія імені Тараса Шевченка.

2. Розгляд модуля 1. Історія нагороди. (Додаток 1).

3. Особам, удостоєним нагороди, присвоюється звання лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, вручається диплом і почесний знак лауреата, а також виплачується грошова частина премії, розмір якої визначається кожного року Президентом України. У разі відзначення колективу авторів твору всім лауреатам видаються почесні знаки, а грошова частина розподіляється між ними порівну.

Присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка проводиться згідно з указом Президента України, який публікується до 9 березня поточного року у газетах “Президентський вісник”, “Урядовий кур’єр”, оприлюднюється по радіо і телебаченню. Диплом і почесні знаки лауреатам вручає Президент України 9 березня під час урочистого відзначення дня народження Т. Г. Шевченка в Національній опері України в місті Києві.

4. *Повідомлення учня* про функції Комітету Шевченківської премії, його структуру, права.

Комітет із Національної премії України імені Тараса Шевченка було створено як допоміжний орган, що забезпечує здійснення Президентом України повноважень із нагородженням Національною премією України імені Тараса Шевченка.

Комітет утворюється у складі голови, його заступника та членів Комітету з числа авторитетних діячів у галузі літератури, мистецтва, культури.

Персональний склад Комітету затверджується Президентом України на 5 років. Основною формою роботи є засідання, які проводить голова, а в разі його відсутності – заступник голови. Засідання вважається легітимним, якщо на ньому присутні не менш як $\frac{2}{3}$ його складу.

5. *Розгляд модуля 2.* Функції, права, структура, секретаріат Комітету, Голови Комітету. (Додаток 2).

6. *Слово вчителя.*

До складу Комітету в різні роки входили найкращі представники науки, літератури, мистецтва. Саме у роки нашої незалежності розширилось коло тем, творів, які розглянув Комітет. Багатьох літераторів, які були совістю нашого народу, удостоєно Шевченківської премії.

7. *Розгляд модуля 3.* Комітет із Національної премії України імені Тараса Шевченка. (Додаток 3).

8. А зараз ознайомимось із лауреатами Шевченківської премії та їхніми творами.

Розгляд модуля 4. Лауреати Шевченківської премії в галузі літератури. (Додаток 4).

9. *Слово вчителя.*

Лауреати обирались таємним голосуванням. Держава гідно оцінила їхній вклад у золоту скарбницю української літератури.

Проте саме в роки існування незалежної України були згадані й ті, хто був не до вподоби радянській владі. На жаль, їх нагороджено посмертно. Це В. Симоненко, В. Стус, І. Багряний, Григорій Тютюнник і інші.

Також лише в роки незалежності стало можливим нагородження Шевченківською премією і видатних діячів літератури інших держав: С. Гостиняка (Словацька Республіка), О. Лапського (Республіка Польща), Р. Турконяка (Велика Британія), Віру Селянську (Віру Вовк) (Бразилія).

За часів перебування України в складі Радянського Союзу лауреатами Шевченківської премії стали письменники, які писали про “вождів” тогочасного режиму. Отже, було й таке, що престижну премію присуджували з кон'юнктурних причин чи заслуг, як-от: М. Нагнибіді за цикл віршів на лєнінську тему “Риси рідного обличчя” у збірці поезій “На полі битви”; В. Канівцю – за роман “Ульянови”.

10. Блискуча плеяда діячів у галузі публіцистики, журналістики, кіномистецтва була удостоєна Національної премії України імені Тараса Шевченка.

11. *Розгляд модуля 5.* Лауреати Шевченківської премії в галузі публіцистики, журналістики, кіномистецтва. (Додаток 5).

12. *Повідомлення учня.*

Шевченківської премії були удостоєні й авторські колективи. Наприклад, у 2002 р. її лауреатами стали Аркадій Микульський – режисер і Леонід Череватенко за документальну кінотрилогію “Я камінь з Божої праці”. У 2010 році лауреатами Шевченківської премії стали Микола Бабак та Олександр Найдєн за монографію “Народна ікона Середньої Наддніпряни ХVІІІ-ХХ ст. в контексті селянського культурного простору”.

Були й “засекречені” лауреати. Одним із “засекречених” лауреатів був Микита Хрущов. Щоправда, він її так і не отримав.

21 лютого 1983 р. вийшла постанова ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР про присудження Державної премії УРСР імені Т.Г. Шевченка в галузі літератури, журналістики, мистецтва і архітектури 1983 року.

Але серед багатьох лауреатів шестеро не згадувалось у публікації. В оригіналі навпроти їх прізвищ було зроблено запис “не для преси”.

Чому вилучили гідних людей, які відреставрували Маріїнський палац. Хто вони?

Це І. Іваненко, В. Глибченко, Л. Новикова, В. Шкляр, Є. Куликова, А. Хабінський.

Логіка цього випадку проста: не викликати ажіотажу навколо Маріїнського палацу (оскільки це місце урочистих державних зустрічей).

13. Слово вчителя.

Уряд В. Януковича через 2 роки (а не через 5, як було завжди) обрав нового Голову Комітету – Бориса Олійника й наказав створити новий склад Комітету. Голова адміністрації Ганна Герман заявила, що зменшується грошова відзнака до 130 тисяч гривень (було 170 тисяч). Отже, престиж премії потрібно піднімати та підвищувати її авторитет.

У 2011 році до участі в конкурсі на здобуття Шевченківської премії Комітет допустив таких авторів:

1. Павло Вольвач. Книга “Тризуб” .

2. Володимир Рудківський. Історична трилогія для дітей “Джури”.

3. Василь Шкляр. Роман “Чорний ворон”.

4. Роман Горак, Микола-Ярослав Гнатів. Літературознавче біографічне видання “Іван Франко”.

IV. Осмислення, узагальнення і систематизація знань учнів.

1. Слово вчителя.

Уже 50 років існує найпрестижніша премія України. Лауреати заслужили цю відзнаку. В інтерв'ю “Радіо Свобода” Голова Комітету 2008-2010 року академік Микола Жулинський сказав, що слід врахувати досвід Нобелівського комітету, щоб визначити, за якими критеріями і хто зможе стати лауреатом, тому що чітких юридичних норм у нас нема.

Чи є премія стимулом для творчості?

З цього приводу у лауреатів є різні відповіді. Так, письменник із Коломиї Михайло Андрусак (автор документальної трилогії про вояків УПА “Брати грому”) відзначає, що Шевченківська премія може привертати увагу не стільки до автора, скільки до його героїв, у цьому є сенс цієї відзнаки.

Національна премія України імені Тараса Шевченка підносить до вершин слави найкращих митців і їхні творіння.

V. Домашнє завдання.

Скласти тези “Лауреати Шевченківської премії”.

Додаток 1

Національна премія України імені Тараса Шевченка – найвища нагорода України в галузі культури і мистецтва. Рішення про присудження премії приймає Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка, створений Указом Президента України.

Історія нагороди

Премія була заснована 20 травня 1961 Постановою Ради Міністрів України як Республіканська премія імені Тараса Шевченка. Згідно з постановою, цією премією нагороджувалися діячі літератури, художнього мистецтва, музики, театрального мистецтва та кінематографії.

Вперше премія була вручена 9 травня 1962. Першими диплом і звання лауреатів отримали Павло Тичина, Олесь Гончар і Платон Майборода. Грошова премія лауреата в ті часи становила 2500 рублів.

У 1969 році Республіканська премія була перейменована в «Державну премію УРСР імені Т. Г. Шевченка». А 22 червня 2000 премії було присвоєно статус найвищої нагороди України згідно з Указом Президента України № 808/2000 з назвою «Національна премія України імені Тараса Шевченка».

Положення про Національну премію України імені Тараса Шевченка

Премія присуджується Указом Президента України. Цією премією нагороджуються громадяни за видатні досягнення в галузі літератури і мистецтва, публіцистики та журналістики і істотний внесок у розвиток культури.

Щорічно можна присудити не більше десяти Національних премій. Висунення робіт для присудження премії здійснюється з моменту їх публікації протягом останніх п'яти років, але не раніше, ніж за півроку до їх висунення.

Твори та роботи на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка представляють Міністерство культури і туризму України, Національна академія наук України, Академія мистецтв України, творчі спілки України та літературно-мистецтвознавчі об'єднання України. Премія може присуджуватися громадянам України, інших держав та особам без громадянства.

Національна премія присуджується авторові чи виконавцеві один раз протягом життя. Їм вручається диплом лауреата премії та Почесний знак лауреата. Величина грошової премії встановлюється щорічно Указом Президента України.

Указ Президента України про присудження Національної премії публікується щорічно 9 березня в газеті «Урядовий кур'єр» і оголошується по радіо і телебаченню.

Дипломи і Почесні знаки лауреатам Національної премії вручає Президент України 9 березня під час урочистого заходу, присвяченого дню народження Тараса Шевченка у Національній опері України.

Додаток 2.

Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка – допоміжний орган, що забезпечує здійснення Президентом України повноважень із нагородження Національною премією України імені Тараса Шевченка.

Функції

Комітет:

- відстежує літературні і мистецькі процеси в Україні та за її межами, аналізує їх, визначає найяскравіші, найвидатніші духовні надбання вітчизняної культури;
- приймає до розгляду твори, висунуті на здобуття Національної премії;
- розглядає, обговорює та оцінює твори, висунуті на здобуття Національної премії;
- приймає шляхом таємного голосування рішення щодо кандидатур на присудження Національної премії;
- розробляє у разі потреби пропозиції щодо зразків Диплома та Почесного знака лауреата Національної премії, вносить відповідні пропозиції Комісії державних нагород та геральдики;
- організовує в межах компетенції вручення Дипломів, Почесних знаків лауреатам Національної премії та виплату її грошової частини;
- сприяє популяризації творів лауреатів Національної премії.

Комітет бере участь у редакційно-видавничій, інформаційно-просвітницькій діяльності, формує серію видань «Бібліотека Шевченківського комітету».

Права

Комітет має право:

- утворювати експертні комісії з числа високопрофесійних, авторитетних фахівців у галузі літератури і мистецтва, публіцистики і журналістики;
- залучати (у тому числі на договірній основі) до письмового рецензування творів, висунутих на здобуття Національної премії, високопрофесійних, авторитетних фахівців у галузі літератури і мистецтва, публіцистики і журналістики;
- проводити консультативні наради, тематичні семінари, круглі столи для обговорення творів, висунутих на здобуття Національної премії.

Структура

- Комітет утворюється у складі голови, заступника голови та інших членів Комітету, які беруть участь у його роботі на громадських засадах.
- Персональний склад Комітету затверджується Президентом України за поданням

голови Комітету з числа високопрофесійних, авторитетних, відомих в Україні літераторів і митців, культурологів, літературознавців і мистецтвознавців, журналістів.

Прийняття рішень

Рішення Комітету приймаються простою більшістю голосів членів Комітету, які взяли участь у голосуванні, шляхом відкритого голосування, крім:

- прийняття у другому турі рішень про допущення творів до участі у третьому турі, які приймаються простою більшістю голосів членів Комітету, які взяли участь у голосуванні, шляхом таємного голосування,
- прийняття у третьому турі рішень щодо кандидатур на присудження Національної премії, які приймаються не менш як трьома четвертими голосів членів Комітету, які взяли участь у голосуванні, шляхом таємного голосування.

Секретаріат

Організаційне забезпечення діяльності Комітету здійснюється Секретаріатом Комітету у кількості дев'яти осіб, які працюють на постійній основі.

Керівник Секретаріату Комітету призначається Керівником Державного управління справами за поданням голови Комітету. Керівник Секретаріату Комітету здійснює керівництво Секретаріатом, затверджує його структуру та штатний розпис, призначає на посади та звільняє з посад інших працівників Секретаріату Комітету та вирішує в установленому порядку інші питання, пов'язані з діяльністю Секретаріату.

Забезпечення діяльності

Матеріально-технічне та інше забезпечення діяльності Комітету та його Секретаріату здійснюється Державним управлінням справами.

Голови Комітету:

- Олександр Корнійчук (1961-1972)
- Микола Шамота (1972-1979)
- Павло Загребельний (1980-1987)
- Максим Орлик (1987-1990)
- Борис Олійник (лютий-грудень 1991)
- Олесь Гончар (1992-1995)
- Володимир Яворівський (1996-999)
- Іван Дзюба (1999-2005)
- Роман Лубківський (2005-2008)
- Микола Жулинський (2008-2010)
- Борис Олійник (2010-)

Додаток 3

2010

5 липня 2010 року Указами Президента України В. Ф. Януковича:

- Жулинського Миколу Григоровича увільнено від виконання обов'язків голови Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка;
- Олійника Бориса Ілліча призначено головою Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Склад Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка, затверджений Указом Президента України В. Ф. Януковича від 12 липня 2010 року:

- Олійник Борис Ілліч – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, голова Комітету
- Костюченко Вікторія Вікторівна – заступник голови Комітету
- Балаян Роман Гургенович – кінорежисер
- Вергелес Олег Анатолійович – журналіст
- Веселовська Ганна Іванівна – театрознавець, доктор мистецтвознавства
- Герасим'юк Василь Дмитрович – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (залишився з попереднього складу)

- Гуцал Віктор Омелянович – диригент, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Драч Іван Федорович – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (залишився з попереднього складу)
- Іванов Дмитро Йосипович – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Івахненко Олександр Іванович – художник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Кара-Васильєва Тетяна Валеріївна – мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства
- Ковтун Віктор Іванович – художник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Козак Богдан Миколайович – актор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Мельник Анатолій Іванович – художник, директор Національного художнього музею України
- Мельниченко Володимир Юхимович – літературознавець, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Писарєв Вадим Якович – хореограф, народний артист України (залишився з попереднього складу)
- Савчук Євген Герасимович – диригент, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Сизоненко Олександр Олександрович – письменник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Сіренко Володимир Федорович – диригент, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Скорик Мирослав Михайлович – композитор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (залишився з попереднього складу)
- Станкович Євген Федорович – композитор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Стеф'юк Марія Юріївна – співачка, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Ступка Богдан Сильвестрович – актор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (залишився з попереднього складу)
- Стус Дмитро Васильович – старший науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України
- Якутович Сергій Георгійович – художник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (залишився з попереднього складу).

З виконанням Указу Президента України №764/2010 виник безпрецедентний скандал. Заступник голови Комітету Марія Матіос, яка пропрацювала в Комітеті з 2003 року (за цей час у ньому змінилися 4 голови), не визнала законності свого звільнення з посади і з листопада 2010 р. судиться з Комітетом та його новим головою Борисом Олійником. Після того, як в Окружному адміністративному суді м. Києва Марії Матіос повністю відмовили в її позові, вона заявила про готовність обстоювати свої права в "міжнародних інстанціях".

2008

Склад Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка, затверджений Указом Президента України В. А. Ющенком від 8 грудня 2008 року:

- Жулинський Микола Григорович – літературознавець, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, Голова Комітету
- Матіос Марія Василівна – письменниця, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, заступник Голови Комітету

- Білялов Біял Шевкетович – актор, режисер, заслужений діяч мистецтв України
- Віктюк Роман Григорович – режисер, народний артист України
- Гамкало Іван Дмитрович – диригент, музикознавець, народний артист України
- Герасим'юк Василь Дмитрович – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Гончар Петро Іванович – культуролог, мистецтвознавець
- Драч Іван Федорович – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Курков Андрій Юрійович – письменник
- Петриненко Тарас Гаринальдович – композитор, поет, співак, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Писарев Вадим Якович – хореограф, народний артист України
- Санін Олесь Геннадійович – кінорежисер, актор, лауреат Державної премії України імені Олександра Довженка
- Скорик Мирослав Михайлович – композитор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Скрипка Олег Юрійович – співак, музикант
- Слабошпицький Михайло Федотович – письменник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Стеценко Кирило Вадимович – скрипаль, заслужений артист України
- Ступка Богдан Сильвестрович — актор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Тримбач Сергій Васильович – кінокритик, лауреат Державної премії України імені Олександра Довженка
- Федорук Олександр Касьянович – мистецтвознавець, заслужений діяч мистецтв України
- Федюк Тарас Олексійович – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Чепелик Володимир Андрійович – скульптор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
- Шевченко Євген Ігорович – мистецтвознавець, заслужений діяч мистецтв України
- Якутович Сергій Георгійович – художник-графік, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка.

2005

Склад Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка:

ЛУБКІВСЬКИЙ Роман Мар'янович – письменник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, голова Комітету

МАТІОС Марія Василівна – письменниця, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, заступник голови Комітету

БІЙМА Олег Іванович – кінорежисер, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

БОКОТЕЙ Андрій Андрійович – художник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

БРЮХОВЕЦЬКИЙ В'ячеслав Степанович – культуролог, президент Національного університету «Киево-Могилянська академія»

ВОЗНИЦЬКИЙ Борис Григорович – мистецтвознавець, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, Герой України

ГЕРАСИМ'ЮК Василь Дмитрович – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

ДРАЧ Іван Федорович – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

ЖУЛИНСЬКИЙ Микола Григорович – літературознавець, академік НАН України, лауреат

Національної премії України імені Тараса Шевченка
КАДИРОВА Лариса Миколаївна – актриса, голова правління благодійної організації
«Шевченківський фонд –XXI століття»
МАРЧУК Іван Степанович – художник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
МОВЧАН Павло Михайлович – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
ПАЛКІН В'ячеслав Сергійович – диригент, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
РИМАРУК Ігор Миколайович – поет, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
СЛАБОШПИЦЬКИЙ Михайло Федотович – письменник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
СТАНКОВИЧ Євген Федорович – композитор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
ФЕДУРУК Олександр Касянович – мистецтвознавець
ХОСТИКОЄВ Анатолій Георгійович – актор, режисер, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка
ЯКУБОВ Февзі Якубович – ректор Кримського державного інженерно-педагогічного університету, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, Герой України.

Додаток 4

Лауреати Шевченківської премії в галузі літератури

1962 рік

Першим лауреатом Шевченківської премії стали Олесь Гончар за роман “Людина і зброя” і Павло Тичина за “Вибрані твори в трьох томах”

1963 рік

Григорій Тютюнник за роман “Вир”, В.Сосюра за книги лірики “Ластівки на сонці”, “Щастя сім'ї трудової”

1964 рік

Андрій Малишко за збірку поезій “Далекі орбіти”

Микола Тихонов (РФ) за популяризацію творчості Т. Г. Шевченка й переклад творів української поезії російською мовою

1965 рік

Микола Бажан за поему “Політ крізь бурю”

Ірина Вільде за роман “Сестри Річинські”

1966 рік

Петро Панч за повість “На калиновім мості”

1967 рік

Іван Ле за трилогію “Хмельницький”

1969 рік

Андрій Головка за роман “Артем Гармаш”

1970 рік

Юрій Збанацький за роман “Хвилі”

Володимир Канівець за роман “Ульянови”

Микола Нагнибіда за збірку “Риси рідного обличчя”

1971 рік

О.Є.Корнійчук, Д. О. Алексідзе, Ю. С. Ткаченко, Є. П. Пономаренко, П. В. Куманченко,

М. О. Задніпровський, М. В. Дальський за виставу “Пам'ять серця”

Василь Козаченко за цикл повістей “Листи з патрона”, “Ціна життя”, “Гарячі руки”, “Блискавка”, “Яринка Калиновська”, “Біла пляма”

1972 рік

Платон Воронько за збірку віршів “Паводок”
1973 рік

Костянтин Гордієнко за трилогію “Чужу ниву жала”, “Дівчина під яблунею”, “Буймир”

Микола Ушаков за збірки поезій “Мои глаза”, “Я рифмы не боюсь глагольной” і плідну працю у галузі перекладів із української літератури
1974 рік

Павло Загребельний за історичний роман “Первоміст” і “Смерть у Києві”
1975 рік

Вадим Собко за роман “Лихобор”
1976 рік

Іван Драч за збірку поезій “Корінь і крона”

Д. О. Луценко, І. Н. Шамо за пісні “Києве мій”, “Балада про братерство”, “Стоїть над Волгою курган”, “Зачарована Десна”, “Пісня про щастя”, “Не шуми, калинонько”, “Фронтовики”
1977 рік

Дмитро Павличко за збірку поезій “Любов і ненависть”
1978 рік

Василь Земляк за романи “Лебедина згря”, “Зелені Млини”
1979 рік

Любомир Дмитерко за збірки поезій “Світе мій” та “Основа”
1980 рік

Юрій Мушкетик за роман “Позиція”
1981 рік

Анатолій Дімаров за роман “Біль і гнів”

Михайло Стельмах за роман “Чотири броди”

Владислав Титов за повіті “Всем смертям назло”, “Ковыль – трава степная”
1982 рік

Анатолій Мороз за книгу “Четверо на шляху”
1983 рік

Борис Олійник за збірки поезій “Сива ластівка”, “У дзеркалі слова”, “Дума про місто”
1984 рік

Володимир Яворівський за повість “Вічні Кортеліси”

Леонід Вишеславський за збірку поезій “Близкая звезда”

Микола Вінграновський за збірки “Літній ранок”, “Літній вечір”, “Ластівка біля вікна”, “На добраніч”
1985 рік

Роман Іванчук за романи “Вода з каменю”, “Четвертий вимір”

Євген Гуцало за книги “Саййора”, “Пролетіли коні”

Микола Рибалко за збірку поезій “Незакатная звезда”

Олександр Сизоненко за роман-трилогію “Степ”, “Була осінь”, “Мета”
1986 рік

Володимир Забаштанський за збірку поезій “Запах даліни”

Оксана Іваненко за книгу “Завжди в житті”
1987 рік

Ліна Костенко за роман у віршах “Маруся Чурай” і збірку поезій “Неповторність”
1988 рік

Валерій Шевчук за роман-триптих “Три листки за вікном”
1989 рік

Григорій Тютюнник за “Твори” у двох томах
1990 рік

Дмитро Білоус за збірку поезій “Диво калинове”

Степан Пушик за романи “Страж-гора”, “Галицька брама”

1991 рік

Василь Стус за збірку поезій “Дорога болю”

Іван Білик за роман “Золотий Ра”

1992 рік

Ігор Калинець за збірки поезій “Тринадцять алогій”, “Невольнича муза”, “Пробуджена муза”

Роман Лубківський за збірку поезій “Погляд вічності”

Павло Мовчан за збірки поезій “Материк”, “Осердя”

Іван Багрянний за романи «Сад Гетсиманський», «Тигролови» (посмертно)

Володимир Дрозд за книгу “Листя землі”

Феодосій Роговий за роман “Свято останнього млива”

Тарас Мельничук за збірку поезій “Князь роси”

Борис Антоненко-Давидович за збірку прози “Смерть. Сибірські новели”, “Завищені оцінки”

1993 рік

Леонід Талалай за збірку поезій “Вибране”

Володимир Коломієць за збірку поезій “Золотосинь”

Микола Руденко за збірку “Поезії” і роман “Орлова балка”

Степан Сапеляк за збірку поезій “Тривалий рваний зойк”

Ярема Гоян за повість “Таємниця Лесикової скрипки”

Дмитро Міщенко за збірки “Полювання на жар-птицю”, “Особисто відповідальний”

1994 рік

Іван Світличний за збірку поезій, поетичних перекладів і літературно-критичних статей “Серце для куль і для рим”

Василь Голобородько за збірки поезій “Ікар на метеликових крилах”, “Калина об Різдві”

Іван Чендей за книгу “Калина під снігом”, повість “Іван”

Олесь Лупій за роман “Падіння давньої столиці”, повість “Гетьманська булава”

1995 рік

Василь Симоненко за збірки поезій та прози “Лебеді материнства”, “У твоєму імені живу”, “Народ мій завжди буде”

Роман Федорів за книгу “Єрусалим на горах”

Василь Захарченко за книгу “Прибутні люди”

Григорій Кочур за книжку перекладів “Друге відлуння”

1996 рік

Ірина Жиленко за збірку поезій “Вечірка у старій винарні”

Володимир Базилевський за збірку “Вертеп”

Раїса Іванченко за тетралогію “Зрада, або як стати володарем?”, “Гнів Перуна”, “Золоті стремена”, “Отрута для княгині”

1997 рік

Петро Скунець за збірку поезій “Спитай себе”

Віктор Міняйло за роман “Вічний Іван”

Олександр Ульянов – Мала Державна премія за роман “Сталінка”

1998 рік

Роман Андріяшик за роман “Сторонець”

1999 рік

Дмитро Кремінь за збірку поезій “Пектораль”

2000 рік

Іван Гнатюк за книгу “Стежки-дороги”

Борис Нечерда за збірку поезій “Остання книга”

2001 рік

Євген Пашковський за роман-есеї “Щоденний жезл”

2002 рік

Ігор Римарук за книгу поезій “Діва Обида”

2003 рік

Василь Герасим'юк за книгу поезій “Поет у повітрі”

В'ячеслав Медвідь за роман “Кров на соломі”

2004 рік

Василь Слапчук за книги віршів “Навпроти течії трави” і “Сучок на костурі подорожнього”

Григорій Лютий за роман-пісню “Мама-Марія”

Василь Портяк за книгу “Новели”

2005 рік

Марія Матіос за роман “Солодка Даруся”

Микола Воробйов за збірку поезій “Слуга півонії”

Михайло Слабошпицький за роман “Поет із пекла”

2006 рік

Ігор Качуровський за книгу “Променисті силуетки”

Анатолій Кичинський за книги поезій “Пролітаючи над листопадом”, “Танець вогню”

2007 рік

Остап Лапський (Республіка Польща) за книжки “Себе: розшукую?!” “Обабіч істини?”

Раймонд Турконяк (богослов, Велика Британія) за переклад Острозької Біблії XVII сторіччя сучасною українською мовою

Тарас Федюк за книгу поезій “Обличчя пустелі”

2008 рік

Любов Голота за роман “Епізодична пам'ять”

Петро Перебийніс за збірку віршів “Пшеничий годинник”

Віра Селянська (Віра Вовк) за книги “Сьома печать”, “Ромен-зілля”

2009 рік

Віктор Баранов за книгу прози “Смерть по-білому”

Павло Гірник за книгу поезій “Посвітається”

Степан Горстиняк (Словацька Республіка) за книгу поезій “З історії самооборони”

Валерій Гужва за книгу поезій “Вертоград”

2010 рік

Дмитро Іванов за книгу поезій “Село в терновому вінку”

Галина Москалець (Галина Пагутяк) за книгу прози “Слуга з Добромиля”

Додаток 5

1968 рік

Леонід Новиченко за книгу літературно-критичних нарисів “Не ілюстрація – відкриття”

1971 рік

О. С. Левада, Т. В. Левчук, О. Д. Гай за кінофільм “Родина Коцюбинських” на Київській кінофабриці ім. О. Довженка

1973 рік

Ігор Писанко, Олександр Косінов, Михайло Ткач за фільм “Радянська Україна”

1977 рік

А. Я. Фірман, А. О. Ключенко, В. В. Репін, І. Я. Щербаков, О. С. Шерстюк за книгу нарисів “Днепровские огни”

1978 рік

Михайло Шамота за монографію “Гуманізм і соціалістичний реалізм”

І. А. Грабовський, І. Ю. Малишевський за кінотрилогію “Радянська Україна. Роки боротьби й перемог” Української студії хронікально-документальних фільмів

1979 рік

Микола Подолян за публіцистичні памфлети у періодичній пресі (1976-1978 р.р.)

Євген Шаблійовський за книгу “Чернышевский и Украина”

1980 рік

В. С. Бородій, Є. П. Кирилюк, П. В. Жур, Ю. О. Івакін, Ф. К. Сарана за “Шевченківський словник” у двох томах

- О. В. Бузилевич, В. О. Барсук, А. Г. Путінцев, В. В. Тихонов, В. А. Куш за документальний телефільм за книгою Л. Брежнєва “Відродження” студія “Укртелефільм”
1981 рік
- Віталій Коротич за книги публіцистики “Кубатура яйця”, “Побачити зблизька” та виступи по радіо і телебаченню
1982 рік
- Володимир Стадниченко за публіцистичні твори останніх років
Платон Білецький за книги “Український портретний живопис XVII-XVIII ст”, “Українське радянське мистецтво”
1985 рік
- Іван Цюпа за художньо-документальну книгу “У серці дзвонять голоси” та публіцистичні виступи у пресі
Василь Фащенко за літературно-критичні праці “У глибинах людського буття”, “Характери і ситуації”
Юрій Римаренко за книгу документально-публіцистичних нарисів і статей “З ким і проти кого”
Б. Т. Добродєєв, М. В. Шишкін, А. Ібаньє-Фернандес, В. В. Кукоренчук за хронікально-документальний кінофільм “Тривожне небо Іспанії” Української студії хронікально-документальних фільмів
1986 рік
- Оксана Іваненко за книгу “Завжди в житті”
А. А. Комарницький, В. М. Сперкач, І. А. Сабельник, Ю. В. Стаховський, І. Д. Поклад за документальні фільми “Командарм індустрії”, “Головуючий корпус”, “Стратеги науки” Української студії хронікально-документальних фільмів
1987 рік
- Олексій Максимович за художньо-документальну повість “Аїст”
А. Д. Борсюк, С. С. Дяченко, О. І. Фролов за науково-популярний фільм “Зірка Вавилова” Київської кіностудії науково-популярних фільмів
1988 рік
- І. О. Дзевєрін, Н. О. Вишневська, М. Д. Берштейн, Б. А. Деркач, О. Є. Засенко, М. Т. Яценко, Ф. П. Погребенник, О. В. Мишанич за наукову редакцію, підготовку текстів та упорядкування «Зібрання творів І. Франка» в 50-ти томах
1989 рік
- Ю. В. Бордаков Л. П. Мужук, Х. Є. Салаганик, І. Д. Кобрин за кінотрилогію “Чорнобиль: два кольори часу”, студія “Укртелефільм”
1990 рік
- С. А. Захарова, Л. Є. Махновець, В. І. Юрчишин, В. А. Кононенко, Л. І. Ільченко за підготовку і випуск видання “Літопис Руський”
1991 рік
- Іван Дзюба за серію публіцистичних виступів “Бо то не просто мова. Звуки...”. Статті “Україна і світ”, “Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність?”
О. І. Коваль, В. С. Костенко, М. А. Шудря, Р. П. Сергієнко за документальний фільм “Відкрий себе” Української студії хронікально-документальних фільмів
1992 рік
- Микола Жулинський за книгу “Із забуття в безсмертя”,
Степан Колесник за публіцистичну повість “Обкрадені села”
1993 рік
- Лідія Коваленко, Володимир Малик за Народну книгу-меморіал “33 голод”
Григорій Логвин за монографію “З глибин гравюри українських стародруків XVI-XVIII ст.”
1994 рік
- Олена Апанович за книгу “Гетьмани України і кошові отанами Запорізької Січі”
Леонід Большаков (Росія) за документальну трилогію “Літа невольничі” (“Быль о Тарасе”)

Роберт Конквест (Англія) за книгу “Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор”
Роман Рахманний за тритомну збірку “Україна атомного віку”
Надія Світлична за активну журналістську і публіцистичну діяльність останніх років
Воодимир Овсійчук за монографію “Українське мистецтво другої половини XVI – першої половини XVII”, “Майстри українського бароко”
1995 рік
Євген Сверстюк за книгу “Блудні сини України”
1996 рік
В'ячеслав Чорновіл за збірки “Правосуддя чи рецидиви терору?”, “Лихо з розуму”, книжку “Хроніка таборових буднів”, публіцистичні виступи в газетах та журналах України і світу
В. П. Агеєва, В. І. Дончик, В. П. Моренець, Г. М. Штонь, А. Є. Ковалів, В. О. Мельник, М. К. Наєнко за навчальний посібник “Історія української літератури XX століття у двох томах”
1999 рік
Дмитро Наливайко, Іван Дзюба, Віталій Коротич за книгу “Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XV-XVIII ст.”
2000 рік
Юрій Шевельов (Шерех) за книги “Третя сторожа”, “Поza книжками і з книжок”.
2001 рік
Мирослав Попович за книгу “Нарис історії культури України”.
2002 рік
Сергій Білоконь за книгу “Масовий терор як засіб державного управління в СРСР”.
Леонід Череватенко за документальну кінотрилогію “Я камінь з божої праці”
2004 рік
Юрій Барабаш за монографію “Коли забуду тебе, Єрусалиме”, “Тоголь і Шевченко”.
2005 рік
Михайлина Коцюбинська за книгу “Мої обрії” в 2-х томах.
Сергій Кримський за книги “Философия как путь человечности и надежды”, “Зошити філософських смислів”.
2006 рік
Григорій Гусейнов за художньо-документальну книгу “Господні зерна”.
Анатолій Погрібний за публіцистичну трилогію “По зачарованому колу століть”, “Раз ми є, то де?”, “Поклик дужого чину”.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Донець Г. П. Державні премії Української РСР імені Т. Г. Шевченка // Шевченківський словник. Том 1 / Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Академії Наук УРСР. – К.: Головна редакція УРЕ, 1978. – С. 188.
2. Шевченківські лауреати. 1962-2001: Енциклопедичний довідник / Автор-упорядник Микола Лабінський. – К.: Криниця, 2001. – 696 с. (Додаток – 12 с.).
3. Шевченківські лауреати. 1962-2007: Енциклопедичний довідник / Автор-упорядник Микола Лабінський. – 2-е видання. – К.: Криниця, 2007. – 768 с.
4. Шевченківська премія, або Національна премія України імені Тараса Шевченка // Літературознавча енциклопедія / Автор-укладач Юрій Ковалів. – Т. 2. – К.: Академія, 2007. – С. 583-584.

Поезія

Безніцький М.Г., Сингаївська К.А., учителі української мови і літератури спеціалізованої загальноосвітньої коли №11 м.Умані

М.П.БАЖАН. «ПОЛІТ КРІЗЬ БУРЮ»

Я маса, я сила, я частка
життя невіддільна,
Я зводжусь! Я житиму!
Земле! Народе мій! Люди!

М.Бажан

Мета: поглибити знання учнів про життєвий і творчий шлях М.П.Бажана; розкрити ідейно-художній зміст поеми «Політ крізь бурю»; розвивати навички аналізу епічного поетичного твору, його проблематику; вих вувати активну життєву позицію, глибокі переконання у правоті гуманістичних ідей.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання:

1. Бажан М. Твори в чотирьох томах, К. – 1984.
2. Новиченко Л. На магістралях часу. Т. 1, ст. 5.
3. Бажан М. Політ крізь бурю, т. 1, ст. 436.
4. Портрет письменника.
5. Фотоілюстрації, т. 4.
6. Гімн одинадцятої школи.

Зміст уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів.

A. Бесіда вчителя.

- Що ви знаєте про видатних людей Черкащини та Уманщини?
- Хто навчався із відомих у своєму світу в нашій школі?
- Чи хотіли б ви щось повідомити про ім'я видатного поета, публіциста, перекладача, науковця М.П.Бажана? (Учні розповідають про життєві шляхи М.Бажана в Умані. Демонстрація фотоматеріалу «Стежками М.П.Бажана». Наприкінці звучить мелодія «Гімн одинадцятої школи»). – Пригадайте, які поезії ми вивчали в менших класах? («Балада про подвиг», «Клятва»).

Б. Мозковий штурм.
М.Бажан – це...

II. Оголошення теми, мети і завдань уроку.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Чи потрібно сучасним учням вивчати та знати творчість М.П.Бажана?

IV. Вивчення нового матеріалу.

A. Вступне слово вчителя.

Якщо вважати головною прикметою лірики безпосередній вияв емоцій - все це в банальному слововжитку критики іменується «сердечністю», «задушевністю», «ніжністю», – то в поезії Бажана загалом нелегко буде знайти саме таку поезію. Він – майстер іншого психологічного й стильового складу, іншої художньої традиції – інтелектуальної, на твердому матеріалі карбованої поезії. Не важко побачити, що внутрішня енергія його образів живиться, головним чином, напруженою думкою, звиклою до стрімкого драматичного розвитку, його вірш – не лише «картинний», зображувальний, але і дуже, часто розповідний та сюжетний.

Цілком очевидним драматизмом перейнята поема «Політ крізь бурю» (1964 р.).

Б. Висловлення учнями власних думок та вражень щодо прочитаної поеми.

В. Складання сюжетного ланцюжка поеми «Політ крізь бурю».

Готовність стрибнути крізь бурю → Спогади й внутрішньо-психологічні відступи → Оксани 17 літ → Батьки Оксани → Нічний дзвінок. Забрали батька → Недовіра, підозра Хомича у зраді проти → Дитбудинок, школа, курси радистів → Хвора Оксана. Зустріч з Марійкою. Знову курси радистів → Стрибок у п'ятьму.

Г. Словникова робота.

Верньєр – пристрій для настройки радіоапаратури.

Д. Групова робота (готуємо дома).

1 група. План до поеми.

2 група. Цитатний план до поеми.

3 група. Риси характеру Оксани (відважність, витривалість, сила волі, непохитність, правдолюбність, любов і шана до батьків, глибоке переконання у правді гуманістичних ідей, віра в життя, в силу людини).

Е. Учні читають напам'ять уривки з поеми, які їх схвилювали.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

А. Літературний диктант.

(Кожне запитання оцінюється в один бал).

1. Поема написана в ... (1964 р.).

2. Головна героїня твору (Оксана).

3. Вияв недовіри, його підозра у зрадництві героїні (Іван Хомич).

4. Зустріч героїні з ... (Марійкою).

Б. Тести на відповідність (4 бали).

1. «Моїх сімнадцять літ
я в пам'яті квапливо
проглядаю»

А. Батько

2. Який потрібний, дорогий, привітливий,
який ласкавий
був для мене ти»

Б. Оксана

3. «Чи виправдать своїх
батьків схотіла»

В. Марійка

«Обидві ми –
жертви ЧЕКА»

Г. Іван Хомич

В. Який із художніх засобів передає напругу, психологічний стан героя в поданих рядках?

1 бал

Пружнаста віхола – прудка підпора крилам.

Боріння. Зрив. Упертий рев стрибка.

Як нудно пахне тулуб літака,
розпеченим металом і мастилом!

а) епітет;

б) вживання односкладних речень;

в) порівняння;

г) синекдоха.

Г. Відновити слова у поданому уривку з поеми

1 бал.

А далі – ...

Старший – ...

Навчання, ..., витримка тривала і роздуми про... і про час.

(Відповідь: дитбудинок, клас, себе).

Д. «Мікрофон» (продовжити речення).

Оксана – це...

VI. Підсумок уроку.

А. Робота над епіграфом до уроку. Вислухати власні думки учнів.

Б. Слово вчителя.

Розповідаючи про один рядовий епізод Великої Вітчизняної війни, автор, можливо, більше ніж у будь-якому іншому творі, зосереджує увагу на внутрішній проблематиці твору. Бо за змалюваною тут історією дівчини, яка всупереч кам'яній недовірі Іванів Хомичів, знаходить своє місце у лавах борців за свою землю, за Батьківщину, за народ. Складність цієї боротьби була ще і в наявності гостроти ідейного питання, на яке треба було дати чесну, зважену, до кінця точну і щирю відповідь.

В. Оцінювання учнів.

VII. Домашнє завдання.

1. Зробити повідомлення про Майю Василівну Вовчик → Блакитну (Інтернет, М.Бажан).
2. Твір-роздум «Я маса, я сила, я частка життя, невіддільна».

Денисенко О.І., учитель української та літератури
Леськівської ЗОШ I-III ступенів Черкаського району

ЛІНА КОСТЕНКО. ЗБІРКА «НЕПОВТОРНІСТЬ»

Мета: допомогти учням пізнати світ поезій збірки Ліни Костенко «Неповторність», розкрити громадянську одухотвореність, глибокий ліризм, високу художню культуру, багату образність, глибинність думок у поезіях цієї збірки; розвивати навички художнього аналізу поезій; виховувати учнів у дусі любові й поваги до високого поетичного слова.

Обладнання: епіграф, аудіозапис музики Л.Бетховена «Місячна соната», П.Чайковського «Пори року».

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

ЗМІСТ УРОКУ

Поезія – це завжди неповторність,
якийсь безсмертний дотик до душі.
Ліна Костенко

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступне слово вчителя

Страшні слова, коли вони мовчать,
Коли вони зненацька причаїлись,
Коли не знаєш, з чого їх почать,
Бо всі слова були уже чиїмись.

Хтось ними плакав, мучився, болів,
Із них почав і ними і завершив.
Людей мільярди, і мільярди слів,
А ти їх маєш вимовити вперше!

Все повторялось: і краса, й потворність.

Усе було: асфальти й спориші.

Поезія – це завжди неповторність,
якийсь безсмертний дотик до душі, –

саме ця поезія завершує збірку поетеси «Неповторність», з якою ми з вами сьогодні познайомимось. Це справді неповторні вірші, кожен з них – «дотик до душі», нашої з вами, можливо, зачерствілої від буденщини душі.

Поезія Ліни Костенко – це світ афоризмів, які хвилюють кожне серце:

- Благословенна кожна мить життя
На цих всесвітніх косовицях смерті.
- Життя – така велика ковзаниця,
Кому вдалось, не падавши, пройти?
- Нехай тендітні пальці етики
Торкнуть вам серце і уста.

ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ

Сьогодні ми з вами доторкнемося до світу поезій збірки Ліни Костенко «Неповторність», розкриємо громадянську одухотвореність, глибокий ліризм, високу художню культуру, багату образність, глибинність думок у поезіях цієї збірки; розвиватимемо навички художнього аналізу поезій; виховуватимемо себе у душі любові й поваги до високого поетичного слова.

ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Слово вчителя.

«Є поети – законодавці літературних мод і погод у літературі, що стають своєрідними творчими каталізаторами для всіх своїх колег.

Є поети – суворі ревнителі національних традицій, «архаїсти», які борються проти рецидивів агресивної субкультури й нівеляції слова.

Є поети – духовні лідери й духовні донори для всієї культури, оскільки значення їх виходить далеко за суто літературні рамки.

Мало кому щастить поєднати в своїй особі всі ці риси. Ліна Костенко – еталон такого, абсолютно унікального, поєднання. Її ім'я, таке популярне серед читацького загалу, має чимало розшифрувань і «по горизонталі», і «по вертикалі», і під будь-яким кутом загальнокультурних чи загальнолітературних проблем», – так писав про поетесу Михайло Слабошпицький.

Запитання до учнів.

Що вам відомо про Ліну Костенко, про її життєвий шлях?

Повідомлення учня про Ліну Костенко на основі біографічної таблиці.

Біографічна таблиця

19.03.1930 р.	Народилася Ліна Костенко в м. Ржищеві на Київщині у сім'ї вчителів.
1936 р.	Родина переїхала до Києва.
1936-1941 рр.	Дитинство. Арешт і заслання батька як ворога народу.
1941-1945 рр.	«Дитинство вбите на війні». Біженська доля.
1946 р.	Закінчила школу і вступила до Київського педінституту. З'явилися перші публікації.
1952-1956 рр.	Навчалася в Московському літературному інституті, який закінчила з відзнакою. Повернення до Києва.
1957 р.	Виходить перша збірка «Проміння землі».
1958 р.	Виходить друга збірка «Вітрила».
1961 р.	З'являється третя збірка «Мандрівки серця».
1961-1977 рр.	Період так званої «духовної еміграції». Акції протесту (голодування, виступи на захист політв'язнів).
1962 р.	Вийшов друком кіносценарій «Перевірте свої годинники». Почалися зйомки фільму.
1963 р.	Розсипано набір збірки «Зоряний інтеграл».
1966-1967 рр.	Відзнятий матеріал фільму за сценарієм Л.Костенко піддається нищівній критиці на пленумах Спілки кінематографістів України. Згодом поетеса відмовляється від авторства переробленого до невпізнанності сценарію.
1972 р.	Розсипано набір збірки «Княжа гора».
1977 р.	З'являється збірка «Над берегами вічної ріки».

1979 р.	Вихід у світ роману «Маруся Чурай».
1980 р.	З'являється збірка «Неповторність». Ліну Костенко нагороджують Шевченківською премією за цю збірку і за історичний роман у віршах «Маруся Чурай».
1987 р.	Видання збірок «Сад нетанучих скульптур», «Бузиновий цар».
1989 р.	Виходить у світ «Вибране».
1990 р.	У США відбувся Всесвітній конгрес «Ліна Костенко – поет і мислитель».
1995 р.	Нагородження поетеси Міжнародною літературною премією ім. Ф. Петрарки за книгу «Інкустації», видану італійською мовою
1999 р.	Вийшов роман у віршах «Берестечко». Вручено диплом Почесного доктора Національного університету «Києво-Могилянська академія».
2000 р.	Стала першим лауреатом Міжнародної літературно-мистецької премії ім. О. Теліги «за справжнє лицарство у житті, подвижницьку діяльність в ім'я України, створення високохудожніх творів».
2001 р.	Національна Спілка письменників України висунула кандидатуру Ліни Костенко на Нобелівську премію в галузі літератури.

Запитання до учнів (перевірка на уважність).

- В якому році вийшла друком збірка «Неповторність»? Як вона була відзначена?
- Який ще твір поетеси відзначений Шевченківською премією?
- Що вам відомо про історію видання «Неповторності»?

(Збірка побачила світ з величезними труднощами. Коли книга віршів опинилася під загрозою невидання, Ліна Костенко знову оголосила голодування. Оксана Пахльовська згадує: «1980: після всіх кіл видавничого пекла вихід «Неповторності» все одно під загрозою. Останній спосіб: мама оголошує голодовку... Наш тато каже: «Ліно, у тебе ж діти!» Мама відповідає: «Діти мені простять».

Діти пробачили, бо мати вчила їх не коритися, прагнути правди все життя, незважаючи ні на що).

Слово вчителя.

Збірку «Неповторність» поетеса розділяє на розділи: «Обличчя Сувида», «Тихе сяйво над моєю долею», «Ікси історії».

Читаючи вірші кожного розділу, ми знайомимося з різною героїнею. У першому вона – тонкий знавець природи свого рідного краю, у другому – щаслива закохана жінка, у третьому – знавець історії.

Тож запрошуємо до знайомства.

(Поезії звучать під музику П. Чайковського «Пори року»).

Все, що буде, було і що є на землі,
і сто тисяч разів уже бачене й чує,
сірі вузлики ранку – твої солон'ї,
все це тільки одне нерозгадане чудо.
Знаю склад біосфери, структури кислот,
все, що є у природі, приймаю як даність.
Я, людина двадцятого віку, – і от,
зачудована, бачу лише первозданність!

Ця поезія відкриває розділ «Обличчя Сувида». Ці слова могла сказати лише людина, закохана в природу.

Хто чи що таке Сувид? Відповідь на це питання нам дає поетеса в однойменному вірші.

Сувид

Ми завжди проїжджаєм це село.
Ім'я у нього праслов'янське – Сувид.

Тут навіть хмари особливо сунуть, –
сутемна синь на бронзове чоло.

І хоч Стрибог на поїзд пересів
і вже дахи струсились від соломи, –
тут, за щитом смарагдових лісів,
моїх жар-птиць блакитні космодроми.

Я забуваю сумніви і сум.
Я воду п'ю у Сувиді з криниці.
В країні сосен, сувидських красунь,
зі мною грають в піжмурки суніці.

Тут Сувид скрізь. Він ходить по росі.
Учора він прикинувся сосною.
То коней напуває у Десні,
а то, як грім, гуркоче за Десною.

І хто він – Сувид?
Може, бог лісів,
що десь пішов у нетрі й буреломи?
Він, може, чує луни голосів
і хоче теж вгадати собі, хто ми?
Спасибі вам, двори і явори,
що ви лице дали його розгледіть –
у тиші вод, у борознах кори,
у хмарі, що як профіль і як лебідь.

Здригнувся лось. Регоче браконьєр.
– Який там Сувид? – каже. – Все нормально.
Він міф. Він мох. Він сутінь цих озер.
Його ніде на світі вже немає.

Неправда, є! Бо хто у небесах
на дощ поверне місяця рогами?
Хто після тебе пройде по лісах,
вогонь притопче босими ногами?

Не може бути, щоб його – ніде.
Без нього людям суєтно і сумно.
І я гукаю: – Су-ви-де!..
– ...ви де?
– Ви де?.. Ви де?.. – відгукується Сувид.

Запитання до бесіди.

- Яке село постає перед вами?
- Які слова підкреслюють його первозданність?
- Хто чи що загрожує «Сувидам» нашої землі?
- Як ви розумієте останню строфу вірша?

Кожна людина прагне бути щасливою, але розуміє щастя по-своєму.

У чому ж полягає щастя ліричної героїні наступної поезії?

Виразне читання поезії «Щасливиця, я маю трохи неба...»

Щасливиця, я маю трохи неба

і дві сосни в туманному вікні.
А вже здавалось, що живого нерва,
живого нерва не було в мені!

Уже душа не знала, де цей берег,
уже втомилась від усіх кормиг.
У громі дня, в оркестрах децибелів
ми вже були, як хор глухонімих.

І раптом, – боже! – після того чаду
і тарапати, рівної нулю, – я чую дощ.
Він тихо плаче правду,
що я когось далекого люблю.

І чую тишу. І співають птиці.
Проходять люди гарні і незлі.
В пахучій хмарі дощової глици
стоїть туман, як небо на землі.

Пасуться тіні вимерлих тарпанів,
навшпиньки ходять сутінки і сні.
Весна підніме келихи тюльпанів, –
за небо вип'ю і за дві сосни!

Запитання до бесіди.

- Де, на вашу думку, живе лірична героїня поезії?
- У поезії Ліна Костенко розкриває екологічну проблему. Доведіть це рядками вірша.
- Чим актуальний цей вірш нині? Яка його головна думка?
- В якій ще поезії яскраво розкрито екологічну проблему планети?

Виразне читання поезії «Ластівки тікають із Європи...»

Ластівки тікають із Європи.
Що поробиш? Скрегіт, регіт, рев.
Чад, бензин, вібрації, галопи, –
птиці мертві падають з дерев.
Може, десь є лотоси і гінкго,
тихі ріки і рожева даль –
у краю неляканих фламінго,
де цвіте неламаний мигдаль.
Може, там є птицям привілеї...
А гніздо ліпити, ластівки, –
все одно вам, із якого глею, –
з Рейну, з Нілу чи з Угрюм-ріки?
Ну, а потім, – я люблю вас змалку.
А іще – спасибі вам за все.
Тільки хто ж це королеві Марку
золотинку в дзьобі принесе?!

Запитання до бесіди.

- Підтвердьте словами поезії, що екологічне лихо – це лихо всієї планети.
- Доведіть, що лірична героїня вірить у краще майбутнє.
- За що ж дякує вона ластівкам?

Слово вчителя.

Не може байдужа людина написати такі рядки (вчитель декламує напам'ять поезію «Мене ізмалку люблять всі дерева...»).

Мене ізмалку люблять всі дерева,
і розуміє бузиновий Пан,
чому верба, від крапель кришталева,
мені сказала: «Здрастуй!» крізь туман.
Чому ліси чекають мене знову,
на щит піднявши сонце і зорю.
Я їх люблю. Я знаю їхню мову.
Я з ними теж мовчанням говорю.

Задумайтеся над цими словами і побажайте всім, щоб кожного чекали і розуміли ліси.

Слово вчителя.

Лірична героїня розділу «Тихе сяйво над моєю долею» – закохана жінка. Давайте пересвідчимося в цьому, ознайомившись із окремими поезіями, які вам найбільше сподобалися.

(Поезії звучать під музику Л.Бетховена «Місячна соната»).

У світі злому і холодному,
де щастя зіткане з прощань,
чи ми пробачим одне одному
цю несподівану печаль?

Чи будем вік себе картати?
Але за віщо, боже мій!
За те, що серце калатати
посміло в ніжності німій?!

За ті передані привіти?
За тихий погляд, що п'янить?
Нехай це сонечко посвітить.
Нехай ця туга продзвенить.

Я дуже тяжко Вами відболіла.
Це все було, як марення, як сон.
Любов підкралась тихо, як Даліла,
а розум спав, довірливий Самсон.

Тепер пора прощатися нам. Будень.
На білих вікнах змерзли міражі.
І як ми будем, як тепер ми будем?! –
такі вже рідні і такі чужі.

Ця казка днів, – вона була недовгою.
Цей світлий сон, – пішов без вороття.
Це тихе сяйво над моєю долею! –
воно лишилось на усе життя.

Не знаю, чи побачу Вас, чи ні.
А може, власне, і не в тому справа.

А головне, що десь вдалечині
є хтось такий, як невтоленна спрага.
Я не покличу щастя не моє.
Луна луни туди не долітає.
Я думаю про Вас. Я знаю, що Ви є.
Моя душа й від цього вже світає.

Розкажу тобі думку таємну,
дивний здогад мене обпік:
я залишуся в серці твоєму
на сьогодні, на завтра, навік.

І минатиме час, нанизавши
сотні вражень, імен і країн, –
на сьогодні, на завтра, назавжди! –
ти залишишся в серці моїм.

А чому? То чудна теорема,
на яку ти мене прирік.
То все разом, а ти – окремо.
І сьогодні, і завтра, й навік.

Запитання до бесіди.

- Як ви думаєте, чи поєднала доля закоханих? Доведіть свою думку рядками віршів.
- Поясніть слова «оце і є той випадок єдиний, коли найбільша мужність - утекти». Чи кожна особистість здатна на таке благородство? (Ні, лише сильна, слабким це не під силу).
- Як би ви означили це кохання? (Кохання – невтоленна спрага).

Слово вчителя.

Лірична героїня третього розділу – жінка, якій не байдужа доля рідного краю, яка поринає у глибіню віків для того, щоб застеретти нас від помилок минулого, допомогти уникнути їх у майбутньому.

- Прочитайте поезію "Брейгель. "Шлях на Голгофу". Що ви знаєте про художника Брейгеля? Знайдіть відомості про нього в енциклопедіях.

БРЕЙГЕЛЬ. «ШЛЯХ НА ГОЛГОФУ»

То ж не була вузесенька стежина.
Там цілі юрми сунули туди.
І плакала Марія Магдалина,
що не подав ніхто йому води.
Спішили верхи, їхали возами.
Похід розтягся на дванадцять верст.
І Божа Мати плакала сльозами –
та допоможіть нести ж йому той хрест!

Чи ви не люди?! Що за чудасія,
дають старцям, підсаджують калік.
А тут же йде, ну, добре, не Месія, –
людина просто, просто чоловік!

Юрма гуде, і кожен пнеться ближче.
Хтось навіть підбадьорює:
терпи, вже он Голгофа, он Череповище!

– хрущали під ногами черепи.

Сказати б, зброя, це хіба єдине?
Так що б зробили стражники юрбі?
А в юрмах тих малесенька людина
тягла хреста важкого на собі.

І хоч би хто! Кому було до того?
Всі поспішали місце захопить.
Воно ж видніше з пагорба крутого,
як він конає, як він хоче пить.

І він упав. І руки аж посиніли.
Тоді знайшовся добрий чоловік:
наморений, ідучий з поля Симон,
що йшов додому, в протилежний бік.

Коли ж звершилась вся ця чорна справа
і люди вже розходилися ті, –
от парадокс: заплакав лиш Варава,
розбійник, не розп'ятий на хресті.

Чи пожалів, чи вдячен був Пілату,
чи втямив, темний, раптом щось нове:
що Божий Син таки іде на страту,
а він, розбійник, – він таки живе.

Запитання до бесіди.

- Які біблійні персонажі діють у цьому творі? До кого авторка ставиться із співчуттям, а до кого з осудом?
- Якими фарбами змальовано у вірші юрбу? Чому саме так? Чи можна вважати синонімами слова: "юрба", "натовп", "народ", "нація"? Свою відповідь належно обґрунтуйте.
- Біблія свідчить, що апостол Петро був теж розп'ятий, але вважав себе недостойним помирати так, як Ісус Христос, а тому впросив ката розп'яти його головою вниз. Як Петрову смерть передає читачам засобами слова Ліна Костенко? Чому осуджує цього апостола і за що саме?

Народна легенда розповідає про те, як під час набігу татари захопили в полон трьох дочок священика з міста Богуслава. Наймолодша і найвродливіша – Маруся – дісталася на невідомому ринку татарському вельможі – паші. Саме вона й визволила з неволі сімсот козаків-невільників. Не могла оминати цієї теми і Ліна Костенко.

Чадра Марусі Богуславки

Вузенька вуличка. Стіна, повила хмелем.
Татари сплять, сьогодні в них байрам.
Високий дуб, по-українськи – нелинь.
Святе Письмо, по-їхньому – Коран.
Чого я тут? Ще й кажуть,
Богу слава, що я жива, що в мене муж паша.
А я – Маруся. Я – із Богуслава.
У мене є непродана душа.
О, як він любить, як він мене палить!
Як він мене цілує уночі!
Каблучки нанизав по дві на кожен палець.
Браслети на руках, на шиї дукачі.

І я ходжу, володарка темниці.
Скриплять у тиші двері за дверми.
Блищать очима слуги темнолиці,
мені у ноги стелять килими.
Ох, килими, барвисті килимочки!
Фонтан, кальян і сльози на зорі.
Носила я і плахту, і віночки, –
ну, як мені, чи гарно у чадрі?
І меч, і правда – цноти не жіночі.
Люблю чадру – і чорна, і густа.
Коли татарам брешуть мої очі,
ніхто не бачить, як тремтять вуста.
Мого лица не видно під чадрою.
Мій муж поїхав. Тоскно мені. Жду.
А то б я їм здавалася чудною, –
чого я зблідла і куди іду.
Чого дивлюся в море, у тумани.
Чого, як тінь, блукаю уночі...
Бряжчать мені невольницькі кайдани.
А я шукаю сховані ключі.

Запитання до бесіди

- У середніх класах ви вивчали суголосну до легенди народну думу "Маруся Богуславка".
Що спільного і що відмінного у думі та у вірші Ліни Костенко?
- Котрий із названих творів вам більше подобається і чому?
- Чому іронічним вважаємо Марусине риторичне запитання:
Носила я і плахту, і віночки, –
ну, як мені, чи гарно у чадрі?
- Як ви розумієте висновок Богуславки: "І меч, і правда – цноти не жіночі"?
- Чому героїня прийшла до такого висновку?

Виразне читання поезії «Горислава-Рогніда»

Горислава-Рогніда

Ой Боже ж мій, як він же тебе кинув,
княгинечку, постарілу від сліз.
Навіщо ж він привіз тебе у Київ,
із Полоцька, із попелу привіз?!
Вже там жива хіба лише зозуля,
нема кому вже й накувати літ.
А він хотів, щоб ти його роззула,
та ще й щоб руки не були як лід.
Десь, кажуть, є страшна богиня – Мойра.
Життя людське – як зойк на болотах.
Вже б краще він пустив тебе до моря
на тих повільних смертницьких плотах.
На берег вийшли б люди тогобічні,
і мовчки-мовчки бачили б вони,
що це пливе князь Полоцький у вічність,
а з ним Рогніда і його сини.
А ти жива. І жах тебе пониже:
тебе цілує той, хто їх убив.
О найстрашніше із усіх принижень!
О найдивніше з найдивніших див!
В його обіймах ти була й щаслива.

Ти вже й змирилась, – ти йому жона.
Ти вже й смієшся, тільки пам'ять сива.
Ти вже й кохана, тільки не одна.
У нього сто таких на Берестові,
і кожна з них заходиться плачем, –
бо князь розлюбить, то уже любов
і ні слізьми не вернеш, ні мечем.
Важкі, як осінь, шати золотії.
В черниці підеш, полоцька княжна.
Приїде Анна, та, із Візантії,
на берег зійде царственна жона.
Порфирородна візантійська гава,
в душі якої можна заблудить.
Княгинечка, Рогніда, Горислава...
Ото не треба ворога любити!

Запитання до бесіди

- Дуже вдалий образ відторгнутої Володимиром Великим Рогніди є у романі П.Загребельного "Диво". Пригадайте, що про неї пише цей прозаїк?
- Знайдіть у "Повісті минулих літ" розповіді, які стосуються Рогніди, її батьківської сім'ї та чоловіка-князя. Якою ви уявляєте Рогніду як історичну постать?
- На чому акцентує увагу Ліна Костенко у своєму вірші? Як ви розумієте останній рядок поезії?

ПІДСУМОК УРОКУ

Слово вчителя.

Ліна Костенко – поетеса від бога. «Не треба думати мізерно», – писала вона в молодості. Мізерія її поезії не загрожує. Не увінчана золотом нагород, вона вже стала тим, хто й без нагород офіційних приречений на найвище – любов людську у віках. «Митцю не треба нагород, коли його судьба нагородила. Коли в людини є народ, тоді вона вже і людина». Коли її перший раз висували на Шевченківську премію, у відповідь на вітання сказала: «Це не головне. Лиш би не соромно було подивитись Тарасові у вічі».

Ми з вами пересвідчилися у неповторності поезій Ліни Костенко. Їй не соромно подивитися у вічі Тарасові – Тарасові Шевченку, гідною донькою котрого її називають літературознавці.

Вірю в те, що прийде час, коли нащадки скажуть про наше і наступні покоління: народ знайшов себе у Ліні Костенко.

А може, чесніше перед лицем віків сказати це сьогодні? Тарас дивиться нам у вічі...

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Вміти аналізувати вірші збірки «Неповторність», вивчити напам'ять один із них.

Барсукова Л.М., учитель української мови і літератури Черкаської ЗОШ №3

БОРИС ОЛІЙНИК – ЛАУРЕАТ ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Мета: ознайомити учнів із творчістю відомого поета, чий твори здобули не тільки всеукраїнське, а й всенародне визнання; розвивати читацькі смаки, спостережливість, уміння виконувати ідейно-тематичний аналіз поезії, удосконалювати навички виразного читання віршів: виховувати любов і повагу до української поезії, почуття патріотизму, любові до матері, шанобливого ставлення до обов'язку перед батьківщиною.

Епіграфом уроку є наступні рядки:

Любити відчайдушно, як весна,
Ненавидіти, як зима, нещадно, –
Се повноцінність.
Але не сповна,
Коли не маєш талану прощати.

Борис Олійник

На дошці портрети Бориса Олійника та зображення нагрудного знака лауреата Національної премії імені Т.Шевченка.

Слово вчителя. У травні 2011 року в нашій державі відзначатиметься 50 років від дня заснування Національної премії України імені Тараса Шевченка. В нашій країні планується широко відзначити цю ювілейну дату.

Національна премія імені Тараса Шевченка – найвища творча відзнака Української Держави. Вона увінчує найвидатніші твори літератури та мистецтва.

За всі роки існування Шевченківської премії її лауреатами стали 572 особи.

Серед їх числа і Борис Олійник.

Звучить пісня Ігоря Поклада на слова Бориса Олійника «Сива ластівка».

СИВА ЛАСТІВКА

Мамо, вечір догоря,
Вигляда тебе роса,
Тільки ж ти, немов зоря,
Даленієш в небеса,
Даленієш, як за віями сльоза.

Ти від лютої зими
Затуляла нас крильми,
Прихилилася
Теплим леготом.
Задивлялася білим лебедем,
Дивом-казкою
За віконечком, -
Сива ластівко,
Сиве сонечко.

Сад вишневий на порі,
Повернулись журавлі.
А мені, як до зорі,
Долітати на крилі
Все до тебе, як до вічної зорі.

Там, де ти колись ішла,
Тиха стежка зацвіла
Вечоровою матіолою,
Житом-долею світанковою.
Дивом-казкою,
Юним соняхом, -
Сива ластівко,
Сиве сонечко...

Безсмертна Олійникова «Сива ластівка» – Мати навіки божественно залишиться на духовному небосхилі нації.

Питання:

– Які асоціації викликала у вас ця пісня? Створіть асоціативне гніздо.

**Пісня, мати, любов, ніжність, ліризм, поет;
велична, сонцедайна, материнська, ніжна, чарівна, окрилена, щира; мелодійна,
душевна, неповторна;
співає, манить, бере за душу, навіває, бентежить.**

– Складіть сенкан:

Борис Олійник

Написав багато поезій про матір.

Відомі, ліричні, мелодійні та задушевні.

Бентежать душу, змушують визначати своє ставлення до матері, дорівнятись почуттями до поета.

Люблю поезії, які беруть за душу.

Наш сучасник.

Вчитель: Борис Ілліч Олійник – знакова постать України кінця ХХ –початку ХХІ століть, поет, громадський діяч, академік Національної академії наук України (1990), лауреат Державної премії СРСР (1975) і Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1983), Герой України (2005).

ПІСНЯ ПРО МАТІР

Посіяла людям

літа свої літечка житом,

Прибрала планету,

послала стежкам споришу,

Навчила дітей,

як на світі по совісті жити,

Зітхнула полегко -

і тихо пішла за межу.

- Куди ж це ви, мамо?! -

сполохано кинулись діти.

- Куди ви, бабусю? -

онуки біжать до воріт.

- Та я недалечко...

де сонце лягає спочити.

Пора мені, діти...

А ви вже без мене ростіть.

- Та як же без вас ми?..

Та що ви намислили, мамо?

- А хто нас, бабусю,

у сон поведе по казках?

- А я вам лишаю

всі райдуги із журавлями,

І срібло на травах,

і золото на колосках.

- Не треба нам райдуг,

не треба нам срібла і злота,

Аби тільки ви

нас чекали завжди край воріт!

Та ми ж переробим

усю вашу вічну роботу, -

Лишайтеся, матусю.

Навіки лишайтеся. Не йдіть.

Вона посміхнулась,

красива і сива, як доля,

Змахнула рукою - злетіли увись рушники.

**«Лишайте щасливі», -
і стала замисленим полем,
На цілу планету,
на всі покоління й віки.**

Любов сина чи доньки до матері відображає любов до всього роду, безперервний зв'язок поколінь у межах нації, тож не можна любити народ, не шануючи своїх батьків, так само і любов до батьків неодмінно вливається у більшу ріку – у любов до народу.

Деякі поезії Бориса Олійника було покладено на музику, «Пісня про матір» – чи не найвідоміша поезія Бориса Олійника з тих, що потім стали піснями, звучить вона зовсім як народна. У поезії «Мати» в кількох простих словах поет висловлює усю свою повагу та шанування, розуміння того, як багато робить звичайна жінка, виховуючи дітей, для розвитку народу, людства взагалі:

**Але коли б із нами зараз тут був Борис Олійник, то відгукнувся б до нас
словами своєї поезії ще й по-іншому:**

Ти гукай не гукай, а літа не почують.
Все біжать та спішать – хоч співай чи ридай...
От би взнать: а вони ж хоч човнами кочують
Чи наосліп женуть, як глуха череда?
А навіщо? Хай діти оцінюють чесно.
Ми жили. І дарма, що не всі ми орли,
Як покличуть на звіт, ми спокійно воскреснем.
Хай Історія судить. Жили, як змогли...

**– Зараз надамо слово нашим кореспондентам, які працювали з матеріалами для
сьогоднішнього уроку, а всі додаткові матеріали ви маєте на партах для ознайомлення.**

Біограф. Народився Борис Ілліч Олійник 22 жовтня 1935 року в селі Зачепилівка Новосанжарського району на Полтавщині в сім'ї службовця. 1958 року закінчив факультет журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка. Працював у редакціях газети «Молодь України», журналів «Ранок», «Дніпро», «Вітчизна», в редакції серії «Романи і повісті» видавництва «Дніпро»; обирався заступником голови правління Київської організації Спілки письменників, секретарем правління Спілки письменників України. Депутат Верховної Ради України.

Перші вірші поета з'явилися в періодичній пресі, коли він навчався в п'ятому класі. А 1962 року вийшла друком перша збірка - «Б'ють у крицю ковалі». Ще півдесятка поетичних книг, в яких Борис Олійник, весь у пристрасному пошуку істин життя, звертається до досвіду історії й сучасності, прагне осягнути народну долю у всій її величчї і трагічності.

Журналіст. Після закінчення десятилітки в 1953 році вступив на факультет журналістики Київського Шевченкового держуніверситету, який закінчив у 1958 році.

Працював завідувачем відділу республіканської газети «Молодь України». З 1962 по 1973 рік працював в журналі «Ранок». Пройшов шлях від простого кореспондента до головного редактора. Був заступником головного редактора журналу «Дніпро» та старшим редактором видавництва «Дніпро». З 1971 по 1974 рік – заступник голови правління Спілки письменників України. З 1974 по 1991 рік – завідувач відділу, член редколегії журналу «Вітчизна». З 1976 по 1991 рік – Секретар Спілки письменників України та СРСР.

Літературний критик: До художньої творчості Бориса Олійника може бути неоднозначне ставлення: він і в двадцять перше століття ступив із партквитком, не розлучаючись з комуністичними ідеалами. Але Олійник – поет Божою милістю! Хто ще так сказав:

Маємо все!
Ні купити його, ні продати.
З віку передане, –
передамо у віки.

Як вважав Олесь Гончар, мотив синівської вірності, кривого обов'язку перед отчою землею, перед близькими людьми, зрештою, перед самим народом - один із найсильніших у творчості Бориса Олійника. Тут поет дивовижно розмаїтий, багатовимірний, щедрий у своєму невичерпному почутті.

Борис Олійник – поборник громадянської лірики. В авторському жанровому арсеналі – балади і поеми, ліричні мініатюри і пісні, народні притчі й мандрівні сюжети.

Поезії Бориса Олійника перекладалися багатьма мовами світу. Поет – дійсний член НАН України, лауреат Національної премії України імені Т.Г. Шевченка та премії імені Миколи Островського.

Політик: З 1980 по 1991 рік обирався депутатом Верховної Ради УРСР 10-го і 11-го скликань, голова Комісії Верховної Ради з питань освіти і культури. У 1981 році нагородження ювілейною медаллю Всесвітньої Ради Миру. З 1989 по 1991 рік – голова Комісії зв'язків ВР СРСР з громадськістю, віце-голова Палати Національностей Верховної Ради СРСР.

З 1992 по 1994 рік – народний депутат Верховної Ради України 12-го (1-го). Провідний науковий співробітник Інституту національних відносин і політології АН України. З 1994 по 1998 рік – народний депутат Верховної Ради України 2-го скликання. З 1995 по 2006 рік Голова Постійної делегації Верховної Ради України у Парламентській Асамблеї Ради Європи. З 1996 по 2006 рік віце-президент Парламентської Асамблеї Ради Європи.

З 1998 по 2002 рік народний депутат Верховної Ради України 3-го скликання. Голова Комітету Верховної Ради України у закордонних справах і зв'язках з СНД.

З 2002 по 2006 – обраний народним депутатом Верховної Ради України 4-го скликання.

Громадянин: Борис Олійник побував майже в усіх гарячих точках міжетнічних конфліктів колишнього Союзу, про що розповів в есе “Два роки в Кремлі” (“Князь тьми”).

З перших днів нової Югославської трагедії рішуче виступив – у пресі, у Верховній Раді та Раді Європи – проти ембарго Сербії. Неодноразово бував у “гарячих точках” Боснії-Герцеговини. Після чого написав есе “Хто і з якою метою сатанізує сербів?” Вийшло окремою книгою українською і сербською мовами в Югославії (1996 р.).

Під час перебування в Сербії потрапив під бомбардування натівців. Під враженням від поїздки написав есе “Хто наступний?”. Матеріали на захист сербів і чорногорців опублікував в українській, російській і югославській пресі.

У травні – червні 1986 року одним з перших побував у Чорнобилі, в зоні, звідки вів репортажі на ЦТ СРСР і України. Того ж року виступив зі статтею в “Литературной газете” (Москва), “Випробування Чорнобилем”, у якій викрив злочинну діяльність тимчасовців. У 1987 році нагороджений Грамотою “Учаснику ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС”.

Борис Олійник, по суті, зупинив будівництво промвузла у Каневі, що загрожувало усипальниці Т.Г.Шевченка. Ще у Верховній Раді УРСР виступив проти зведення мосту через Хортицю, що й змусило урядовців відкласти реалізацію свого наміру. У 1995 року Борису Іллічу присвоєне звання “Почесний громадянин Канева”.

Був одним із тих, хто через пресу заблокував будівництво АЕС в Криму і під Чигирином та каналу Дунай-Дніпро, через який би пішов в Україну весь бруд Європи.

Сучасник: 22 жовтня 2010 поет Борис Олійник святкував свій 75 день народження, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка, дійсний член Національної Академії наук України, голова Українського фонду культури,. Він автор багатьох книг поезії та публіцистики, а до свого дня народження видав книгу вибраних творів – поезій та поем – «Основи», головною темою яких є утвердження людської особистості, висоти духу і моралі, протистояння злу і насильству.

У передмові до книги поет Михайло Шевченко зазначає: «Ця книжка називається «Основи». Назва містка і символічна. Вони, основи, в Олійника – могутні, наріжні не лише для таланту, а й для людини і нації в цілому. Обрані ці основи теж завдяки талантові обирати головне: любов до свого народу і вірність йому, романтична чистота почуттів і повна

гармонізація переконань та вчинків, людська надійність і порядність у всьому, аж до побутових дрібниць. І все це – за рідкісного і неповторного таланту повної влади над словом. І все це в принципі: обрати раз і назавжди, щоб ніколи не оступитися і не відступити. Таку дорогу в українській поезії, культурі і політиці Борис Олійник проклав на славу нації, на славу своєму народові. Вона не схожа на жодну з інших доріг. Не трубадурячи (це не в природі справжнього таланту), не натворивши непоправних помилок, Борис Олійник – не похитнувся в найголовнішому – в праві на правду».

Вчитель: Борис Ілліч Олійник є кавалером орденів князя Ярослава Мудрого V (1995 р.) та IV (1999 р.) ступенів, ордену Миколи Чудотворця (2002 р.), ордену Нестора-Літописця I ступеня (2006 р.). Лауреат премії імені М.Островського (1963 р.), Державної премії СРСР (1975 р.), Державної премії України імені Т.Г.Шевченка (1983 р.), міжнародних премій імені Сквороди (1994 р.), “Дружба” (1997 р.), усеюгославської премії “Рицарське перо” (1998 р.), міжнародної премії імені Давида Гурамішвілі (1999 р.), міжнародної премії імені Шолохова (2001 р.), премії імені В.І.Вернадського Фонду “Україна – ХХ століття”.

Поезія Бориса Олійника ввібрала в себе мудру задуму землі, її шорстку справжність, горду силу, і пам'ять, і доброту. Тихі води і ясні зорі, і вербова сутінь, шепіт курганів і суворе мовчання могил, пісня з-за гори і гуркіт реактивних двигунів озиваються в ній голосом давнім і новим – великим досвідом народу в його історичному бутті. Є в ній розважливий спокій, з яким тече між пологими і крутими берегами Дніпро, пробивається до сонця паросток, земля вбирає сніг напровесні, а хлібороб порає ниву.

Поезія Бориса Олійника спонукає нас до роздумів. От зараз ми поміркуємо над тими вічними цінностями в житті кожного з нас.

Застосування технології критичного мислення:

«ЛІНІЯ ЦІННОСТЕЙ»

У кожного на парті вірш.

ДО ПРОБЛЕМИ ДОБРА І ЗЛА

Де тільки я не бродив оці тисячу літ!

Скільки забулось? Забудеться скільки?

Не знаю.

Кров закипала на кризі по краплі, як глід.

Тяжко спадала на поле вороняча згряя.

Хтось мене вів через холод заплющених сіл.

Згарища станцій... Безокі віконні провали...

Лики і лиця... Поземка ядуча, мов сіль, –

Все те за вигоном пам'яті пилом припало.

Хтось мене кинув (чи зрадив?) опівніч сліпу...

Хто ж це? Забулось...

Але вкарбувалось навіки.

Жах самотності, туга посмертна в степу,

Косо -

прицільна, на жертву -

атака шуліки...

Все те розмилось буденним, як січка, дощем,

Та запеклося тавром на пергаменті долі:

Блискавка пострілу за похлилим кущем.

Отвір жорстокий у ніжному тілі тополі.

Дати безликі пішли в снігову крутію,

Крики погроз відповзли за хитке видноколля,

Тільки єдина,
що кулю спинила мою, –
Світить мені рятівною свічею тополя.

Давши ім'я їй (нема без імення добра!),
Тайну його стережу, як вона –
мою кулю.
Небом укрит, приголубив сагою Дніпра,
В крону її поселивши, як пам'ять, зозулю.

Далі іду. Проминаю байдужі стовпи.
Лиця байдужі, неначе стовпи,
проминаю,
Прізвища станцій якихось...
уже й не згадаю,
Потяг промерзлий відгук у забуті степи.

Бив мене вітер жорсткий і жорстокий,
як жерсть.
Де ж це було? На якому роз'їзді?..
Забуто.
Та не забуто: у небо вростаючи круто,
В благословенні тополею зведений перст...

Дав їй імення (нема без імення добра!).
Світить у пам'яті знаком живого карбунку.
Прагну до неї, немов до межі відрахунку,
Щоб не згубити дороги до осі Дніпра.

Хай би куди не хилила мене течія, –
Сущим у плоті чи вітром нечутним у полі, –
Все ж повертатимусь, яко на круги своя,
До таємниці,
запеченій в серці тополі.

Манить мене – і манитиме! – куля мала,
Доки у ній ще ховається слизько і хитро
Ім'я стрільця,
зароковане в тайні калібру...
Адже нема, товариство, без імені зла!

Цінності загальнолюдські	Цінності поета Б.Олійника
Добро	
Любов	
Пам'ять	
Віра	
Вірність	
Життя	
Відданість	

Учні готували вірші, самостійно добираючи їх та форму викладу.
КУМИР
Прийшов з вербово-степових країв,

Де все таке безмежне і зелене.
І втиснута в квадратну раму сцена
Його гнітила реготом вогнів.

Спочатку слухачам своїм навстріч
Виходив по-косарському понуро.
І театральний модний однострій
Лякавсь його могутньої статури.

Та голос був - позаздрив би й Гомер!.
Він потрясав колони, як підпорки.
Ревла у дикім захваті гальорка,
І навіть млів досвідчено партер.

А час минав. По килимах афіш
Усе певніше він ступав на сцени.
І з кожним днем м'якіше і ладніш
Лискучий фрак всідався на рамена.

Зійшла засмага. Між колег обтерсь,
Осмыслив жести на вагу і доторк:
Уклін глибокий - в голубий партер,
Демократичний помах - на гальорку...

Бувало, проклинаючи силон
І фанатичну відданість гальорки,
Він наїздив у батьківське село
Відчути степ і вирій без підпорки.

І знову - сцени голений паркет,
Автографи, коханки і зальоти...
Вже не співав - обігрував партер
І загравав обачно до гальорки.

І вірив, що юрба - олімп і дно -
Раби його примхливої химери.
Незчувшись, як попавсь уже давно
На довідок гальорки і партеру.

Та якось - чи забракло в нього сил,
Чи переграв, чи ще якась холера, -
Зірвавсь голос. Обів'яв і сів
До хрипу рядового контролера.

І зал його, немов плювок, розтер,
Роздерши криком тишу на пацьорки.
- Ганьба! - гукав досвідчений партер
Під свист і тупіт юної гальорки.

І він зійшов. І тої ж миті вмер
Для тих, із ким він торгувався щиро...

Тим часом вже на іншого кумира
Націлились гальорка і партер.

ДИВОВИЖА

Про світ увесь казати не берусь,
а все ж траплялась і мені нагода
у світі многоликім побувати,
що гув, як вулик, у стонадцять мов,
дивуючи одмінністю ландшафтів,
повір'їв, рас, і рис, і кольорів.

Та з-поміж див, дивин і дивовиж -
одне -
ніяк збагнути не в спроможі.
І щоб сказати: надто вже замудре,
так ні ж - простішого дарма й шукати!

...Є тип людей, чи, пак, стереотип,
що зустрічається у кожному краї
клішований:
в Канаді чи у Штатах,
в Японії, на Фіджі чи в Парижі
(немовби їх з держави у державу
везуть поперед тебе: тільки вчора,
здається, у Нью-Йорку розвітались,
а він уже у Бельгії стрічає,
хоч в іншій стрі, а з лица - той самий).

З ним вельми легко увійти в контакт:
говорить мовами усього світу,
достоту жодної не знаючи.

Одначе
для діла - саме стільки, скільки треба.
(Для серця ж...

А до чого тут воно,
коли про діло йдеться?)

Як правило, натурою широкий,
без комплексу місцевих сентиментів,
він незлобливо, зверхньо посміється
над вашим і тутешнім пережитком,
чи, «хай по-твоєму, - патріотизмом».
Обніме широко,
через моє плече
на власну позираючи лівицю
з годинником японським: чи не довго?
І тільки вже біля самого трапу,
одвівши очі, кине мимохідь:
«Ну, як воно ведеться там у нас...
У вас, пробачте, як тепер живеться?»
І, схаменувшись, похапцем наклеїть
зневажний сміх модерного хлопчини,

що вчасно збувсь наїву хутірського:
«Усе ще там... про корінь гудемо?»
І, жестом міжнародним поплескавши
по рукаві, пластмасово докине:
«Ну що ж, давай... Лети в своє гніздо.
Салют усім!» - і кроком діловитим
господаря, вважає, усього світу
сягнисто рушить у людський загаль.
І тільки на якомусь перехресті,
упевнившись, що я його не бачу,
він раптом опадє, немов листок,
прибитий вітром із чужого саду.
Прижухло-сіре, в кожному регіоні
однакове, притерте до ландшафтів,
розтанє між відсталих автохтонів,
що поспішають до свого гнізда.
Від них несе міцним робітнім потом,
чужим вином, наїдками чужими,
які для кожного із них - свої.
І, доторкнувшись їх живої плоти,
воно зів'яне, як стара газета,
прочитана і кинута в смітник.
...Стоїш, розгублений: чи був насправді?
Та був же, але наче... й не було.
І тільки у бензиновому смозі
лишився присмак диму сигарети
та в присмерку - якісь чи то дві крапки,
чи очі.

І невловна тоскнота
чогось реального: «Ну, як воно тепер
у нас... у вас, пробачте?»
...Літак припав до рідного бетону.
Зітхнуло серце: слава Богу, вдома!
Виходжу легко із аеропорту,
а він... уже біжить назустріч радо
і, міжнародним жестом поплескавши
по рукаві,
одною з мов планети
(здається, українською сьогодні)
гука бадьоро:
«Ну, здоров... Салют! То як воно
тепер у нас там... пробач, у них
живеться?»

І вже хазяйновито закида
твою валізу на моторну тачку,
і щось крізь награно бадьору маску
прислужливо-лякливе прозира,
і в двох кутках, де мають бути очі,
жовтіє туга двох листків промерзлих,
прибитих вітром із чужого саду,
яким немає вороття назад.
Бо де той сад - забулося давно.

...Страшніше смерті, як нема де вмерти.
Коли для всіх однаково ти свій,
чужим для всіх лишаючись одначе.

ВИБІР

Над штормом, над шабельним зблиском,
Над леготом теплим в житах
Гойдається вічна колиска
Маятником Життя.

Життю - ні кінця, ні начала.
І вічно по колу землі:
Комусь - лебеді від'ячали,
Комусь - ще сурмлять журавлі.

Один передбачливо очі
Прикрив ще за крок від межі,
Ввійшовши клітиною ночі
Тихенько: чи жив, чи й не жив?

А інший - на кроки не міряв:
Летів, і гримів, і... згорів,
І люди відкрили в сузір'ях
Зіницю нової зорі.

Коли б загадали: - Хочеш,
Одне лише слово твоє -
І вища - лаврова! - почесть
Чоло твоє обів'є,-

Я б вибрав найвищу почесть:
У чистім і чеснім бою
На чорному мармурі ночі
Зорю записати своєю!

МОЛИТВА

Отче, у Трисядності Єдиний,
Що послав Спасителя на скруху,
На валу, при Церкві Десятинній,
Уповаю на твою потугу:

Не введи, Безмежно-Безначальний,
У спокусу тіло наше грішне.
Над земні марноти і печалі
Прихили десницю всеутішну!

Стримай гнів на винних без провини,
Загрими в архангелові труби
Нерозважним чадам України
І остережи від самогуби!

Відпусти гріхи, Великий Боже,
Пройдами ошуканому люду,
Втретє відпусти, молю, бо схоже,
Що вчетверте випадку не буде!

Сину, розіп'ятий на Хрестові,
На осліплх сяєвом пролийся:
Ти ж прости апостолу Петрові,
Що до третіх тричі відступився!

Навіть кривовірові прощаю
За твоїми приписами, Отче. –
А собі єдиного благаю:
Не прости, як на криве ізбочу!

Всім, хто одступився від присяги, –
Не нашли жорстокої відплати, –
А мені впечи тавро зневаги,
Як почну на вірі гендлювати!

Відпусти, Всеволодний, безголовим,
Що могили потоптали отчі. -
Не прости мені, коли хоч словом
Предківські могили опорочу!

Змилуйсь над братами, що в гордині
І мене затоптували в сажу. –
Праведний, не попусти й зернини,
Коли навіть недругові зраджу!

За Твоїм священним Заповітом,
Всім дарую, заблукалим в пущі:
Виведи їх благовісним світлом
На дорогу Правди неминущу!

Отче, Ти всепрощення віщуєш,
Я ж Тебе благаю про єдине:
Не прости мені, коли прошу я
Тим, що й за "любов до України"
Вимагають плату з половини!
...Не прости їм, Господи, – прошу я.

Вчитель. Сьогодні в Олійника є чудова нагода захистити українську мову не тільки

поетичним словом. Указом Президента України Віктора Януковича 5 липня 2010 року Олійника призначено Головою Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Підсумок уроку через метод «мікрофон». (Кожен учень класу говорить одне речення про ті думки, до яких спонукає поезія Бориса Олійника).

- Читаючи поезії Бориса Олійника, я замислився, чому так багато в літературі написано про матерів, про батьків взагалі. Як на мене, це питання майже риторичне: всі ми різні, це зрозуміло, але кожен з дитинства пам'ятає тепло та турботу матерів, ця тема близька і зрозуміла усім.
- Я згоден з думкою, що кожна людина творить себе сама, але свою особистість, світогляд, освітню базу вона створює на тому фундаменті, що він був закладений у ранньому дитинстві саме батьками. Любов до слова, до рідної землі дається нам у дитинстві через колискові пісні, які співає нам мати,
- Деякі поезії Бориса Олійника було покладено на музику, «Пісня про матір» – чи не найвідоміша поезія Бориса Олійника з тих, що потім стали піснями, звучить вона зовсім як народна. У поезії «Мати» в кількох простих словах поет висловлює усю свою повагу та шанування, розуміння того, як багато робить звичайна жінка.
- Його поезія має надзвичайно широкий діапазон. Він істинний лицар інтимної лірики і його «бісова дівка», що «на кручі стоїть огорнувши вітрами стан» опекла серце не одному справжньому чоловікові уже багатьох поколінь.
- Нову епоху в історії України Борис Олійник зустрів, як і належить поважним людям: він наскрізь бачив, що діється, хто керує і чим це закінчиться. Але ні вплинути на цей процес, ні брати участь «у базарі проклять» не міг. Тому воістину, як чесний поет на сторожі долі свого народу поставив слово.
- «О слів жорстока і солодка влада! Не опечись на їхньому вогні...» – застерігає Борис Олійник в одній зі своїх поезій. Насправді з давніх часів люди знали, яку велику владу має слово. Словом можна скалічити і зцілити, словом руйнують та створюють.

Чи справдилися ваші очікування на урок, ви про це висловитесь вдома у творчій мініатюрі:

- Віддай усе, що взяв, і освятись.
Ще більше, ніж узяв, зумій віддати...
Стоїть на видноколі світла мати –
У неї вчись...

Росенко О.П., учитель української мови і літератури Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №18 Черкаської міської ради

ВАСИЛЬ СТУС. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНІ ЛІНІЇ ЗБІРКИ «ДОРОГА БОЛЮ»

Мета.

Навчальна: зацікавити особою митця та його творчістю; викликати інтерес до незламного борця за волю України, за правду і справедливість; удосконалювати навички виразного читання віршів; визначити основні проблемно-тематичні лінії поезії Василя Стуса.

Пізнавальна: розвивати вміння порівнювати; висловлювати власні роздуми з приводу порушених проблем.

Виховна: сприяти вихованню національної свідомості.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

Обладнання: мультимедійна презентація, збірка «Дорога болю», уривок із фільму «Повернення Василя Стуса», аудіозаписи поезії Стуса у виконанні автора.

Хід уроку

I. Організація навчальної діяльності.

II. Актуалізація опорних знань.

Представлення основних етапів життя і творчості Василя Стуса, використовуючи перші одинадцять слайдів презентації:

Слайд 2. 6 січня 1938 року в селі Рахнівка Гайсинського району на Вінниччині у селянській родині Семена Дем'яновича та Їлини Яківни Стусів народився майбутній письменник.

Слайд 3. Віхи біографії Василя Стуса.

- Дитинство та рання юність (1938-1954).
- Студентські роки, початок професійної діяльності (1954-1963).
- Київський період життя поета (1963-1972).
- Роки ув'язнення (1972-1985).

Слайд 4. Дитинство та рання юність Василя Стуса (1938-1954).

Внутрішній світ поета:

- внутрішній біль;
- відповідальність за долю близьких;
- співчуття;
- моральний максималізм;
- сила характеру;
- поетичність, чутливість до художньої творчості;
- громадянська мужність.

Зовнішні фактори впливу:

- умови в родині (смерть брата, вплив матері, тяжка праця, матеріальний стан);
- суспільні обставини (безправність українців на своїй землі, війна, голод 1947 року);
- українська та світова культура (український пісенний фольклор, літературна та музична класика).

Слайд 5. Студентські роки, початок професійної діяльності Василя Стуса (1954-1963).

Внутрішній світ поета:

- трагічне світобачення;
- відчуття національної несправедливості;
- прагнення боротися за національне відродження;
- духовне зростання;
- розширення культурних обріїв;
- літературна та суспільна активність.

Зовнішні фактори впливу:

- суспільні обставини (русифікація України, репресії стосовно інтелігенції);
- навчання на філологічному факультеті Сталінського педінституту (можливість ґрунтового знайомства з літературною класикою, вивчення іноземних мов, знайомство з різними гуманітарними уроками);
- українська та світова культура (участь у літературних та загальносуспільних дискусіях).

Слайд 6. Київський період життя Василя Стуса (1963-1972).

Внутрішній світ поета:

- творча активність;
- політична зрілість;
- внутрішній протест проти несправедливості;
- відповідальність за долю рідних.

Зовнішні фактори впливу:

- суспільні обставини (процеси демократизації, культурне середовище столиці, відновлення реакції у суспільстві та її наслідки для долі поета);
- родинне життя (створення власної сім'ї, народження сина).

Слайд 7. Роки ув'язнення Василя Стуса (1972-1985).

Внутрішній світ поета:

- прагнення духовної самореалізації;
- нетерпимість до несправедливості;
- готовність померти, але зберегти людську гідність;
- уболівання за долю рідних.

Зовнішні фактори впливу:

- умови ув'язнення (репресії проти творчості, провокації начальства і кримінального оточення, жорстокі покарання, відсутність належного лікування, неможливість спілкуватися з рідними і друзями, "істерія" у засобах масової інформації).

Слайд 8. З-поміж українських письменників ХХ ст. доля В.Стуса найбільш схожа на Шевченкову. Обоє переслідувала імперія – відповідно царська і комуністична. Обоє зазнали заслання із забороною на творчу діяльність. В обох життя обірвалося на півдорозі (Т.Шевченко помер у 47 літ, В.Стус – у 48). Водночас вони поцінуються не у своїй природній властивості як поети, яскраві творчі постаті, немислимі поза мистецтвом: у народній уяві обоє окреслюються насамперед як борці за зневажені людські права, за поганьблену національну гідність.

1991 року Василю Стусу посмертно присуджено Державну премію УРСР імені Т.Г.Шевченка за збірку поезій «Дорога болю».

Слайд 10. СТИСЛИЙ ОГЛЯД ЗБІРОК.

За життя поета в Україні не видано жодної збірки

- 1 зб. «Куговерть» – не видана через негативну рецензію Миколи Нагнибиди.
- 2 зб. «Зимові дерева» – позитивна оцінка Івана Драча, але так і лишилась у шухляді видавництва «Радянський письменник», пізніше вийшла за кордоном.
- 3 зб. «Веселий цвинтар» (1970).
- 4 зб. «Свіча в свідачі» (1977) за кордоном.
- 5 зб. «Паліпсести» (1972-1979).
- 6 зб. «Птах душі» (архів КДБ).
- 7 зб. «Дорога болю» (табірна поезія).

III. Повідомлення теми, цілі й завдань уроку.

IV. Мотивація навчальної діяльності.

Запис епіграфів.

"Головний патріотичний чин Стуса – його творчість, його поетичний доробок на тлі сучасної світової поезії... "

Михайлина Коцюбинська.

«Тих віршів не можна не гортати – в них треба входити і повільно обживати, як обживати, як обживав поет на етапах свої камери...»

Євген Свєрстюк.

Письмове завдання: записати в зошит основні підтеми проблемно-тематичних ліній поезії (протягом уроку).

V. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу.

Виразне читання поезій з опрацюванням змісту та проблематики (робота в групах).

Під запис учням подається тематика творів та твори, видані в Україні (матеріал слайдів 12, 13).

Слайд 12. ТЕМАТИКА ТВОРІВ:

- Філософські роздуми над тим, як живе й мусить жити людина.
- Невгасима любов до України.
- Протест проти переслідувань, утисків усього українського.

Слайд 13. ТВОРИ, ВИДАНІ В УКРАЇНІ:

- Зб. «Поезії» (1990).
- Зб. «Вікна в запростір», »Золота красуня», »І край мене почує» (усі – Київ, 1992).
- «Феномен доби» (Київ, 1993).
- Твори в 6 томах, 9 книгах (Львів, 1994-1999; ред. Д.Стус, М.Коцюбинська).
- Спогади «Не відлюбив свою тривогу ранню...».
- Засновано премію ім. В.Стуса.
- 26 листопада 2005 р. В.Стус посмертно удостоєний звання герої України і ордена держави.
- 1999 р. – документальний фільм «Просвітлої дороги свічка чорна» (студія «Галичфільм»).

Поезія Василя Стуса – незвичайна. Уже навіть поділ його творчості на етапи – особливий, дотюремний, тюремний, прощальний. Є Сверстюк застерігає: "Тих віршів не можна гортати – в них треба входити і повільно обживати, як обживав поет не етапах свої камери..."

Збірки залишились незваними для українського читача за життя поета. Перші збірки віршів "Круговерть" та "Зимові дерева" припадали пиллом у радянських видавництвах, а коли в Брюсселі в 1970 році з'явилася поетична книга "Зимові дерева", то разом із рукописною книгою віршів "Веселий цвинтар" та дослідженням про П. Тичину вони стали доказом злочину Стуса проти радянської влади. У тюрмах та таборах були створені книги "Палімпсести" та "Птах душі", але ми маємо маленьку частку з цього незвичайного доробку, бо в останні 5 років життя Василя Семеновича тюремні кати відбирали все, написане в камері, і навіть у листах йому було заборонено писати вірші. Та Василь Стус вважав, що Бог обрав його для незвичайної долі, і був вдячний їй.

Як сказав один літературознавець, – як мало ще сьогодні читачів, готових до сприйняття цієї високої поезії ХХІ ст. Тож будемо формувати в собі такого читача. І пам'ятаймо, що перша збірка поета, видана в Україні, мала назву "Дорога болю". Книгу складено з уцілілих рукописів і списків поезій В. Стуса, які збереглися в рідних та друзів поета.

Словникова робота.

Бинда – стрічка, смуга, стьожка, пов'язка.

Рахманний – смирний, тихий, спокійної вдачі.

Куль-покотьоло – крутий сніг.

Палімпсести – старовинний рукопис, звичайно пергаментний, з якого стерто попередній напис і на його місці написано новий.

Трунок – напій, п'янкий запах, пахощі, відвар трав, ліки.

Трутизна – отрута.

Хорали – церковний багатоголосий хоровий спів, хвалебна духовна пісня.

Зизий – косий.

Зиз – косоокість.

Щовб – шпиль гори, прямовисна скеля

Мушля – черепашка, раковина.

Робота з віршами через пошукові завдання.

1 група

Проблемна тема "Поет і рідний край".

- "Останній лист Довженка"
- "О землі втрачена"

- "Не одлюби свою тривогу ранню"
- "Сто років, як сконала Січ"
- "Верни до мене, пам'яте моя..."
- "На колимськiм морозi калина"

2 група

Проблемна тема "Поет i моральний максималiзм".

- "Не можу я без посмiшки Iвана"
- "Невже ти народився, чоловiче..."
- "Господи, гнiву пречистого..."
- "У цьому полi, синьому, як льон"
- "Терпи, терпи..."
- "Як добре те, що смертi не боюсь я"
- "Менi зоря сiяла нинi вранцi"

3 група

Проблемна тема. "Україна i сенс життя".

- "За лiтописом Самовидця"
- "Присмерковi сутiнки опали"
- "Ярiй, душе..."
- "Крiзь сотнi сумнiвiв"

Завдання для груп: виразне читання поезiй, окремих запитань й завдань.

1 група

"Останнiй лист Довженка".

- Пояснити образ "давно опазурились солов'ї, одзьобились на нашiй Україні".
- Якою постає у вiршi Україна?
- Висловити почуття Довженка.

"О земле втрачена..."

- Написати мiнi-твiр пейзажний малюнок України на основi змісту вiрша.
- Яка роль рiдного краю в долi поета?

"Не одлюби свою тривогу ранню".

- Передати настрiй лiричного героя.
- Виписати афористичнi рядки.

"Сто рокiв, як сконала Сiч".

- Пояснити вислови:

*Та виростають з личакiв,
Iз шаровар, з курної хати,
Раби зростають до синiв
Своєї України-матері...*

- Який настрiй вiрша?

- Як зрозумiти образ "Тарасовi провiснi птицi – слова шугають над Днiпром"?

"Верни до мене, пам'яте моя"

- Створити ланцюжок звукових i зорових образiв, через якi поет змальовує рiдний край.
- У яких рядках висловлена основна думка

"На Колимськiм морозi калина"

- Твiр-мiнiатюра "Поет i Україна".

2 група.

"Не можу я без посмiшки Iвана"

Коротка довідка про Iвана Свiтличного.

Iван Свiтличний – організатор національно-демократичного руху в Україні серед шiстдесятникiв Народився в 1929 р. Український поет, лiтературознавець, якому була iнкримiнована антирадянська дiяльнiсть, за що був звiльнений з роботи та позбавлений змоги друкуватися. Заарештований у 1965 р., потiм у 1972, засуджений до 12 рокiв

ув'язнення. Внаслідок тяжкого інсульту на засланні в 1981 році став нерухомий і безмовний, проте термін заслання відбув повністю і повернувся важкохворою людиною. Був центром інтелектуального, національно свідомого товариства літераторів, художників у Києві, захисником молодих талановитих митців, порадником багатьох в ув'язненні. Незаперечний авторитет серед однодумців, які називали його "трудівником, світильником, носієм любові" Василь Стус говорив: "Іван – то моя любов найбільша". Похований у Києві в 1992 році на Байковому кладовищі.

- Як називає Стус Івана Світличного у своєму вірші?
- У яких словах підкреслена моральна чистота друга?
- Пояснити рядки:

*Чи людська добрість – тільки добрість,
Поки без сил, без мужності, без прав
Запомогти, зарадити, вступитись,
Стражденого в нещасті прихистить
І зважитись боротися, щоб жити,
І зважитись померти, аби жити?*

- Як ви розумієте образи : "котрийсь із трутнів", "мужі хоробрі", "вітчизна боягузів і убивць"?

"Невже ти народився, чоловіче..."

- Хто є головним героєм поезії?
- Який антагонізм між ними?
- Чому автор пише "Я є добро. А ти труха і тлінь."
- Що зробило їх в'язнями однієї тюрми?

"Господи, гніву пречистого..."

- Твір-мініатюра за змістом вірша

"Де не стоятиму – вистою..."

- Чому поет просить гніву?
- Чому цей гнів "пречистий"?
- Чому дякує за коротке життя?

Пояснити, як розумієте останні рядки.

"У цьому полі, синьому, як льон"

- Пояснити образи: "синє, як льон, поле", "сто тіней", "рідна чужина", "власна стежина".
- Яка життєва позиція автора?

"Терпи, терпи, терпець тебе шліфує..."

Виразне декламування поезії.

- У чому моральна чистота ліричного героя?
- Яке пророцтво звучить у вірші? "Мені зоря сяла нині вранці..."
- Визначити основні думки поезії.
- Пояснити образ зорі за ланцюжком: зоря – вістунка шляху – хреста і долі – скалок болю – ніби мати.
- Чи згодні ви з твердженням: життя – самособою – наповнення?

Підсумок роботи групи.

У чому моральний абсолют В.Стуса?

- Висока гідність людини.
- Незламна сила волі.
- Свідомий вибір життєвої лінії.
- Свята любов до матері.
- Вірність обраним принципам, життєвому шляху.
- Чистота помислів і душі.
- Непереможна любов до рідної Землі.
- Особистість – самотворець.

3 група.

"За літописом Самовидця"

- Який епізод з української історії описаний у вірші?
- Чому вірш має таку назву?
- Як подано образ матері України?
- Чому до образу сонця вжито два епітети украдене і татарське?
- Яка позиція автора?

"Присмеркові сутінки опали"

- Визначити вступну частину вірша.
- Що з життя радянського суспільства вкладено в слова: "Аж і гра: літають головешки, зуби клацають під ідіотський сміх"?
- Як ви оцінюєте те, що поет не кляне свою долю? Яка риса його характеру вражає нас?
- За що платить поет обраненою душею?
- Якою постає Україна? (Утрачена, ледача, байдужа, осоружна).
- Який висновок для себе робите ви?

"Ярій, душе! Ярій, а не ридай..."

- Виразне декламування вірша.
- Чому "ярій, душе!"

"Крізь сотні сумнівів"

- Про який шлях говорить поет? Який цей шлях?
- Чому поет – предтеча цього шляху?
- Як ви розумієте вислів "добро і правда віку"?
- Чим поет виділяється із загалу?

Висновок роботи групи.

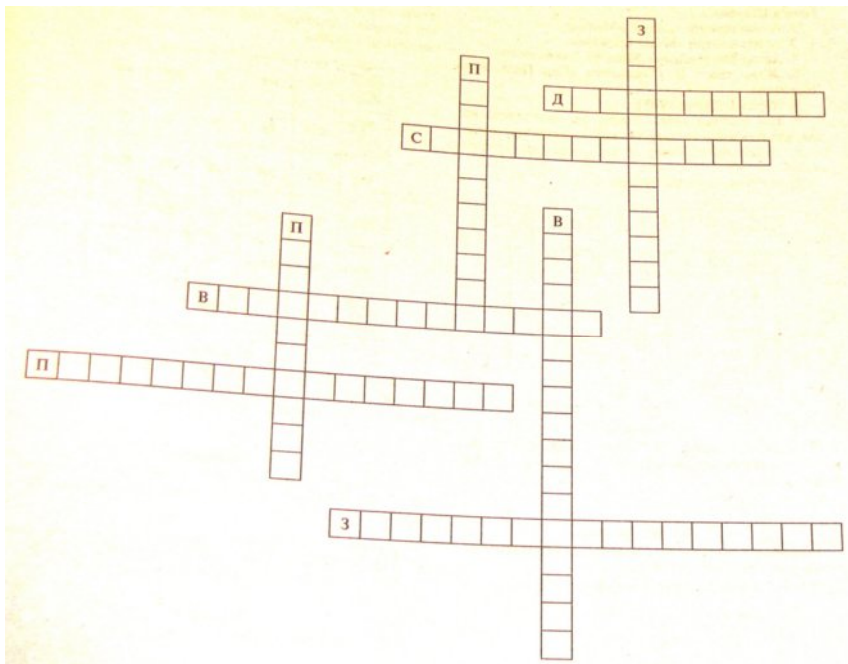
- Сенс життя за В.Стусом.

Коротке письмове пояснення.

VI. Систематизація та узагальнення вивчення матеріалу.

1. Визначити підтеми проблемно-тематичних ліній поезій В.Стуса за трьома напрямками:

- Поет і рідний край.
- Поет і моральний максималізм.
- Україна і сенс життя.

Орієнтовні відповіді:
Душа людини перед вічністю.

Проблема морального вибору.

Розклад системи моральних цінностей у радянському суспільстві. Знищення України в Україні.

2. Кросворд.

Впишіть у кросворд назви збірок Василя Стуса.

Початкові букви вказані. Яка збірка зникла під час заслання?

Відповіді

По горизонталі: «Під тягарем хреста», «Веселий цвинтар», «Свіча в свічаді», «Дорога болю», «Золотокоса красуня».

По вертикалі: «Повернення», «Палімпсести», «Зимові дерева», «Вікна в позапростір» («Птах душі»).

VII. Підсумок уроку.

Життя як спалах.

Життя як вчинок мужності.

Життя як вияв патріотизму.

Життя як виборювання справедливості.

Життя як втілення любові.

Життя як прагнення добра і краси.

VIII. Домашнє завдання (на вибір).

- Напишіть творчу роботу за темою одного з розглянутих напрямів.

- Відгук на один із віршів В.Стуса.

Шкляренко Г. В., учитель української мови
і літератури Заліської ЗОШ I-II ступенів
Тальнівської районої ради

ПОЕТ НА ГРАНІ ГЕНІАЛЬНОСТІ ЗА КНИГОЮ М.СЛАБОШПИЦЬКОГО «ПОЕТ ІЗ ПЕКЛА»

Мета: Ознайомити учнів з життям і творчістю письменників літературного періоду Розстріляне Відродження. Поглибити знання про письменника рідного краю – Тодося Осьмачку, удосконалювати навички художнього аналізу віршів, формувати вміння аналітико-синтетичної роботи з текстом; розвивати пошукові здібності учнів, вміння зв'язно висловлювати свої думки; виховувати прагнення до духовного розвитку.

Обладнання: фотоматеріали, схема мандрівок Т.Осьмачки.

Перебіг уроку

I. Емоційне налаштування на урок

Рекомендовано використовувати сугестійний прийом «Криголам». Учні тримають у руках серветки. Учитель дає інструкції:

1. Складіть серветки вдвоє, відірвіть правий нижній кут.

2. Знову складіть серветку вдвоє, відірвіть лівий нижній кут і так доти, доки можна рвати папір.

3. Розгорніть папір

- Чому серветки різні?

- Чи є у когось правильна чи неправильна серветка?

- Отже, всі мають рівні права для самореалізації.

II. Оголошення теми та мотивації навчальної діяльності.

Такою ж особистістю, яка, безперечно, мала права на реалізацію, був Т.С.Осьмачка. Що ж вам відомо про цього письменника? Використовуємо прийоми «Мозкова атака» та «Доміно».

Н: Письменник → родом зі Шполянського району → патріот рідного краю → письменник розстріляного відродження.

Як бачимо, ланцюжок не великий. Отож, завданням нашого уроку є дізнатися, в яку епоху жив Осьмачка, хто були його найближчі друзі, які твори вийшли з-під його пера. В цьому нам допоможе книга нашого земляка М.Слабошпицького «Поет із пекла» (роман-біографія). (Слайд).

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Вступне слово вчителя. (Слайд).

М.Слабошпицький народився на Черкащині. Закінчив Київський державний університет. Працював у пресі. Критик, прозаїк. Публіцист. Автор понад двох десятків книжок. Лауреат дев'яти літературних премій. Окремі твори перекладалися російською,

білоруською, литовською, естонською, казахською, англійською, французькою, німецькою, чеською, словацькою мовами.

Поштовхом до написання цієї книги стали, за словами М.Слабошпицького, перші, ще майже юнацькі враження, пов'язані з фантастично, нещадною долею Т.Осьмачки, насправді нерозривною з його унікальною творчістю... (Слайд). Наполегливо працюючи над твором, протягом 10 років, письменник відвідав Канаду, США, могили Осьмачки в Баундбруку, мав сповідальні розмови з Василем Баркою, Юрієм Шерехом. Ця книга – не філософська монографія, а радше життєпис поета, якому випало в той чи той спосіб чи не найяскравіше відбитися в рідному слові та долях його сучасників.

«Книги, подібної цій, не знайти в нашій літературі», – переконаний відомий письменник Анатолій Дімаров.

IV. Словникова робота. (Слайд).

ПЕЇКЛО – місце, куди, за релігійними уявленнями, потрапляють душі грішників.

2. Слово вчителя. (Слайд).

1918-1923 рр. – епоха торжества марксизму-ленінізму. Голод безжальною рукою вхопив одну з найбагатших учора країн за горло. Партія більшовиків узялась за вигублення інтелігенції.

Свистять батоги,

Кліпає сонце,

І бризкає кров аж у стелю світів,

І з крапель кривавих зростають зірки, – так писав Осьмачка. Справжнє пекло!!! І серед цього пекла київські письменники – «борці за мрії» – під проводом М.Зерова утворили літературне об'єднання «Асоціація письменників» («АСПИС»). З часом назву поміняли на МАРС («Майстерня революційного слова»). Існувала ще одна попередня назва «Ланка». До неї входили Б.Антоненко-Давидович, Г.Косинка, М.Галич, Є.Плужник, В.Підмогильний, Т.Осьмачка.

3. Повідомлення учнів. (Слайди).

Валер'ян Підмогильний

В.Підмогильний – постать доволі несподівана. Ю.Смолич називає його «найбільш інтелігентним» серед літературного оточення 20-30 р.р. Першу книгу прози він опублікував у 19 р. Виходець із селянської родини села Чаплі на Катеринославщині. Мав за собою реальне училище й кілька курсів математичного та юридичного факультетів Катеринославщини. Брав участь у петлюрівському русі 1918-1919 р.р. Вчителював, редагував у видавництві. Не мав жодних ілюзій про те, що сталося з Україною, і про те, що може з нею бути. Він дивує своєю прозою. У творі «Місто» тісно пов'язані смак стиліста, зір і слух психолога, віртуозність живописця і невтоленно-допитливу думку філософа. Це була заявка на велику літературу.

Борис Тен

Відомий збірками оповідань «Листи з Криму», «Десята секунда», а також повістю «Гармонія і свинушник».

Справжнє ім'я Гурій. Людина, яка дуже швидко міняла свої захоплення. Мрійник. Часто готовий покинути усі свої справи і гайнути в дальню подорож. Його вірші – справді як ліричний щоденник:

Не любить, не думати, не звати –

Не для мене ці чудні слова!

Без любові я не можу цілувати;

Полюбивши, – як не цілувати?

Писав листи до Сталіна й Горького, де розповідав про розгул репресій на Україні, про катування й смерть невинних людей. Він наївно сподівався, що вони можуть усе те зупинити, бо не здогадуються про такі звірства.

Відчував, що мають арештувати, намагався перехитрити каральні органи й смерть. Утік спершу в Одесу, далі – на Кавказ, щоб заховатися там, пересидіти смертоносний вихор

у тихому місці. Та все це було намарне. Смерть уже призначила йому зустріч. Тен зрозумів, що долю не зміниш. Заарештований на Кавказі, він робить у сухумській в'язниці спробу суїциду. Його врятували і відправили до Києва, де тримали під цілодобовим наглядом. Але 6 лютого 1935 р. він таки звів порахунки з життям: повісився.

Марія Галич

Марія Галич – Осьмаччина землячка. Народилася в сім'ї сільського вчителя в с. Мала Калигірка Катеринославського району. З дитячих літ мріяла також стати вчителькою. Після закінчення церковно-парафіяльної школи приїхала до Києва, де навчалася на робітфаці і заробляла на прожиття розносячи газети. Потім вступила до Інституту народної освіти. На одній з літературних вечірок оприлюднила свої вірші, зустрінуті розносом. Та під своє крило її взяв Косинка, який порадив спробувати себе у прозі і охоче став для неї літературним агентом. Видала дві збірки новел «Друкарка», «Моя кар'єра».

На початку 30-х вийшла заміж і переїхала до Харкова. Початок репресій пригасив її життєвий ентузіазм. Вона геть зачалася, замовкла. Це допомогло фізично вціліти. Після війни переїхала до Львова. Працювала викладачем Інституту вдосконалення вчителів. Писала роман, оповідання, але не друкувалася. Аж у кінці 60-х опублікувала в "Літературній Україні" спогади про Косинку. Написала про Підмогильного, але цей спогад не надрукували. Померла у Львові 1974 р.

Дмитро Фальківський

Справжнє прізвище Левчук. Виходець із бідної сім'ї в Кобринському повіті Брестської губернії. На 3 роки молодший за Осьмачку. Трохи повчився у гімназії у Бресті-Литовському, але навчання перервалося війною.

1920 р. пішов добровольцем до Червоної армії. Демобілізувався через хворобу, приїхав до Києва, де й розпочалась його літературна кар'єра. Видав кілька збірок. Його назвали поетом Полісся. У його віршах – постріли і розстріли, переслідування і кров, а також глибока зневіра в ідеї, якій він служив:

Одна нога в стременах...

Сніги. Вітри. Зима...

Розрубані рамена...

І голови нема.

У його поезіях пролетарські літературні експерти вбачали велику шкоду. У грудні 1934 р. Фальківського разом з Косинкою, Влизьком і Буревієм розстріляли.

5. Презентація портрета Т.Осьмачки. (Слайд).

Засмалене вітрами обличчя, сірі очі, що жмуряться в усмішці і несподівано спалахують вогнем, високий, стрункий, із прегарним нордійським обличчям, з височенним чолом і тонкими устами, з яких дещо скривленою посмішкою визирало ледве вловиме страждання, ціла струнка постать і одяг «сірої радянської людини». Достатньо було Осьмачці заговорити – і всі ставали в його полоні раз і назавжди.

6. Творче завдання «Сторінка із щоденника».

Відновіть першу сторінку зі щоденника письменника, де він розповідає про себе (письмово).

Я народився в Куцівці 16 травня 1895 року – син Івги та Степана Осьмачок. Всього було нас семеро. Батько, Степан Юхимович, працював у маєтку поміщика Терещенка. Після закінчення церковно-приходської школи у Куцівці я ходив до двокласної земської школи у с. Матусові. Навчання велося російською мовою. По закінченні школи залишився в Куцівці, працював чорноробом, вагарем зерна й готувався до екзаменів на звання сільського вчителя. Витримавши спеціальні екзамени, одержав право на роботу в початковій школі. Повчителював кілька місяців у недалекому від Куцівки селі – Білозір'ї. З початку I-шої Світової війни мене мобілізували на фронт. Та трохи побувши в солдатському мундирі, я побачив безглуздість усього бойовиська, ріки крові і гори трупів і вирішив симулювати туберкульоз, щоб мене звільнили. Коли мені було треба, то я міг цього добитися. Отож, зігравши роль, я отримав те, що хотів. Якийсь час вчителював у сусідньому з Куцівкою селі Носачевому. Згодом Спілка робітників освіти послала мене на педкурси до Києва, а потім

Харкова, по закінченню яких я стаю інструктором губернської народної освіти в Кременчуці. Та мене тягне до літературного середовища. Я від'їжджаю до Києва, де стаю студентом Інституту народної освіти. Відвідую лекції, ходжу на збори УКП. Керівництво інституту, дізнавшись про мої симпатії, лишає мене стипендії, завдяки якій я хоч якось зводив кінці з кінцями. Виганяти мене не треба, я пішов сам. З 1923 р. вчителював у Київській третій залізничній школі...

7. Робота в парах. (Слайд).

(Кожна пара отримала попереднє завдання: прочитати один із розділів, дати йому назву, підібрати епіграф, коротко розкрити його зміст, визначити головну думку розділу).

III розділ «Косьмачка».

Тема. Два поети громовиці.

Епіграф: «Косинка та Осьмачка на два кінці ломачка...» (В.Поліщук).

Короткий зміст. В цій частині розповідається про справжніх друзів, дві споріднені душі, Осьмачку та Косинку, які ніби доповнювали один одного.

Патетичний, іронічний, глузливий, артистичний Косинка вирізнявся талантом виняткової добросердності. Справжнє його прізвище Стрілець. Змінив його через особливу любов до квітів. Писати почав у 1919 році.

Зустрілися вони у 1921 р., коли Косинка читав поезію Т.Осьмачки на одному з літературних вечорів. Мабуть, ніколи більше Осьмачка не був так захоплений і зворушений. Та тісно, мов міцною мотузкою, зв'язала їх назавжди фраза Косинки: «Якщо Вас першим комуністи змелють, то я буду про Вас писати, а якщо мене, пишть Ви..., яка була кинута після суду над урядом Голубовича.

Удвох вони пройшли крізь літературне середовище 20-х років. Контактний, веселий, дотепний Косинка, судячи з усього, так і не віддав Осьмачці першість у їхніх стосунках. Він тяг поета на літературні вечори і взагалі – до людського гурту. Вони мали спільні погляди на творчість загалом, збігалися в літературних симпатіях та антипатіях і – що особливо важливе серед письменників – між ними не було ревнощів до успіхів іншого. Осьмачці були близькі духовні інтереси приятеля.

Якщо Осьмачка був найпохмурішим поетом, то Косинка – найкрасивішим прозаїком. Як і в Осьмачки, в його творах – смерть, пожежі, тортури, голод, наруга, біль, зневіра, скалічена надія, агонія віри в справедливість.

Головна думка – надія, що продовження літературного життя – в другові. Друг має вижити й понести його ім'я і його твори в світ.

IV розділ «Погоня».

Тема. Існує план: за будь-яку ціну вирватись з СРСР.

Епіграф: «Осьмачка втівав і втівав від погоні. Його обпалювало її гаряче дихання...» (М.Слабошпицький).

Короткий зміст:

Гарячий подих погоні вже обпікав йому шию, і він вирішує якимись, легальними і нелегальними, способами вирватись за кордон. Але не вдалося. 5 лютого 1933 р. у с. Івахнівці (Поділля) поета заарештовано. Однак особлива нарада при колегії ДПУ 3 червня ухвалила звільнити його з-під варті і позбавити права проживання в прикордонній смузі терміном на 3 роки. Він повертається в Куцівку. Знову арешт на 1,5 місяця. А тільки-но випустили, опиняється у Драганівці на Поділлі, де вирішує нелегально перетнути кордон. Знову арешт. Це був найскладніший період його життя. Осьмачку то переводять із в'язниці до психлікарні на обстеження, то випускають на волю, то знову запроторюють до божевільні. Але мрію виїхати з СРСР він не залишив.

Головна думка: «Я не можу писати, оскільки Радвлада не дозволяє вільно висловлювати свої думки і взагалі розвиток української культури перетворила в залежність від Росії. Я вирішив виїхати за кордон, де міг би як поет далі продовжувати свою літературну діяльність...» (З протоколу допиту Осьмачки Т.С. від 15 лютого 1933 р.).

V розділ «Рукопис, знайдений у Куцівці».

Тема. Поема «Дума про Зінька Самгородського».

Епіграф: Мій народ ізнов похилений

В себе в хаті під одвірками,
А круг столу зайди дикії
Тучним брашном його живляться.
Т.Осьмачка

Короткий зміст:

I частина створена упродовж 1928 р. Осьмачка, старанно переписавши, всунув рукопис у пляшку й закопав у брата на городі.

1941-го року восени, коли він прибився до Куцівки, втікши з Кирилівської психлікарні, викопав пляшку з рукописом і дописав II частину. За два роки вона з'явилась у його збірці «Сучасникам», яка побачила світ у Львові. Кожен рядок у поемі глибоко особистий. За кожним рядком стоїть буквальний епізод з його життєвої біографії або подія, яка вписувалася в історію українського народу.

Це майже документальна історія, яку почув Осьмачка від своєї тітки Оксани із села Самгородок. Головний герой – реальний прототип Зінько Петрович Стригун, який разом із багатьма селянами опиняється в партизанах, що діяли в районі Лебединського монастиря. У думі поранений Зінько потрапляє додому і вимагає розбудити доньку, аби попрощатися. Донька прохає, щоб він покинув цю оселю (здався ворогам), порятувавши цим її молодість. Зінько вражений почутим. Біль і гнів засліплюють його. Знетямлений від горя, батько шпурляє на долівку револьвер, який несподівано вистрілює і вбиває дівчину. Зінько потрапляє до рук ворогів, які тортурами хочуть вирвати з нього імена спільників. Самгородський відкушує собі язик і випльовує його в обличчя слідчому, той же, захлинаючись від несамовитої люті, застрілює отамана.

Головна думка. У творах Осьмачки кожна подробиця – з життя, з його життєвого середовища.

VI розділ «Заховайся десь від війни...»

Тема. Життя Осьмачки під час війни в с. Куцівці

Епіграф: Село... Як писанка, село.

Вишневим гаєм поросло...

Т.Г.Шевченко.

Короткий зміст:

На початку війни, коли над Києвом гримить канонада, Осьмачка виходить з божевільні. Опиняється в Черкасах, а потім у рідних краях – Куцівці. Односельці зустріли насторожено і підозріло: вони боялися його. Тодось живе у брата Харитона. Вдень переховується на цвинтарі, у скиртах соломи, а вночі – у брата. Деякий час викладав у Ташлику українську мову та літературу. Довго вчителювати не довелося: влада ухвалила рішення закрити середні школи. Осьмачка вирушає до Львова.

Головна думка. Важко бути сіячем розумного, доброго, вічного, важко, бо втома в душі.

VII розділ «Дорога через Україну».

Тема. Село – це українське підсоння, яке дало видатних письменників.

Епіграф. Гей, піду на села у веселім марші,

Щоб за плугом взнати, чи поет і я.
Сонце ти гаряче, братику мій старший,
Мабуть, в тім і буде доленька моя!

Т.Осьмачка

Короткий зміст: Розділ побудований у вигляді спогадів про письменників-земляків: М.Драй-Хмару, О.Лана, С. Бена, О.Влизька.

М.Драй-Хмара – вродливий талановитий інтелектуал. Читав 19-ма мовами. Родом із села Малі Канівці (за 100 км від Куцівки). Рано став напівсиротою (померла мама). Був

стипендіатом колегії П.Галагана. Після закінчення Київського університету відряджений до Петербурзького університету, де спілкується не лише з філологічною елітою, а й не пропускає жодного літературного вечора. Його сонет «Лебеді» став творчим маніфестом неокласиків.

Недалеко від Куцівки є Дирдин Хутір. Там на два роки пізніше за Осьмачку народився Кирило Коршак, який став у літературі О.Ланом. Його заарештували, очевидно, на честь 20-річчя Жовтневої революції 6 листопада 1937 року. Звинуватили в участі в українській національній організації. 21 грудня того ж року на закритому засіданні виїзної сесії Військової колегії Верховного Суду СРСР за відповідними статтями поета засуджено до розстрілу. І вже наступного дня вирок виконано.

У селі Лозоватці 1900 року родився Степан Бендюженко (Степан Бен), який писав поетичні мініатюри. 29-річним Бена заарештовано. Йому вдається якось вирватись із лабет смерті. Поет кидає школу і виїжджає до Ігарки. Через рік приїжджає до нього дружина з малолітніми дітьми. Але прижитися на чужині вони не змогли, тому знову повертаються на Шполянщину. Влітку

37-го Бена заарештовано і засуджено на 10 років таборів. 22 жовтня 1937 року постановою НКВС він був засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада.

Поряд із Куцівкою є село Сигнаївка. З ним пов'язане ім'я О.Влизька. Він народився в Новгороді, але виростав тут. Ще юним здобув літературне ім'я. З ним пов'язана цікава історія: він сам інсценізував і спостерігав свої літературні похорони. Його розстріляли 1934 р. Було йому заледве 26.

Головна думка. Ти – українець, працюй для свого народу, для своєї культури.

VIII розділ «Львів».

Тема. Життя Львова в період німецької окупації.

Епіграф: Дзвонить ніч на площі Юра.

Хрест, неначе ключ могутній.

І стає, мов тінь похмура, нерозгадане
майбутнє.

Б.І.Антонич

Короткий зміст:

Коли Львів у вересні 1939 року став радянським містом, то в ньому не тільки заарештовували й катували небезпечних, а й посилено купували найавторитетніших. А після панічної втечі комуністів життя Львова в період німецької окупації було надзвичайно активним: відновлено спілку письменників і журналістів, проходять творчі конференції, дискусії, доповіді у Літературному клубі, видано 212 неперіодичних видань. Тут з'явився і Осьмачка. Йому було тоді 47 років. Осьмачкою захоплюються, друкують, одягають, приймають з розпростертими обіймами. У 1943 році з'являється друком збірка «Сучасникам», яку Осьмачка називав скорбною книгою. У ній автор сповідується перед Музою про все, що йому довелося звідати в своєму страшному житті. У цій книзі поет мимоволі підсумував своє нестерпне життя впродовж цілого десятиліття. І все те десятиліття було зрозпаченим волянням до «сизохребетного степу», який викинув його на «трудний камінь вулиць городських», благанням про допомогу, а ще – гірким провіщенням того, що буде.

Головна думка – такий нестерпно пекельний Хрест судилося нести цьому поетові.

IX розділ «Чужина. Демони».

Тема. Ні для кого не свій.

Епіграф. Із Батьківщини рідної втікач,

Ще й емігрант між втікачами,

Якому радощі чужі, і плач,

І шепотіння серць ночами.

Т.Осьмачка

Короткий зміст: Наприкінці Другої Світової війни на території Третього рейху було 8 мільйонів українців. Багато з них навідріз відмовилося повертатися на Україну.

Осьмаччина західна одиссея почалася з Праги. Далі був Відень. Потім Німеччина. Він тікав від усіх. Це в нього добре виходило. Втеча тривала уже 1,5 десятиріччя. Утеча – стиль його життя. Ніде не може нагріти місця, ні з ким не може ужитися. Повсюдно конфлікти, сварки, підозри. Тодось ображає людей, говорить їм прикрості, глузує з них. Тільки окремі особи: Григорій Костюк, сім'я Кейванів, Ю. Стефаник – опікувались ним від дня знайомства і до самої смерті. Але й те поет приймав як належне і дуже лютував, коли йому відмовляли. Осьмачка, крім того, що був конфліктною особою, був ще й хворим психічно. Він боявся, що його хтось отруїть і завжди переслідує «гепеву». Це гнало його далі й далі. Він залишався абсолютно самотнім. Це знайшло відображення і в поезії, в якій так багато воронів, вовків і псів.

Головна думка – «Один я на світі, мов Юда в гаю на віршовці!» (Т.Осьмачка).

X розділ «Малий ренесанс» і бурі в МУРі.

Тема. Започаткування мистецького українського руху у Пляуені.

Епіграф: «Був такий час, були такі люди, були такі прагнення» (М. Слабошпицький).

Короткий зміст:

Перший з'їзд МУРу (Мистецький український рух) відбувся у грудні 1945 р. в Ашафенбурзі. До МУРу сходилися всі відомі еміграційні українські письменники. На літературних зібраннях часто «штормило», бо стикалися різні люди та різні думки. І все ж, незважаючи на всі бурі й шторми, МУР існував. У таборах переміщених осіб почалося бурхливе «посполите рушення» в літературу. З'явилося друком понад 350 книг художньої літератури. Кожна організація має своє періодичне видання. Гаряча полеміка, кипіння пристрастей, жорстоке зіткнення творчих амбіцій, з'їзди, конференції, дискусії – все це там було. Був там і Осьмачка, який побив рекорд із входів і виходів у це літературне угруповання. Але, незважаючи на всі скарги, це був сприятливий і творчо продуктивний час для Осьмачки. Він завершив свого «Поета», написав книжку поезій «Китиці часу», писав і друкував у періодиці мемуарні новели.

МУРу не руйнували ні дискусії, ні нападки партійних середовищ, ні «виходи» і «заходи» Осьмачки та Ю. Косача. МУР упав за кілька днів, ставши жертвою інформаційного вибуху в Німеччині. Мур помер.

Головна думка – МУР структуризував розпорошені літературні сили, закликав творити нову літературу, будувати державу українського слова, хоч і поза Україною.

XI розділ «Жінки».

Тема. Особисте життя Т.Осьмачки.

Епіграф. Життя без кохання,

Життя без любові –

То небо без сонця,

То небо беззоре.

Життя неможливе,

Воно не існує,

Коли наше серце любові не чує.

В.Симоненко

Короткий зміст:

Осьмачка був одружений на Лесі Луківні Трохименко. За спогадами Тодося, дружина посилала його до бібліотеки якнайбільше читати. Жили вони бідно. Дружина вчилася, потім працювала, і всю домашню роботу сама робила, але ніколи не посилала його до праці. Поет же, вражений першими проявами хвороби, володів рідкісним зловісним талантом перетворювати все довкола себе на пекло. Тож як результат – розлучення, яке відбулося у 1930 р.

Т.Осьмачці пощастило приятелювати з жінкою, яка стала його найретельнішим біографом. Марія Андріяна Кейвон родом зі Снятинщини. За професією лікар. Зустрілись з

Осьмачкою 1945 року в таборі німецького Фюсена. Кейвони стали добрими опікунами й відданими приятелями поета. Осьмачка особливо дорожив приязню жінки, яка намагалася йому допомогти.

Була ще одна жінка, про яку Осьмачка лише мріяв. Зустрівся він з нею у Карпатах на курорті Криниця. Це була ігуменя Мати Йосифа, мирське ім'я якої Олена Вігер. Її душа була віддана богові, і взаємністю Осьмачці вона не відповіла, але надовго залишилась у віршах письменника як мрія про щастя.

Чи не до останніх днів мріяв Осьмачка одружитися й покласти край самотньому бурлакуванню, та мав лише багато розчарувань.

Головна думка – Осьмачка, живучи у постійному пеклі, увірував у любов як у порятунку із нього, та сподівався від жінки більше, ніж вона могла дати.

XII, XIII, XIV розділи коротко розкриває вчитель.

У 1951 р. Осьмачка опиняється в Америці. Нью-Йорк, Філадельфія. Постійний пошук роботи. І ось він уже в Канаді. Якимось незбагненим чуттям відчував, що йому, фізично здоровому чоловікові, лишилося жити менше 10 років і поспішав завершити все задумане. Він розривається між Америкою і Канадою. Друзі допомагають йому і часто рятують то з психлікарні, то з міліції. Поселившись 1954 року в Едмонті, він узявся за новий твір, що був закінчений 1956 року і називався «Ротонда душогубців». Чекав, що його твір оцінить громадськість, мріяв про Нобелівську премію. В українській пресі жорстоко критикували книгу, а в англійській пресі не з'явилося жодного слова про книжку українського автора. Осьмачка впав у затяжну депресію. Знову психлікарня.

У 1961 році в Мюнхені у парку знайшли його вранці на лавочці. Він був спаралізованим. Поліція з'ясувала, що невідомий з Америки. Його відправили до Америки у психіатричне відділення шпиталю «Пілігрим Стейт», де 7 вересня Осьмачка помер.

8. Аналіз творчої спадщини поета. (Показ слайдів).

Перша книга «Круча» з'явилася, коли він ще був студентом (1922). Пристрасна антитеза всім письменникам, які вірили, що революційні події стануть поштовхом до національного і духовного відродження:

З печер і нор,
з хащів, лісів
вовки пішли
по чреву світа
ватаги ходять –
ситі,
п'яні,
п'ють кров.
Розп'яв хтось правду на Голгофі знов.
Звір бешкетує...
Болить душа.

- Як ви думаєте, кого автор у образі вовків?

- Які епітети автор використовує для їх характеристики? Чи правдиве, на вашу думку, це зображення?

У 1925 році з'явилася збірка «Скитські вогні». Сюди поміщений вірш «Труни у гаях»:

Там аж дві труни дубові товсті
На сіні сухім у чорнім сукні!
Як у цій труні, що лягла під рів,
Битая в мороз, скупана в крові –
Радість молода – квіти степові!
У другій труні – мати всіх людей,
Тих замучених, побитих дітей...
Із грудей стримить кривавий багнет,

А на нім висить цвіт-рожа важка.
Гей, над радістю стоїть туга-мла,
На поля, сади крила підняла,
Чорні, мовчазні, як сон кладовищ.

- Як ви вважаєте, хто така мати всіх людей? А квіти степові?

- Які події має на увазі поет? (Голод двадцятих років, революція, громадянська війна, що вигубила тисячі життів).

У багатьох своїх поезіях Осьмачка підкреслював, що він – речник села.

Село для Осьмачки уособлює Україну. В поета живе тверда переконливість: упаде село – упаде Україна, бо село – це колиска народу. У вірші «Деспотам» поет гнівно виголошує зміст стосунків нової влади з селом.

А працю ту, що виросла із поту
того гарячого в жнива,
що сипалася зерном через гору
у кіш дубовий до млина, –
забрали в тебе ми не так, як таті,
але розбоєм в білий день,
коли кипіло сонце на загаті
і гукав півень до гостей!

В глибині його поезії у важких похмурих символах постає апокаліптичний світ. Він відкривається самотній і безпритульній душі поета, яка передчуває одну з найбільших трагедій в історії свого народу. Це світ, де все кривавиться, руйнується, кипить злобою; гине світ, де своє люте торжество справляють абсурд, злочин і насилля; світ, який поет часто позначає так: хрест, кістки і ріки крові...

Дівчина тікала з вилами від мене,
А з зубків іржавих завірюха рвалась
Бризками крові,
Мов іскри комети
У вогненний хвіст!..

І вила світили ліхтарем кривавим
До чужих десь ранків із глибини ночі,
Як смолоскип Юди в саду Гефсимани
До нас крізь віки.

Осьмачка багато писав про прокляття самотньої душі, яка не може бути не самотньою, про смертельний відчай істоти на беззахисній од трагедій землі:

Я знов самотній і проклятий, –
Схилився тяжко до вікна:
На мурах, ніби на розп'яттях,
Ворони виють в небеса.

Це – невинятковий і не випадковий стан душі поета, це – його звичайне, щоденне світовідчуття.

9. Схема мандрівок Т.Осьмачки. (На слайдах).

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Учитель пропонує учням узагальнити вивчене, склавши вірш-сенкан.

Осьмачка
Похмурий, відлюдкуватий.
Пише, стаждає, мандрує.
Справжній патріот свого краю
Борець.

V. Рефлексія.

Я хотів би опинитися на місці Т.Осьмачки.....

Я не хотів би опинитися на місці Тодося Осьмачки....

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

М.Слабошпицький. Поет із пекла. (Тодось Осьмачка). – Ярославів Вал. – 2003.

Н.В.Самелюк, учитель української мови і літератури Почапинського НВК Лисянського району

Урок 1

ГЛИБОКА ПРОСТОТА І ТАКА ПРОСТА ГЛИБІНЬ ПОЕЗІЇ ДМИТРА ІВАНОВА ЗА ЗБІРКОЮ «СЕЛО В ТЕРНОВОМУ ВІНКУ»

Мета: ознайомити учнів із поезією лауреата Шевченківської премії Дмитра Іванова, її особливостями; розвивати вміння «уявляти» поетичну особистість автора «поезії села», розуміти світ його героїв; формувати почуття співпереживання, уміння відчувати глибину людського болю, власної долі й долі рідного краю; виховувати культуру осмисленого читання поетичних творів.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Обладнання: портрет Дмитра Іванова, збірка поезій Д. Іванова «Село в терновому вінку».

Так просто і глибоко
сьогодні вже не пишуть.

Леонід Талалай

Хід уроку

I. Повідомлення теми, мети й завдань уроку.

Мотивація навчальної діяльності.

Слово учителя.

В село, додому, йду полями.
І що ж тепер туди несу,
Де нікому сказати «Мамо!»,
Де ні з ким розділить сльозу?
Де чулась мова колоскова –
Там мертва зона залягла,
І навіть пісня колискова
Бомжує, вигнана з села.

Ці слова належать Дмитру Іванову, поету із Чернігівщини, автору поезій про село і про людей, їхні болі і сподівання, страждання і мрії.

Сьогодні українська поезія переживає не найкращі часи. Але поетів не стає менше, вони продовжують віршувати. Пишуть для себе. Пишуть для вибраних. Сьогодні презентують свою поезію «розкручені зірки» далеко не першої величини. Бо їм так вигідно за законами ринку (все продається, навіть поезія).

Та є такі поети, що знаходяться ніби поза часом. Серед них і Дмитро Іванов – людина талановита, неординарна і цікава. Одні називають його «колгоспно-плакальним» поетом, інші – майстром балади, першим і, можливо, станнім справжнім поетом села. І це право кожного – оцінювати його творчість по-своєму. Проте ніхто не зможе заперечити: його поетичні рядки – глибоко щирі і правдиві – народжуються від небайдужості, великої любові і болю. Оспівані поетом герої вже або стоять перед Богом, або доживають свого віку ошуканими і зайвими. Маючи сьогодні надворі нове тисячоліття, повторюємо ті ж самі помилки, грішимо і переступаємо межі та знову вкотре борсаємось між добром і злом.

Я хочу, щоб ви уміли відчувати біль іншої людини, щоб уміли співпереживати із героями поезії Д. Іванова, бо ми, люди, живемо не лише тоді, коли сміємось і радіємо, а й коли плачемо, і нам болить не тільки своя біда.

II. Рольова гра.

«Журналістське інтерв'ю про життя і творчість Дмитра Іванова».

(Учитель визначає попередньо учнів, які відповідають на поставлені запитання про життя і творчість поета).

Запитання 1. Як починався шлях у поезію Дмитра Іванова?

Дитинство майбутнього поета не було легким. Народився він 22 жовтня 1946 року в селі Тарасівка Новгородського району Кіровоградської області. Через півтора року від фронтових ран помер батько. Часто гостював на літніх канікулах у його старшого брата в селі Веселому.

Дмитро Іванов згадує: «Поряд із дядьком жила сім'я моєї першої дитячої любові. Звали її Льоля Падалко. Батько дівчинки приносив додому ранні яблука, і вона мене ними пригощала. І Льоля, і яблука мені дуже подобались. Адже тоді в степовій Кіровоградщині цей фрукт був великою рідкістю. Першого вересня, вже у п'ятому класі, я згадав Льолю, засумував і написав чотири веселих рядочки:

Милу Льолю Падалко
Я люблю, як яблуко!
Подивлюсь, подумаю
І негайно схрумаю».

Коли навчався в 11 класі, написав першу баладу «Брат», яка була надрукована в районній газеті.

Запитання 2. Хто сприяв становленню поета?

З пошаною відгукується Дмитро Іванов про свою вчительку Катерину Семенівну Єремен, яка уміла повернути учнів до поетичного слова.

Першими слухачами і критиками були однокласники Юля Жученя і Паша Яришко. До речі, кілька віршів поет присвятив своїм шкільним друзям. В армії на військовій службі доля звела із Володимиром Гоцуленком (нині генеральний продюсер «Московського комсомольця в Україні»), який потайки відправив вірші солдата в головну тоді молодіжну газету республіки «Молодь України», де вони й були надруковані.

Заступник начальника штабу полку, в якому служив Д. Іванов, слухаючи його розповіді про село, казав: «Дмитре, ти – поет села. Ти так розказуєш! Пиши тільки про село, тільки правду, як люди живуть».

Сьогодні поет зізнається: «Це додавало мені снаги і я писав».

Запитання 3. Хто благословив шлях Д. Іванова у поезії?

Борис Олійник у передмові до збірки Д. Іванова «Заповіти мого роду» (1983) написав: «Дмитро Іванов – один з тих небагатьох, про кого можна без натяжки, без пом'якшених знижок на молодість сказати: поет од Бога». Саме він став учителем і «хрещеним батьком» Д. Іванова.

Іван Драч, благословляючи поетичні доробки поета з Чернігівщини, підкреслює живу, проточну, мінливу реальність його сільської правди.

На творчому становленні поета помітно позначився також вплив Григора Тютюнника.

Поет переймав і засвоював у старшого колеги вміння з допомогою точної деталі, жесту, репліки виокремити той чи той персонаж, окреслити його характер.

Запитання 4. Який поетичний доробок Д. Іванова? Як з'явилася книжка «Село в терновому вінку»?

За творче життя Д. Іванов видав десять книг поезії. Частина з них була відзначена різними преміями: республіканською ім. Островського, всеукраїнською ім. І. Нечуя-Левицького, міжнародною ім. Григорія Сковороди, обласними ім. М. Коцюбинського та Олекси Десняка.

В одному з інтерв'ю відразу після вручення Шевченківської премії поет зізнається, що на книжку «Село в терновому вінку» його свого часу подвигнув Павло Загребельний: «Ще до хвороби, коли міг говорити, він мені якось сказав: «Ну, чого ти, Дмитре, такий вайлуватий? Та збери з усіх своїх книжок балади, допиши нового, і вийде книжка про село, якої ще в нашій поезії не було. А я все одкладав, одкладав...».

III. Робота над поезією.

Слово вчителя.

Збірка Дмитра Іванова «Село в терновому вінку» вийшла у 2008 році. У 2010 році за неї він отримує Національну премію України імені Тараса Шевченка.

Запитання для бесіди:

- У назві збірки три слова: село, терновий, вінок. Поясніть значення цих слів.
- Кого і чому увінчували терновим вінком?
- Що символізує терновий вінок?

Поезію Дмитра Іванова неможливо аналізувати і навіть незручно оцінювати. Її просто треба читати, дозволяючи своїм емоціям і почуттям (а іншими словами, душі) відгукнутись на поетичне слово автора.

Мотиви поетичних творів, що ввійшли до збірки «Село в терновому вінку», переплітаються, адже серед них:

- любов, перше кохання;
- людина і вічність;
- світ природи і філософія життя;
- сенс життя людини взагалі і власного зокрема.

Відповідно до зазначених мотивів учні діляться на групи і працюють над поезією, виконуючи завдання на картках.

1 картка.

Виразно прочитайте поезію Д. Іванова «Весна бужками підпалила...». Працюючи над змістом, дайте відповіді на запитання:

- який природний фон змальовано у поезії?
- які мікрообрази створюють картину нерозділеного першого почуття?
- що віщує художня антитеза для ліричного героя поезії?
- які епітети несуть смислове, особливе звучання поетичних рядків?
- які рядки засвідчують силу почуття, жертвність, чистоту почуттів ліричного героя?

2 картка. Вдумливо прочитайте поезію «Літо за літом минає...». Створіть монолог-роздум, відповідаючи на запитання:

- яка будова поезії?
- як змальованоплинність часу?
- яку роль відіграють риторично-спонукальні речення в поезії?
- яку форму звертання вживає автор, чому?
- чому ліричний герой хоче вірити у вічність життя?

3 картка. Читаючи поезію «Яблуна над шляхом нахилилась», відтворіть картину тихого вересневого вечора. Продумайте відповіді на запитання:

- що символізують у поезії образи яблуні, мальв, хати, колодязя із журавлем?
- розкрийте метафоричну картину вечора;
- поясніть зв'язок пейзажної картини поезії з філософським висновком про цінність людського життя.

4 картка. Читаючи поезію «Не хоче з нами щастя зустрічатись», передайте стан зболеної душі ліричного героя через власну долю, невіддільну від долі України. Дайте відповіді на запитання:

- поясніть логічне навантаження дієслів у поезії;
- який часовий простір змальовано в образі зигзиці?
- визначте епітети, що передають стан душі ліричного героя;
- як зрозуміти риторичний вигук:

І доти буде лихо вас тіпати,
Схидячи лице своє тупе,
Аж поки перестанете брехати,
Що любите Україну
як себе!

Учитель. Поезія Д. Іванова не сприймається однозначно. Вона шукає свого читача, який збагне її глибоку простоту і просту глибину. Життя, що наповнює кожний віршований рядок, швидкоплинне і непередбачуване. Кожна поезія – це символічний малюнок, де виразні деталі підпорядковані глибокій думці. Ліричний герой Д. Іванова сприймається у нерозривній єдності з природою, історією, долею народу.

IV. Підсумки уроку. Оцінювання відповідей.

V. Домашнє завдання: прочитати поезії Д. Іванова (на вибір), підготувати усні враження від прочитаного.

Урок 2

ПРИСМАК ТЕРЕНУ В БАЛАДАХ ДМИТРА ІВАНОВА ЗА ЗБІРКОЮ «СЕЛО В ТЕРНОВОМУ ВІНКУ»

Мета: ознайомити учнів із оповідними баладами Д. Іванова; розвивати вміння аналізувати поетичні твори, розкриваючи глибину їх образів; формувати почуття відповідальності за долю близьких людей і долю свого народу.

Обладнання: портрет Д. Іванова, збірка поезій «Село в терновому вінку».

«Балади Дмитра Іванова мене потрясли!...»

М. Вінграновський

Хід уроку

I. Оголошення теми, мети і завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності.

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда

– поясніть епіграф першого уроку: «Так просто і глибоко сьогодні вже не пишуть».

Леонід Талалай

– у чому особливість балади як жанру поезії?

III. Робота над баладами

Слово вчителя.

Серед поетів Дмитро Іванов вирізняється наповненістю своїх творів реаліями сільського буття, конкретністю і правдивістю його відтворення. Найцінніше з творчого доробку поета – це оповідні балади. У переважній більшості оповідь у них ведеться від першої особи, але не від імені автора, якого часто ототожнюють з ліричним героєм. Оповідач у творах поета виступає носієм ліричної емоції, говорить своєю, відмінною від авторської, часом кострубатою мовою. Автор надає можливість йому висловитись, залишаючись осторонь і не вдаючись до аналізу того, про що той розповідає. Він ніби соромлячись свого пізнього знання, яке вже безсиле щось змінити в реальному житті, що збулося, безсиле захистити добро чи когось розрадити. Єдине, що він може, – вислухати людину і виправдати цінність її буття.

Балади Д. Іванова можна умовно, повторюю, лише умовно об'єднати у тематичні групи: балади, що ведуть читача у світ повоєнного дитинства, і ті, що переповнені болем за сучасне і майбутнє України.

Калейдоскоп цитат

Попередньо підготовлені учні зачитують цитати із балад, що зображують картини повоєнного дитинства поета.

– Скоріше, лікарю, благаю! –

– кричав охрипло тато мій.
– Життя навек благословляю! –
Сурмив дротами сніговій.

Й солом'яна сопілка стріхи
Гула в його міцних губах.
...та вже всміхалась мама стиха,
когось тримаючи в руках.

Ось так у полі над Інгулом
І почалось життя моє.
Куди б по нім іти не мусив,
несу у світ

(щоб мали й ви)

Щасливу усмішку матусі
І радість татову:
– Живи!

(«Балада мого народження»)

Мій перший плач
обмерзлу хату тішив,
І звістку день розгойдував гінку,
Що на одне сирітство
стало більшим

Моє село
в терновому вінку.
(«Балада про перший ляпас»)

Осінь скиртує тумани...
– Я не за себе журюсь:
Ноги набрякли у мами,
Очі підпухли чомусь.
(«Монолог з мого дитинства»)

Слово учителя

Святість материнського образу – один із провідних мотивів у баладах
Д. Іванова – возвеличує земну жінку, якій, «витерши вологі очі, світ цілував сліди» («Балада
про вину»), а від її страждань «сахнувся степ і заточилась вись» («Балада рідної крові»).

Мотив синівської спокути болем і гіркотою наповнює поетичні рядки. І тільки в
спогадах ми можемо повертатись у минулі роки і шукати слова, «щоб святість Вашу
оспівать» («Мамина балада»).

Робота над текстом «Балади про маминих журавлів»

Словникова робота. Учні отримують завдання в групах.

- Виписати синоніми до слова «журавлі».
- Пояснити змістове навантаження авторських неологізмів: веснувати, журавліти.

Бесіда

- Які картини дитинства поет змальовує у баладі?
- Чому образ журавлів нерозривно поєднаний з образом матері?
- Поясніть метафоричний образ суму.
- Розкрийте символічне звучання весни, що поспіша в літо.
- Який основний мотив балади?

Слово учителя

Село Тарасівка на Кіровоградщині – мала Батьківщина поета. У кожного з нас є оберіг, до якого ми звертаємось, коли линемо до своїх рідних місць. У Дмитра Іванова – це безсмертник:

У степах, де найлітіше літо,
Де безсмертник напнув холодок,
Над тим місцем, в якому зарито
Вузлик плоті моєї – пупок.

(«Балада про безсмертник»).

Конкретні картини рідних поету місць виростають до розмірів філософських роздумів над долею України. Найкращим лікарем і цензором є час. Щось залишається в людській пам'яті, а щось безслідно зникає. Пам'ять історії українського народу має своїх німих свідків злетів і падінь, що протягом віків перемелювали зерно і людські долі. Це вони, вітряки, овіяні вітрами історії, стоять сьогодні обіч шляху, думаючи свою вічну думу про життя...

Робота над текстом «Балади про розстріляний вітряк»

Бесіда

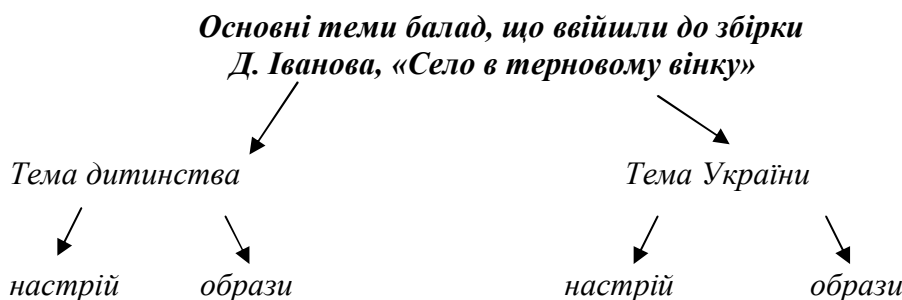
- Розкрийте символічне значення образу вітряка в українській літературі.
- Поясніть епітет «полів знедолених Гомер».
- Що означає «дідизна», які синоніми автор вживає?
- Свідком яких історичних подій став вітряк?
- За допомогою яких тропів змальовано сучасних «вандалів»?
- Чому до сови, що є пророком лиха і біди у фольклорі, звертається вітряк з риторичним запитанням:

– Скажи,
Як в незалежній Україні
Без крил і без надії жити?!

- Яку роль відіграє казковий персонаж Котигорошко, що він символізує?

IV. Підсумки уроку.

Підводячи підсумки уроку, учитель пропонує учням доповнити схему власними спостереженнями під час ознайомлення із оповідними баладами Д.Іванова.

Учитель. У передмові до збірки «Село в терновому вінку» Леонід Талалай зазначив: «Дуже можливо, що Д. Іванов залишиться в нашій поезії першим і останнім поетом села».

Хочеться лише додати: Д. Іванов – унікальний поет, чия поезія змушує замислитись, заглибитись, здригнутись, заболіти. А тоді, не покоровшись, зробити виклик самій долі, довіривши їй іскру надії.

V. Домашнє завдання.

Підготувати калейдоскоп поетичних рядків Д. Іванова.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Іванов Дмитро. Село в терновому вінку: Поезії. – Чернігів: Трійця, 2008 – 368 с.
2. Талалай Леонід. Муза з обличчям селянки / Передмова до збірки Д. Іванова «Село в терновому вінку» / Чернігів: Трійця, 2008 – 368.

Дмитро Іванов

Весна бузками підпалила
Твоє сліпе й глухе вікно.
Ти ще нікого не любила.
А я люблю.

Тебе.

Давно.

В полоні мрійного розмаю
Ти ще не знаєш, далєбі,
Що ці скарби пахкого маю
Усі – тобі,

тобі.

Тобі!

До тебе всі стежки приводять,
Для тебе – щєбети гаїв,
Безсмертні наші солов'ї.

Де солов'я точок народять

Не встигнуть збутись квіту віги,
Як я вагання допалю
І принесу тобі... не квіти –
Своє зачаяне

«люблю».

Якщо ж полюбиш кого-небудь,
Я це в собі переболю,
Бо я

за себе

і за тебе,

За нас обох

тебе люблю.

* * *

Літо за літом минає...
Мамо, невже Вас немає?!
Мамо, присніться мені,
То поговорим хоч в сні.
Скажете, де Ви спинились,
Як Ваша хата нова.
Ви вже там з батьком зустрілись?
Ви вже тепер не вдова?

* * *

Валерію Ясиновському

Яблуна над шляхом нахилилась,
Ліктями зіпершись на паркан.
Яблуками в далєч задивилась
Вслід

у вирій линучим шпакам.

Мальви присмутнілі й мальвенята
Шепотять із двору їм:

«Ща-а-а-сти!»

І зігхає тихо сива хата
У лице пожовкле самоти.

День біля колодязя спинився
І, відвівши сплутане гілля,
Тиші вересневої напився
Із відра
у дзьобі журавля...

Не хоче з нами щастя зустрічатись.
І навіть усміхатись не бажа!
До нього ні дійти, ні докричатись
Не може наша зболена душа.
Й не чує, як з далекості
без впину

Те щастя нам зигзицею кує:
«Щоб я змогло вернутись в Україну,
В собі
корчуйте
вбожество своє.

І доти буде лихо вас тіпати,
Єхидячи лице своє тупе,
Аж поки перестанете брехати,
Що любите Вкраїну
як себе!»

Балада

про маминих журавлів

Мамо, нема журавлів.
Восьму весну їх не бачу!
Ходить мій сум по землі,
По-журавлиному плаче:

«Де ж ви, веселики, де ж?!
Чом не вернулись додому?» -
«Марно ти, братику, ждеш –
Ми не об'явимося знову.
Вже біля рідних озер
Нам більше не веснувати.
Ми журавлієм тепер
Там, де живе твоя мати,
Там, де твій батько й прарід
Орють, і сіють, й жнивують,
І, як колись білий світ,
Цей світ

насуцним годують...»

Мамо! Так жду журавлів!
Тих, що ми з Вами стрічали,
Тих, що у нашім селі
Вашими всі називали,
Тих, що завжди навесні
В нас на городі сідали
Й ви їх,
на радість мені,
Хлібом з долонь пригощали.

Мамо, мені й на шляхах,
Де кривда й зрада жирують,
Сяв город в журавлях,
Що Ваші руки цілють...

Наче бідую, город
Густо поріс бур'янами.
Рву пересохлий осот,
Жду на весну з журавлями.

Хочу повірити й сам
В те,
що то
звістка від мами,
Як весняні небеса
Знов
розцвітуть журавлями...

В літо
весна поспіша,

Сіючи квітом круг себе.
Очі спалила душа,
Болісно дивлячись в небо.
Ходить мій сум по землі,
По-журавлиному плаче.
Мамо! Нема журавлів!
Восьму весну
їх не бачу!

**Балада
про розстріляний вітряк**

Колись дорогу на Прилуки
Він всім показував.

Тепер
Стоїть безкрилий (чи безрукий?)
Полів знедолених Гомер.

Тут все навкруг – його дідизна
Родима.

Серед цих полів

Правічних
 славної Вітчизни
Його великий рід поліг.

Летять машини мимо нього,
Ревуть вітри і літаки,
і час обкошує старого,
в покоси кладучи віки.
Коса безсмертного убивці
Вітряк не зачіпа.

 Над ним
Кочують за границю птиці.
І спогадів щемливий дим
Душа ковтає вітрякова...
Ген там, де факельні вогні,
Колись кіннота Богунова
Топтала збещених панів.
А хто ж теперішніх потопче?!
Ось тут, де нафтовий павук
З землі невпинно кривцю смокче,
Мантачок чувся перегук,
І косарів

 ряд здоровенний
Гойдавсь на косах
 й потом пах,
І дрохви, наче каравели,
Велично плавали в хлібах.
В'язальниці

 пісні жнивварські
Й снопи
 носили в порохні.
Стоги, не мов шапки козацькі,
Росли за ними на стерні.
Воли

 тягли
 вози важучі
Зерна
 до вітряка щодень,
Й, мов пісня, борошно пахуче,
Лилося в нього із грудей...

Час танув...
Трактори й комбайни
Джмелями загули довкіл.
Життя котилося свайбами
По велелюддю міст і сіл.

Було й таке в роки порочні,
Коли хліба гнили на пні,
І захлинались кров'ю ночі.
Й від голоду спухали дні.

Кона
розстріляно-безкрилий
Гомер
знедолених полів...

Чуп В.Ф., учитель української мови і
літератури Ленінської ЗОШ І-ІІІ ступенів
Драбівського району

ОГЛЯД ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ПЕТРА СКУНЦЯ

Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежок,
Є тисячі ланів, але один лиш мій

Василь Симоненко

Мета: Ознайомити учнів з життям і творчістю відомого закарпатського поета Петра Миколайовича Скунця, розкрити ідейно-художній зміст найкращих його поезій; виховувати почуття любові до рідного краю, до України.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання:

1. Петро Скунець. Твори.
2. Петро Іванишин. Силует митця на тлі епохи. – Дрогобич: Видавнича фірма “Відродження”, 1999.
3. Українська поезія Закарпаття ХХ-го століття: Науковий збірник. – Ужгород: Ліра, 2004.

Зміст уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Що ви знаєте про літературу Закарпаття?
2. Назвіть прозаїків і поетів цього краю (доповнення вчителя).

II. Вивчення нового матеріалу.

1. Розповідь учителя про життєвий і творчий шлях Петра Скунця.
2. Початки творчого шляху.

Перші збірки “Сонце в росі” (1960), “Верховинська пісня” (1962):

- а) під впливом комуністичної партії;
- б) тема кохання в ранніх творах “Біля струмка”, “Від любові горіла зима”; “Інтимне” та ін.

3. Світоглядна еволюція в душі “шістдесятництва”.

а) животворні сповідання національної ідеї; основні творчі доробки поета: збірки “Полюси землі” (1964), “Погляд” (1967), “Всесвіт, гори і я” (1970).

- б) національна ідея – провідний мотив цих збірок:

Моя Україна в мене у крові!

Вона живе у праці і надії...

“Національність”

в) дух соборності, зв’язок між Великою Україною та Карпатською Руссю

На коні вогненнім

Україна-мати

Прилігала раптом

І будила гнів

І будила віру

“Місце народження”

г) Осмислення образу праці в національному дусі:

...мій батько змолоду

міряв хліб не золотом,
міряв хліб турботою...
“Соціальне походження”

д) твори, присвячені видатним синам нації:

І серце вірить, що Тарас живе,
Ішло зі смертю щось від неї дужче,
Ішло, мабуть, народження нове...
“Тарас...”

е) поеми “На грані епох” (1968), “Розп’яття” (1971).

4. Оригінальна поезія 70-х – початку 80-х років

а) період замовчування Петра Скунця;

б) збірки “Розрив-трава” (1979), “Сейсмична зона” (1983). Схвальна оцінка критики. Приховані думки поета та їх втілення у творах: “Два вірші-листи”, “Тиша. Гори. Я”, “Трепета”, “Життя”, “Відвертість”

в) тема боротьби, віра у зміни:

Спитай себе, навіщо ти живий
Якраз тепер, якраз у нашу пору
“Новорічний вірш”

г) готовність поета до боротьби за правду:

Я повоюю, я на те ще здатен,
За всі висоти честі і добра
“Триптих висоти”
Все менше нас верталось із бою,
А ми таки творили свій народ!
“Гори в шинелях...”

д) тема призначення поета:

Недосипав не раз ти і не двічі,
Та зрозумів ту істину круту,
Що доброта не кинеться у вічі,
Що відкривати треба доброту.
“Соціальний стан”

е) віра у відродження нації:

Невже ми і досі для того слабкі,
Щоб пам’ять лишати живу по собі...
“Тиса, тис”

5. В умовах “перебудови” і незалежності

а) збірка “Спитай себе” (1992)

б) нові грані таланту

в) динамічні рухи у суспільстві: “Перепочинок у перезміну”

г) переосмислення минулого

д) критика денаціоналізації

Відсміяв своє ти чи відплакав,

Мій народе, сонної пори?

Може й не мовчав би, а балакав.

Не балакай більше, говори!

“Два експромти зі свята рідної мови”

е) роздуми поета про сенс життя

Буду їсти нітрати

І плодити дітей.

Хай ростуть не для раю –

Для земних перепуть

Там де люди вмирають,

Але спершу живуть.

“Щастя”.

III. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Виразне читання поезій П.М. Скунця (за вибором учнів).
2. Які мотиви звучать у творах поета?
3. Що ви можете сказати про розвиток творчості поета в різні періоди його життя?
4. Назвіть найкращі твори, що будять національну свідомість народу.
5. В чому полягає самотність поета-митця?

IV. Підсумок уроку.

1. Робота над епіграфом до уроку.
2. Оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.

V. Домашнє завдання.

1. Вивчити напам'ять одну з поезій Петра Скунця.
2. Скласти хронологічну таблицю життєвого і творчого шляху поета.

Глига Н.М., учитель української мови і літератури Юрківського НВК Уманського району

Мовчан С.С., учитель української мови і літератури Водяницького НВК Звенигородського району

Шалівська В.В., учитель української мови і літератури Дашуківської ЗОШ I-III ступенів Лисянського району

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ А.І.КИЧИНСЬКОГО ЗБІРКИ ВІРШІВ «ПРОЛІТАЮЧИ НАД ЛИСТОПАДОМ», «ТАНЕЦЬ ВОГНЮ»

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю А.І. Кичинського; з'ясувати його внесок у розвиток літератури та мистецтва; проаналізувати поетичні твори зі збірок «Пролітаючи над листопадом», «Танець вогню», звертаючи увагу на ідейно-художню цінність та символічний зміст поезій, образи; розвивати усне мовлення, аналітичне й асоціативне мислення, дослідницькі здібності; вдосконалювати навички аналізу поетичного твору; виховувати любов до рідного краю та поетичного слова, до творчості А.І. Кичинського.

Тип уроку: засвоєння знань і формування умінь.

Обладнання: портрет письменника, репродукції картин, його твори, газетні й журнальні публікації, показ слайдів.

А з'явиться на білий світ
було варто хоча б задля того,
аби хоч би на мить осліпнути
від усмішки щастя земного...

А.І. Кичинський

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

• Слово вчителя.

Мабуть усі ви чули популярну пісню Ігоря Талькова: «Поетами не народжуються випадково, їх відпускають в інші світи. Їхнє життя оточене суцільною таємницею за правилами невідомої гри ...». Ми не раз розмірковували над тим, що поет – натура вразлива, емоційна, як і кожний, хто належить до світу мистецтва, той, кому за рухом миттєвості відкрилась

істина, яку пересічний обиватель сприйме за дивацтво або й взагалі не сприйме. Але зболена душа поета – посередник між людьми й світом, і це – місія...

Сьогодні ми наблизимося до поетичного світу лауреата Шевченківської премії А.І. Кичинського. Спробуємо досягнути його бачення, розуміння, страждання.

Звернення до епіграфа.

- Яку грань душі і творчості поета ви бачите в епіграфі?
- На вашу думку, задля чого «варто б з'явитися на білий світ?»
- В чому сенс нашого життя?
- Чи згодні ви з тим, що поет живиться «від усмішки щастя зимного?...»

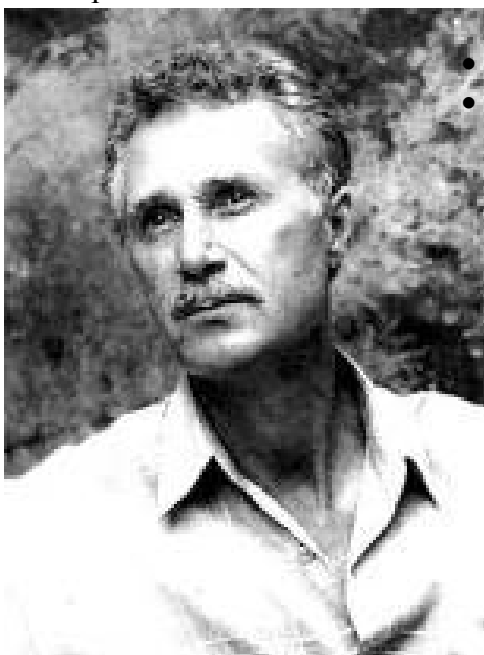
III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів.

Очікувані результати.

- Поглибити знання про лауреатів Шевченківської премії.
- Життєвий і творчий шлях А.І. Кичинського.
- Ознайомитися зі збірками поезій «Пролітаючи над листопадом», «Танець вогню».
- Поєднання в одній особі поета і художника.

Евристична бесіда.

Що таке людське життя? У кожного з нас є власний життєвий досвід. Тому поетичні твори зі збірки А.І.Кичинського з якими ми познайомимося на уроці, допоможуть нам усвідомити, як потрібно цінувати людське життя – як своє, так і чуже, відчуті справжню сутність речей і себе самого.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Слово вчителя.

- **Повідомлення учнів.**

(Виступ літературознавців.)

Перший учень.

Цього березня поет Анатолій Кичинський отримав найвищу нагороду України в галузі літератури – Національну премію ім. Тараса Шевченка за книги віршів «Пролітаючи над листопадом» і «Танець вогню».

Коли ми познайомилися – поет Анатолій Кичинський і поетеса Алла Тютюнник – кожному було тільки трохи більше 20-ти. І коли ми говорили про найзвичайнісінькі буденні речі, – то була суцільна поезія. Світ, у який нас хтось відрядив на екскурсію, був прекрасний, ми – теж, і про це неможливо було говорити прозою!

Викликало захоплення, як Анатолій відчуває світ: «жива і скошена тече в мені трава...». Зачаровувало, як багато Всесвіту в ньому, як словом він долає межі, що відокремлюють людину від землі, трави, дерев, іншої людини. Його поезія була суцільним чаклунством, яке давало можливість розчинитися в природі, проникнути скрізь, відчуті справжню сутність речей і себе самого.

Минав час, ми, як уміли, обживалися в земному світі: одружувалися, народжували дітей, купували дивани, каструлі й письмові столи... І раптом посеред ночі лунав телефонний дзвінок: «Ось послухай, що я написав».

*...Спом'янімо цей світ у собі,
що віддав нам і всесвіт охоче,
і піщинки свої часові,
що до сліз нарізають нам очі...*

Десь під ранок прокидалися наші сім'ї, трохи нас ревнували, але не наважувалися зупинити магичні потоки енергії, що єднали нас у ту мить.

У нашому житті було багато подорожей, фестивалів поезії, творчих семінарів, поетичних звітів у Спільці письменників України – і кожного разу, коли Анатолій виходив на сцену й починав говорити, наставала особлива тиша, в якій кожен починав чути себе справжнього...

*Стояв у лісі дощ,
як спомин про дощі,
які пішли, а я –
прощатися лишився.
Горнулися до рук
дерева і кущі,
з якими я колись
і жив, і не нажився.*

*Стояв у лісі дощ,
стояв у лісі я.
Текла вода зелом,
немов сльоза щокою.
Я жив і схожий був
на того солов'я,
що горло полоскав
дощинкою терпкою...*

(зі спогадів Алли Тютюнник, «Вгору»).

Другий учень.

Борис Олійник, Іван Драч, Микола Вінграновський, Володимир Забаштанський захоплено говорили й писали про поезію Анатолія Кичинського. У 1976-му вийшла його перша збірка «Вулиця закоханих дерев», і він став першим лауреатом Херсонської обласної премії ім. Іллі Кулика в галузі літератури. А вже наступного року 27-річного поета прийняли у Спільку письменників України за цю одну книжечку – навіть без рекомендацій. У ті часи це було просто неймовірно – до Спільки приймали авторів 4-5 книжок із солідними рекомендаціями...

У 1982-му Анатолій отримав премію ім. Павла Усенка за збірку «Землі зелена кров». Він був одним із п'яти запрошених від СРСР представників на першій нараді молодих письменників у Болгарії в 1986-му. Він представляв Україну на міжнародному симпозиумі поезії в Німеччині в 1988-му (один із двох делегатів від СРСР). У 2000-му в Україні була заснована літературна премія ім. Бориса Нечерди, її першим лауреатом став Анатолій Кичинський.

*Ті вірші писались на кухні
під брязкіт каструль і мисок.
І пінилось пиво у кухлі.
І пінився у вазі бузок...*

Вірші Кичинського запам'ятовувалися самі собою, читалася друзям у вузькому колі, у великих аудиторіях – магія діяла!

Мене гнівило, коли критики про Анатолія писали: херсонський поет. Тільки повний невіглас може думати, що поезія залежить від місця проживання поета. Вірші Кичинського перекладали поети багатьох країн Європи, Канади, не кажучи про республіки СРСР – їх перекладали скрізь: від Азербайджану до Бурятії.

Якось доля занесла мене в Армавір, де ніхто раніше не чув української мови. У залі було понад 150 людей, і всі вони, завмерши, слухали:

*Золота моя жінко, золота моя муко,
я до неба злітав, я тинявся, як мана,
я, цілючи подумки золоті твої руки,
і сміявся і плакав, як дитина мала...*

Вони аплодували й просили читати ще.

Третій учень.

У 1979-81-му Анатолій навчався на Вищих літературних курсах у Літературному інституті імені Горького в Москві. Навчатися там мріяло багато літераторів на всіх просторах СРСР, але тільки 1 раз на 2 роки на курси набирали 40 письменників. Конкурс був божевільний, але журі було чесне, на навчання потрапляли найкращі.

Навчання давало можливість спілкуватися з Олександром Межировим – він був керівником поетичного семінару, з Арсенієм Тарковським, Булатом Окуджавою, Євгеном Євтушенком, Расулом Гамзатовим, Кайсином Кулієвим... Поезії Арсенія Тарковського перекладав українською мовою і радів, що цьому визнаному метру подобаються переклади (Тарковський був родом із Кіровоградщини, знав мову).

Вже наприкінці 80-х почали виходити книжки Анатолія у Москві в перекладах російською. Кращі поети Литви, Німеччини називали його поетом європейського рівня.

...На початку 90-х ми раптом виявили, що цей прекрасний світ не завжди прихильний до нас і що відряджають сюди не на екскурсію, а на навчання... Як уміли, ми долали уроки – часом жорстокі й трагічні. Нас розносило в просторі, ми втрачали зв'язок, і здавалося, що вже ні в кому з людей навколо немає ні слова поезії.

І раптом у якомусь із відряджень динамік у вагонному купе доносив голосом співака Павла Дворського:

*На відстані сльози ідуть за днями дні,
одним одне вікно горить мені між ними.
Горить мені вікно у рідній стороні,
щоб я не заблукав між вікнами чужими...*

І виявлялося: серед усього бедламу й хаосу, який навалювався звідусіль на все дороге, що любиш і цінуєш, є в Херсоні місце, де народжуються рятівні слова. І це було так просто: подзвонити у двері, побачити Анатолія серед його картин, почути голос:

*І світлий шлях, і темний манівець
примхлива доля зводить нанівець,
розбавивши комедією драму,
де часто-густо зрячого сліпець
вести береться. Начебто до храму...*

Четвертий учень.

Як він жив усі ці роки, коли при владі опинилися люди, для яких тупа попса – це «стіхі», а детективи Марініної – це проза, які свідомо нищили все, що підносило дух українців, які влаштували українському народові геноцид, а письменників свідомо й послідовно викреслили з усіх сфер життя?

Анатолій Кичинський продовжував і продовжує писати поезію. Щоб заробити на життя, малює й продає картини. Є в Херсоні люди, які допомагають йому видавати книжки.

Наприкінці минулого року мені довелося бути у Львові, зустрічатися з архітекторами, істориками. Почувши, що я з Херсона, один із них раптом прочитав:

*На відстані сльози
над полум'ям рудим
стоїть холодний дим
до самого до неба.
Холодний і гіркий
іде у небо дим.
Теплішого мені
й солодшого не треба.*

Цей вірш Анатолій написав про свою Преображенку – село в Чаплинському районі, де він народився, де живе його мама. Туди він поїхав відразу після урочистого вручення премії Президентом у Оперному театрі – святкувати цю подію з мамою в колі сім'ї.

У ці дні його вітало дуже багато людей з усіх кінців України, але ніхто з керівників області чи міста Херсона досі не привітав Анатолія Кичинського – першого земляка, що отримав таку високу відзнаку за всі 45 років, відколи премію заснували... Втім, для поета такого масштабу, як Анатолій Кичинський, це, скоріш за все, не має жодного значення. Має значення для херсонців, керованих цими людьми...

Отож від імені всіх шанувальників високої поезії я вітаю Анатолія Кичинського з нагородою, а всіх нас із тим, що нам випало жити в один час і в одному місті з Поетом.

• **Інтерв'ю з письменником.**

(Два учні, один в ролі журналіста, другий – в ролі письменника.)

Анатолій Кичинський: про поезію, премії, піар та інше.

Нещодавно, а саме 4 квітня, відсвяткував своє 60-річчя Анатолій Кичинський – один найзнаніших херсонських поетів, лауреат Шевченківської премії, художник і бізнесмен.

До ювілею у серії «Літературні скарби Херсонщини» вийшла нова книга Анатолія Івановича «Срібна голка і нить золота», в якій зібрані поезії з попередніх книг поета, кілька нових віршів, які ще ніде не друкувалися. А ще пан Кичинський в книзі представлений як живописець - є 9 кольорових репродукцій його робіт.

- Анатолію Івановичу, Ви вважаєте себе більше поетом чи художником?

- Я в першу чергу поет, тому що в поезії досяг якогось рівня. Вище середнього, як на мене. А от у живопису я, очевидно, такого високого рівня не досяг, тому що на це потрібен був час, якого і раніше, і зараз дуже бракує. Якщо говорити про два крила творчості, то крило живопису не таке потужне, як моє крило поетичне...

- Хто, на Ваш погляд, може назвати себе поетом?

- Людина, яка мислить художніми образами. Колись дуже давно людина косила у полі пшеницю чи жито серпом, а потім йшла додому пізно і помітила, що в небі молоденький місяць схожий на серп, і прийшла з радістю додому, і сказала: «Подивіться на місяць - він же точно такий, як серп!» Оця людина - поет. Вона побачила таку схожість, без якої художньо-асоціативного мислення просто не було б. І якщо людина це бачить і починає мислити образно - оце і є поет.

- А як стали поетом Ви? На яких книгах вирости?

- Я почав читати дуже рано. Мій брат, на 2 роки старший за мене, пішов у школу, а я паралельно з ним учився читати і писати. Десь у 5 років я нормально читав, і змалечку читав дуже багато - сусідка працювала в сільській бібліотеці і приносила мені літературу. В школі, звичайно, була шкільна програма - не можу сказати, що ці твори так сильно на мене подіяли. Почав писати вірші десь в 5 класі, потім перерва була - не знав, де саме застосувати свої сили: то думав спортсменом бути, потім - журналістом. А у класі 9-10 почав звертати увагу на сучасних поетів - на тих, яких не вивчали у школі: Роман Лубківський, Василь Симоненко, Микола Вінграновський, Борис Олійник, Іван Драч, Леонід Талалай. Це пізніше я з ними познайомився і з багатьма товаришую... Оце на мене справило враження - поезія, яка не була в шкільних хрестоматіях.

- Як відбувається процес написання поезій?

- Дехто помилково вважає, що натхнення прийшло, сів – і швиденько написав. Але це не так, це професійна робота, якій треба приділяти дуже багато часу. Для мене процес писання віршів - це коли ти сідаєш за стіл, бажано щодня, і хоча б години 2-3 витрачаєш на те, щоб працювати, входити в потрібну колію, в поетичну атмосферу, в якій потім щось народжується. На жаль, часу на таку роботу в мене зараз немає, а тому те, що я зараз можу написати, це окремі рядки. А щоб довести все це до нормального стану, щоб зробити новий рукопис, потрібно десь 2-3 місяці постійної щоденної роботи. На жаль, останнім часом пишеться дуже мало.

- Чи вміє поет щось робити, окрім сплетення слів - тримати молоток, сокиру, приготувати борщ?...

- Дуже багато міг би розповісти, як я, навчаючись в Москві, робив із вареників і пельменів, які розтали, такого коржа чи пирога з м'ясом - рецептів є дуже багато щодо

приготування харчів. Молоток в руці тримаю, лопату теж можу. Правда, не завжди є можливість застосувати ці вміння.

- Дехто вважає, що поетом можна бути лише замолоду - років до 30...

- Це не так. Був такий український поет Леонід Первомайський, який останню свою книжечку «Вчора і завтра» видав у глибокій старості, перед смертю. А вірші у ній були на такому рівні, на якому він в юності не писав. Якщо б Леонід Первомайський кинув писати після 30, ми б не мали тих високих зразків поезії.

- Бути поетом дійсно стало модно?

- Я цього не відчуваю. Але звернув увагу на одну річ: коли я був зовсім молодим і приїздив, наприклад, в Київ на якісь наради, поетичні семінари, там з 30 душ було 5 дівчат і 25 хлопців. Зараз навпаки - 5 хлопців і 25 дівчат. Якщо говорити про моду, то очевидно, для дівчат це зараз модно. А хлопці, мабуть, всі пішли в банкіри...

- Як Ви ставитеся до нового покоління сучасних українських поетів, Сергія Жадана, наприклад?

- Дуже поважаю його як поета, дуже талановитий хлопець. Можливо, я де з чим не згоден - з його позицією з приводу лексики, і на цю тему міг би з ним подискутувати...

- Стосовно нецензурної лексики?

- Так. Чому на обідній стіл поруч з тарілкою борщу не можна поставити тарілку з лайном? Гіпотетично можна, але ж ми цього не робимо. Є кухня, є їдальня, а є туалет...

- Про Подерв'янського навіть страшно запитувати...

- Мабуть, щось подібне, коли відбуваються якісь зміни, було протягом всієї історії людства. Але традицією залишається не весь авангард, щось відмітається. Я вважаю, те, що робить Подерв'янський, не приживеться ні в якому разі. Якщо людство візьме собі на озброєння саме те, що пропонує він і інші в такому ж ключі, значить, воно собі пришвидшує ходу до самозагибелі, до бездуховності, до знецінення людських цінностей.

- Але ж він насамперед художник, і за допомогою літературних експериментів йому вдалося привернути до себе увагу як до художника...

- Моя позиція така: в літературі головне текст. Мине час, і нікого не буде цікавити, чи автор цього тексту лауреат якоїсь премії, чи він лівою ногою писав, чи він вчився відмінно в школі, чи був невідомо ким. Головне - текст. Так само і в живопису. А привертати до себе увагу, рекламувати себе, займатися піаром - це все навколо літератури, навколо живопису.

- Тобто, молодим авторам не треба привертати до себе увагу?

- Якщо це їм допомагає самореалізуватися, то ради Бога. Є люди скромні по натурі, вони пишуть-пишуть, пишуть-пишуть - ніхто про них не знає. А потім хтось дізнається і каже: та це ж геніально! А інший щось пише чи малює, а йому не дає спокою, що про це ніхто не знає, йому хочеться в першу чергу себе показати. Це просто натури різні. І не треба все зводити до чогось одного, що тільки отак повинно бути. У одного є талант пробити свої речі і стати дуже багатим, продаючи свій товар за великі гроші. А інший, можливо, творить щось набагато цінніше, а не може його реалізувати... Але час розставить все на свої місця.

- З часу отримання Вами Шевченківської премії пройшло вже 4 роки. Щось особисто це дало?

- Нічого. Ну, дали мені премію, вона в фінансовому плані щось там означала, ну, слава Богу, видали за бюджетні гроші зараз, через 4 роки, книгу - дуже добре. А для мене як творчої особистості що це дало? Я що, став краще писати? Все ж не може писатися на одному рівні. У кожного поета, і у класиків теж, бувають і спади, і злети. Одному вручення премії - як допінг. А я до неї ставився, і зараз ставлюся, спокійно.

- А взагалі, чи потрібні нам літературні премії?

- Думаю, потрібні. Таким чином хоч трішечки привертається увага до літературного процесу. Так би воно було, як тиха вода. А премії змушують звернути увагу: цікаво, а що він там написав? Один візьме погортає, скаже, що це нісенітниця, а другий почитає - і щось знайде для себе.

- Чи може сучасний поет прожити лише своєю поезією?

- Якщо він буде гарним менеджером, і на нього будуть працювати інші такі ж гарні менеджери, коли він дуже багато часу і уваги буде приділяти піару, то можна заробляти гроші. Тим паче, що таким людям можуть допомогти і якісь зарубіжні організації, виділяючи гранти. Але це своє творче життя треба таким чином спланувати, щоб цим саме і займатися. І дехто, до речі, це робить успішно.

- Судячи з того, що Ви ще й малюєте, й бізнесом займаєтесь, поезія вас не годує.

- Вона давно перестала мене годувати. За радянських часів я був, в основному, на творчих хлібах, багато друкувався, багато їздив, були виступи перед читачами. Я мав нормальні гонорари, за які міг тоді жити. Зараз, звичайно, коли система книговидавання і книгорозповсюдження змінилася зовсім, вона не дає змоги заробляти поетові ті гроші, які він міг заробити колись. Зараз держава, можна сказати, повністю відійшла від цього процесу: що хочете, те й робіть. Я вважаю, що це помилково зроблено, не можна було віддавати таку важливу справу просто на відкуп.

- Що Ви можете сказати тим, хто вважає, що книга застаріла і незабаром відіміре?

- Я вважаю, коли людина бере книгу в руки - це найінтимніший момент у процесі духовного росту. Я глибоко переконаний в тому, що людство обрало собі хибний шлях під гаслом «Хліба і видовищ». «Хліба» - це матеріальне, а «видовищ» - це те, що не вимагає зусиль ні мозку, ні душі. А от якби людина звернула увагу на культуру, мистецтво - те, що вимагає зусиль мозку і душі, і тоді мозок і душа не атрофуються, вони будуть розвиватися, і таким чином, можливо, людство і зверне із того хибного шляху, який, я переконаний, веде до самознищення.

4. Повторення відомостей з теорії літератури.

1) Ліричний герой - умовна дійова особа, внутрішній світ якої (думки, почуття, переживання) відображаються у ліриці. У переважній більшості ліричні вірші від першої особи, а тому часто ототожнюють автора і ліричного героя (ліричне «я»). Проте ці поняття не тотожні, бо, розповідаючи про себе, автор водночас розповідає про свій час, настрої і переживання свого покоління, тобто додає вимисел, найтипніше, найістотніше з навколишнього середовища.

2) Художні засоби творення поезії.

- * Метафори
- * Епітети
- * Порівняння
- * Повтори
- * Риторичні запитання
- * Риторичні оклики
- * Персоніфікація
- * Символи

3) Віршований розмір

5. Робота в парах.

Ідейно-художній аналіз поезій.

(1 група – збірка «Танець вогню», 2 група - збірка «Пролітаючи над листопадом»).

V. Узагальнення знань.

Бесіда за питаннями.

- Що нового ви дізналися сьогодні на уроці про І.А.Кичинського?
- В якому році він став лауреатом Шевченківської премії? За які збірки поезій?
- Які вірші вам найбільше сподобалися? Чому?
- На вашу думку, чи вдало в одній особі поєднується поет і художник?

VI. Підсумок уроку.

- Сьогодні на уроці я дізналася ...
- Виставлення оцінок.

VII. Домашнє завдання.

Вивчити напам'ять одну з поезій (на вибір).

Написати твір-роздум «Світ І.А. Кичинського через призму його поезій».

Додаток

Із книги «Пролітаючи над листопадом» Кичинський Анатолій
(Херсон: Айлант, 2004)

КОЛО

Обертається круг серцевини кора,
і повторює крона собою коріння.
Листя то підіймає себе на-гора,
то просочується крізь пісок та каміння.

Як у всякого кола, в річного кільця
ні початку знайти, ні кінця неможливо.
Як не є, починається коло з кінця.
Замикається коло, а де – не важливо.

Замикаючись, коло в собі замика
все, що в нього вписалося чітко і строго.
Навіть отвір в замку.
Навіть ключ від замка.
Навіть зліпок його.
Навіть право на нього.

Йдуть у землю дощі,
йдуть у землю сніги.
Небо в землю рікою впада голубою.
І беруться за руки усі береги –
і утворюють коло незримо собою.

І вривається в нього підземна вода,
і спливає уже у наземному світі.
За піщинами в осад ікра випада,
та беруть її в коло плотини і сіті.

У степах і лісах звір заплутає слід,
та капканом на лапі змикається коло...
О, як солодко пахне свободою світ,
коли в ньому залізо смердить, як ніколи!
І ні крові не жаль, ані лапи не жаль,
тільки б коло оце перегризти погане!
О, як тяжко нести на трьох лапах печаль
і загострений досвідом нюх на капкани...

Переймаючи досвід оцей, розірви
хоч би коло, в якому ти вічно в опалі.
Розірви і скрути у спіраль – і живи!
По спіралі живи. І вмирай по спіралі.
Хтось, по колу йдучи, тобі гляне услід –
і в словах твоїх більш не помітить крамоли.
А казав ти про те, що зловив тебе світ
і що все-таки вирвешся ти з його кола.

ЗАКЛИНАННЯ

Нехай травинка наді мною,
пробивши камінь наді мною,
зелений пальчик свій тримає
на цій сторінці,
щоб недовго
її шукати довелося
усім, хто хоче повторити
услід за мною заклинання:
“Нехай же камінь наді мною
відкриті двері підпирає,
що в Дім Життя ведуть,
щоб вітер
ні перед ким не зачинив їх”.

* * *

На тиху воду, на звізду,
ясніш якої не буває,
на ніжний вітер, що гойдає
на кожній гілці по гнізду,

ти прилетиш і припадеш
крилом до рідного порога,
та лиш гукне тебе дорога –
ти знов світ за очі підеш.

* * *

Січень, Хрещенські морози.
Віршам Святого Письма
холодно. В душах – зима.
Вимерзло все. Навіть сльози.
Авеля більше нема.
Каїнів, Боже, кишма!
Надто невтішні прогнози.
Свічка померла. Пітьма.
Слово, прийшовши сліпма,
тягне до прози.

* * *

Розтривоживши струни спокійні,
у шпачині вбігаючи сни,
на зимовій гітарі шпаківні
підбираю мотив до весни.

А в гітару набилося снігу,
наче в душу – сирій землі...
Задихаюсь від довгого бігу
до зеленої крові в зелі,

хлорофілові тільця якої, -
мов червоні тільця – у моїй, -

не збагнувши себе в супокої,
вже не знатимуть спокою в ній.

І тікатиме сніг з-перед мене.
І впаду я грудьми на моріг.
І шумітиме крівця зелена,
мов червона – у жилах моїх.

Вона бризне мені на коліна,
коли ними, з любові хмільній,
цілуватиму ряст України,
ще не топтаний ряст весняний.

А чорноземля маревом бризне,
наче хвилею скресла ріка.
І розірветься в небі вітчизни
ностальгія старого шпака.

Він, зрадівши за мене й за себе,
прощобече свої позивні.
Перший пролісок рідного неба
принесе він у дзьобі мені.

КЕЛИХ

Випий мене до дна,
на щастя мене розбий,
скалки мої збери,
жодної не залиш,
навіть тієї, котра
губ твоїх теплоту
довго ще берегти
буде в землі, куди
ти і її зарий,
щоб не поранило ніг
щастя, яке прийде..

* * *

В росі купається любисток.
Метелик жити поспіша.
Співає тріо бандуристок.
Летить за піснею душа.

Тремтить зелений холод м'яти.
Летять у вирій голоси.
А три вікна старої хати –
мов на долоні три сльози.

Небесна тягнеться дорога.
Все далі стежка в спориші.
І триєдиний голос Бога

переливається в душі.

*Із книги "Танець вогню" - Кичинський Анатолій
(Херсон: Айлант, 2005)*

БЛУДНІ

...І брели вони всі в нікуди.
І гірчили чужі слова їм.
І не ждали їх дальні люди
і ненавиділи навзаєм.

І блукання таке по світу
дуже схожим було на зраду.
І було їх, як того цвіту,
що за вітром летить із саду.

І сміялися нетямущо
як не москви з них, то стамбули.
І мовчали вони, тому що
всі важливі слова забули.

І шукали вони причину
того болю, що знову й знову
повертав їх на батьківщину,
як забуті слова – у мову.

Вогонь, танцюючи, перескакує
з мосту на міст,
з мосту на міст,
з літніх стерень
на купи осіннього листя.

О, цей танець вогню,
що все більше мене спокушає
не стільки його підтримувати,
скільки підсилювати –
то бадиллям, то хмизом,
то щоденниками, то рукописами.

Останні горять, виявляється,
не гірше рецептів лікарських,
а чи сторінок календарних,
а чи іншого паперового мотлоху.

Вогонь поглинає відбитки слів,
затягує погляд
у вир своїх гіпнотичних рухів,
навіює думку про необхідність
приносити йому в жертву
все, що рано чи пізно піде за димом.

Вже скільки в його обіймах
згоріло нічних метеликів
та наївних облич, котрі сподівалися
хоча б на світлинах
лишитись незмінними!

Вогонь то підскакує, то присідає,
то уповільнює рухи, то шаленіє,
і все, що здатне горіти,
себе відчуває приреченим.

Сиджу біля вогнища,
і кому яке діло,
що і навіщо я кидаю в нього
і чим я тепер запасуюся:
терпінням чи попелом.

ХОЛОД ТІЄЇ ЗИМИ

Ми той холод назвали собачим,
бо на ньому хотілося гавкати.
Але нас рятувала мова.

Складалося враження,
що всі на світі морози,
скориставшись безвізовим режимом
на наших північних кордонах,
нахлинули до нас
у пошуках політичного притулку.

Наша вітчизна тієї зими
була настільки холодною,
що нам нічого не залишалося,
як до неї примерзнути.

ДУЕТ

- Бачити не хочу тебе я, тому що,
тільки-но побачу тебе я, заплачу.
- Бачити не хочу тебе я, тому що,
кинуся до тебе, як тільки побачу.
- Бачити не хочу тебе я, тому що,
знову поміж нами постане розлука.
- Бачити не хочу тебе я, тому що,
знати, що комусь ти належиш, - це мука.
- Бачити не хочу тебе я, тому що,
вже мені несила на тебе чекати.
- Бачити не хочу тебе я, тому що,
в натовпі тебе я втомився шукати.
- Бачити не хочу тебе я, тому що,
зустрічі з тобою собі не пробачу.
- Бачити не хочу тебе я, тому що,
все тобі пробачу, як тільки побачу.

*Підпис під фотознімком блискавки
Сліпуча тріщина у небі грозовому –
мов соломинка ламана.*

...Солому
ми в полі скиртували.
Я купавсь
в солом'яному морі золотому,
я плив до тебе й, тонучи у ньому,
за кожну соломиночку хапавсь.
То був потоп, який іще нікому
не снився навіть.
Що було потому?
Був наш ковчег, і в ньому – я і ти.
Це ми вже поверталися додому,
коли вогонь з небесного огрому,
сліпучі ший твоєї нагоди,
на нього впав...
А що було потому?
Всього було до знімка, на якому
засліплений мій погляд зацікавив,
не блискавку у небі грозовому,
а соломинку бачачи на ньому.
Все решта – лиш очікування грому,
який давно над нами прогрімів.

ТАНЕЦЬ

Щоб душа, як нога у болоті,
не загрузла в розмові про час,
ти злітаєш! – летиш! – і в польоті
висоту набираєш запас.

Цей політ! Ці підскоки, притопи!
Цей навприсядки взятий розгін!
Це – надія у центрі Європи
відчайдушно повстала з колін.

Грає музика! Муза вагітна
вся аж сяє від того, що ти,
зуби зціпивши, весело й гідно
зберігаєш запас висоти.

Грай, музико! Раюй, танцюристе!
Сльози щастя розмаж по щоках.
Обнадій цим танком товариство,
розчароване у гопаках.

Ти ж – коханець! Ти – долі обранець!
Твої рухи – легкі і незлі.

Тож продовжуй мажорний свій танець –
босий танець на битому склі.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Срібна голка і нить золота: вірші та поеми / за ред. автора. – Херсон: Наддніпряночка, 2010. – 300 с.: ілюстр. – (Літературні скарби Херсонщини).
2. Танець вогню : поезії / худож. оформ. К. Стеценко. - Херсон: Айлант, 2005. – 88 с.
3. Пролітаючи над листопадом: поезії / худож. С. Курак; фотогр.: В. Цюзь. Херсон: Айлант, 2004. – 128 с.
4. [Вірші] // Вежі та вітрила / редкол.: В. Г. Піддубняк (голова) [та ін.]; упоряд. Т. М. Щерба. Херсон: Наддніпряночка, 2007. С. 126140.
5. [Вірші] // Таврія поетична : альм. / ред., упоряд., бібліогр. довідки Т. М. Щерби; редкол.: М.І.Братан [та ін.]; ілюстр. А. І. Кичинського. - Херсон: Айлант, 2007. – С.71-81.
6. На відстані сльози [Звукозапис] / [вірші у авторському виконанні]; муз. П.Двірського, М. Скорика; Херсон. Торгово-промислова палата. Херсон: Скіфія, 2007. 1 електрон. опт. диск (CDROM).
7. [Вірші] // Гойдалки над степом: херсонські письменники дітям. / за ред. Н.Звягінцевої, А.Бардашавської, В.Загороднюка, М.Братана [та ін.]. Херсон: Наддніпряночка, 2009.- С.147-149.
8. В гості до мами: вірші, поема: для серед. та ст. шк. віку / худож. Ю. Бойченко. К.: Веселка, 1991. 94 с.: ілюстр.
9. [Вірші] // Малючок Степовичок : антол. дит. л-ри Херсонщини / упоряд. А.Крат. Херсон: Айлант, 2004. С.28.
10. Голобородько, Я. Ю. Мистецтво слова Анатолія Кичинського // Світ таврійських письменників: імена, долі, твори: експерим. підруч. хрестоматія / Я.Ю.Голобородько. – Херсон: Персей, 2001 – С. 349-365.
11. Крат А. А. Анатолій Кичинський: «Поезія це театр одного актора» / Анатолій Крат // Новий фаворит. – 2006. № 4. - С. 2021.
12. Левчук О. ...Навіть тиша була вражена : [про вечір зустрічі з читачами А. Кичинського в держ. музеї ім. Т. Г. Шевченка] / О. Левчук // Літ. Україна. 2006. 2 берез. (№ 8). – С.2.
13. Литвин М. Поет біля вогнища / М. Литвин // Слово просвіти. – 2006.– 9 лют.(№ 6).– С. 9.
14. Нові лауреати Шевченківської премії // Освіта України. 2006. № 20. С.
15. Піддубняк В. Над листопадом профіль золотий... / В.Піддубняк // Гривна. 2006. №22. – С. 30.
16. Щерба Т.М. Співець Таврійського краю (Анатолій Кичинський) // Цілющі острови духовності: література Таврійського краю: навч.метод. посіб. Для вчителів (розробки уроків) / Т. М. Щерба; ілюстр. Л. Васильєва. – Херсон: Айлант, 2001. – С.132-143.
17. Таврія поетична : альм. / ред., упоряд., бібліогр. довідки Т. М. Щерби; редкол.: М.І.Братан [та ін.], ілюстр. А. І. Кичинського. Херсон: Айлант, 2007. – С.70.
18. Кичинський Анатолій Іванович // Еліта Херсонської області: біограф. справ. / ред. С.М.Сухопаров. Херсон: СЛАЖ, 2009. – С.26
19. Анатолій Кичинський // Письменники Радянської України. 1917-1987: біобібліогр. довід. – К.: Рад. письменник, 1988. - С.273.
20. Висока хвиля в серце заплива...: поетичний світ Анатолія Кичинського: бібліогр. посіб.: до 50-річчя / Херсон. обл. б-ка для юнацтва, Херсон. держ.пед. Південноукр. регіональний ін-т післядипломної освіти пед. кадрів, Херсон.обл. орг. всеукр. “Просвіта”, Нац. спілка письменників України; ред. Т. Ф. Ігнатова. – Херсон: Просвіта, 2000 – 41 с. (Літературне краєзнавство).
21. Кичинський Анатолій Іванович // Знаменні і пам'ятні дати Херсонщини на 2000 рік: бібліогр. покажч. / ХОУНБ ім. Олеса Гончара; уклад. Г.П. Мокрицька; ред. Л.І. Зелена. Херсон, 1999. – С.33-42.

В.І.ГОЛОБОРОДЬКО. «СВІТ, ПОЕТ І ЙОГО СЛОВО»

Мета: Ознайомити і поглибити знання учнів про життєвий і творчий шлях поета; формувати інтерес до української літератури, розвивати читацьку культуру естетичний смак, уміння виразно і усвідомлено читати поетичні твори, виховувати власне розуміння їхнього образного змісту, виховувати почуття любові до рідного слова, краю, пошану до народу, його надбань та пояснювати власне розуміння їхнього образного змісту.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет В. І. Голобородька, виставка книжок письменника.

Хід уроку:

I. Організація навчальної діяльності.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Що вам відомо про Національну премію імені Т. Шевченка?
2. Назвіть відомих вам лауреатів!?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

✓ Що ви знаєте про Василя Івановича Голобородька?

Робота з таблицею протягом уроку.

Знаю	Хочу вивчити	Вивчаю
Що ми знаємо або думаємо, що знаємо	Що ми хочемо знати	Що ми вивчили
Лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка Пише верлібром Народився на Луганщині	За що нагороджений премією? Що таке верлібр?	

I. Вичення нового матеріалу.

«Моє слово не вогнисте, в моїй поезії – метелики, бджоли. Але я засвідчую перед світом, Богом і людьми: тут Україна, і ви українці»

Василь Голобородько

«Я ніколи не писав би про верлібр, про цей немов підрядник з мов іноземних, якби не вірші Василя Голобородька... Тут починається те, чого ти давно чекав, на що сподівався, ревниво ловив себе на думці: а що як не буде, я що як не народиться, а що як не вийде? І тут раптом: з кожного вірша на тебе спокійно дивиться поет. Стоїть і дивиться. А за його плеча, зіпершись підборіддям на його плече, виглядає його світ. І все. Більш нічого. Світ, поет і його слово...»

Микола Вінграновський

Вступне слово вчителя.

Любов до свого народу, батьківщини проявляється у поетів по-різному.

Виражається вона не тільки у схилинні перед героїчним минулим та чеснотами України. Часто поети гострим словом таврували недоліки свого краю, недалекоглядність народних мас, бажаючи добра усім. Так, Леся Українка не побоялася назвати свій народ покірним рабом за те, що він «На себе самохіть кладе кайдани» (вірш «Слов'янин раб»). А наш земляк М. Чернявський називав українців словами «хлоп», «сліпі раби сліпої сили» за те, що цей хлоп в революцію «все нищив і ганьбив. На смерть закон і глузд убив» («Помста сліпців», 1918 р.). Здавалося б, що закладена в нашій літературі традиція будити народ, називати суспільні негативні явища своїми іменами, матиме своє продовження і в

нових поколіннях письменників за радянської влади, бо ж суспільний поступ вимагає критичного самоочищення всіх. Та не так на цю позицію митців стали дивитись у двадцяті і пізніші роки. У часи побудови «найпрогресивнішого суспільства» ця традиція була штучно припинена. На думку тодішніх (та й пізніших керівників СРСР) народу потрібна була тільки величальна пісня поетів про успіхи та перемоги рідної партії, ідей Леніна і Сталіна. Право на критичне слово мав виключно тоталітарний режим і письменники, які йому вірно служили.

Той з поетів, хто насмілювався думати і писати про інше, а тим паче критикувати керівництво, виключався за це не тільки з літературного процесу, але часто й з самого життя. Одні, як Василь Стус, пішли за свої переконання на загибель, інші, як Василь Голобородько, у внутрішню еміграцію.

Ще раз пригадаємо його життя.

Рольова гра «Я – Василь Голобородько» (учень від першої особи розповідає про поета).

Під час розповіді учні заповнюють хронологічну таблицю.

«Я народився у селі Адріанопіль на Луганщині у селянській родині. Закінчивши українську семирічку, пішов продовжувати середню освіту в російськомовну школу. Про свій початок дорослого життя я так розповідав кореспонденту журналу «Україна» на початку 90-х років: «1964-го я вступив до Київського університету імені Т. Г. Шевченка й рік навчався на філологічному факультеті. Потім склалося так, що в театральному інституті Володимир Денисенко набрав режисерську групу й у ній не виявилось жодного, який би знав українську мову, був причетний до нашої культури. Отоді Сергій Параджанов і порадив йому запросити навчатися мене. Я згодився. Однак в університеті не розраховувався, до інституту не перевівся. Після співбесіди походив з місяць на навчання й побачив, що там немає науки, що то ремісниче училище, яке готує ремісників. Поверхово і швидко. Університет я покинув, бо не відбув трудової практики в колгоспі, а то було страшніше за академнеуспішність, відрахували одразу ж. Подав заяву за власним бажанням та й розраховувався, а з 1966 року поновився в Донецькому університеті – на другому курсі...»

Та не втримався Я і тут. Бо «надія української літератури», як назвав поета на V з'їзді письменників України Олесь Гончар (1966 р.), став незручним для периферійного університету: Я відверто висловлювався проти русифікації, проти того, що на українському відділенні переважна частина лекцій читалася російською мовою. Крім того, Я активно пропагував серед студентства заборонену працю І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» ...Та й вірші мої були якісь не такі... В цей час не без відома КДБ була «зарізана» і моя перша збірка віршів, яку подав в одне з київських видавництв. Таким чином, за всіма ідеологічними критеріями того часу Я став небезпечним для правовірного керівництва Донецького університету у багатьох відношеннях. А дещо пізніше трапилось таке: у 1970 році в Парижі цей самий відкинутий на батьківщині рукопис був виданий книгою. Таке явище було нонсенсом у тогочасній радянській дійсності: раз друкують за кордоном – значить ворог... З того часу і почалася моя внутрішня еміграція, яка затягнулася майже на двадцять років. Двадцять років замовчування й офіційного невизнання.

Та моє ім'я випурхнуло за залізні радянські ґрати: у 1983 році в Югославії була видана антологія світової поезії, яка мала назву «Від Рабіндраната Тагора до Василя Голобородька». Збірник знайомив читачів Європи з предтечами поезії ХХ століття – По, Геббелем Уїтменом, Фетом, Бодлером, Норвідом, Малларме, Верленом, Хопкінсом, Лотреамоном, Рембо, Лафаргом, також з творами поетів ХХ-го століття «від Рабіндраната Тагора до Василя Голобородька».

Можна тільки уявити, яким стало моє життя по цей бік залізної брами. Постійний нагляд «компетентних органів», натяки односельців на те, що продався за долари. А я не одержував ні копійки за свої твори, бо мої твори видавались у безгонорарних видавництвах...

Важкі це були часи для мене. Виключений з Донецького університету повернувся у рідне село, працював на шахті, потім у радгоспі.

В Україні перша моя збірка «Зелен день» видана 1988 року тиражем всього тисячу

примірників. Але цього було досить, щоб вона стала літературним явищем.

Записати у зошит

Бібліографічна довідка

Василь Голобородько народився 7 квітня 1945 року в селі Адріанополі на Луганщині.

Середню школу-інтернат закінчив 1963 року.

1964 року вступив до Київського державного університету ім. Тарас і Шевченка на українське відділення філологічного факультету, 1965 року змушений був покинути університет.

1966 року вдалося відновитися на навчання в Донецькому університеті, звідки на початку 1967 року був відрахований за наказом ректора з формулюванням мотиву «за дії, несумісні зі званням радянського студента». Ці дії полягали у поширюванні в Донецькому університеті серед студентів роботи І.М. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», які тогочасною владою вважалася націоналістичною та антирадянською.

Влітку 1967 року була спроба продовжити здобування вищої освіти у московському Літературному інституті, але, незважаючи на успішно пройдений належний творчий конкурс, В. Голобородька не було допущено до вступних іспитів.

Від 1968-го до 1970 року перебував на військовій службі у будівельних загонах на Далекому Сході.

Після того працював на шахті та в радгоспі у рідному селі на різних роботах.

Вірші розпочав друкувати від 1963 року, коли в республіканській пресі з'явилося кілька добірок. Перша поетична книжка під назвою «Летюче віконце», яка готувалася до друку у київському видавництві, була знищена вже набраною для друку через незгоду співробітничати з органами державної безпеки (КДБ) колишнього СРСР.

Від 1969-го і аж до 1986 року твори В. Голобородька перестали друкувати в Україні через існуючу офіційну заборону влади на друкуванні та публічне згадування прізвища у засобах масової інформації.

1970 року у США (м. Балтимор) у видавництві «Смолоскип» надрукована збірка віршів під назвою «Летюче віконце» (складалася із чотирьох окремих книжок).

В Україні перша збірка поезій Василя Голобородька «Зелен день» була надрукована у спілчанському видавництві 1984 р. За неї автора було відзначено літературною премією ім. Василя Симоненка.

Після виходу в світ першої книжки, того ж 1988 року, автора було прийнято до Спілки письменників України, яка на той час була регіональним відділенням Спілки письменників колишнього Радянського Союзу.

1990 року вийшла друком збірка «Ікар на метеликових крилах».

1992 року – збірка «Калина об Різдві».

За ці дві збірки 1994 року В. Голобородька було відзначено найвищою в Україні літературною нагородою – Національною премією імені Тараса Шевченка.

1999 року в одному з київських видавництв вийшла друком наступна поетична книжка під назвою «Слова у вишиваних сорочках».

2002 року у харківському науковому видавництві «Акта» вийшла друком книжка «Українські птахи в українському краєвиді».

2002 року у видавництві Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка «Альма-матер» вийшла збірка вибраних поезій «Посівальник».

2004 року видавнича агенція «OST» міста Донецька у бібліотеці альманаху «Кальміус» оприлюднила збірку поезій «Дохла кішка».

До 2001 року проживав у селі Адріанополі, після того – в місті Луганську.

Від часу утворення Асоціації українських письменників є її членом.

Учасник Міжнародного фестивалю авторів, який відбувся у канадському місті Торонто у жовтні 1991 року.

Багато віршів у різний час перекладалося на іноземні мови: на польську, французьку, німецьку, англійську, румунську, хорватську, сербську, португальську, іспанську, естонську, латвійську, литовську, шведську, російську, переклади репрезентували поетичну творчість автора у зарубіжних антологіях та часописах. Окремими віщаннями вірші у перекладах іноземними мовами з'явилися: португальською у Бразилії 1991 року, англійською у Канаді 1991 року, польською у Польщі 1995 року.

Вищу освіту здобув у Луганському національному педагогічному університеті ім. Тараса Шевченка 2001 року, де 2002 року отримав звання магістра за дослідження семантики українських казок.

Член Наукового товариства імені Тараса Шевченка з 2004 року.

Вчитель.

Отже, ми знаємо, що 1994 року В. Голобородька було відзначено найвищою в Україні літературною нагородою – Національною премією імені Тараса Шевченка за збірки «Ікар на метеликових крилах» (1990) та «Калина об Різдві» (1992). Розглянемо деякі поезії з цих збірок і переконаємось, що вони дійсно гідні уваги читача і актуальні сьогодні.

Прослухаймо доповіді учнів-літературознавців, які вони готували заздалегідь.

Учень-літературознавець.

Іван Дзюба, теж наш земляк, відгукнувся в «Літературній Україні» на це видання, давши йому високу оцінку. Зокрема критик писав, відзначаючи найхарактерніше для творчої манери поета: «У збірці «Зелен день» переважають давні поезії, але є чимало й нових. Пригадується, колись, у 60-і, думалося: чи наївність і «дитинність» Василеві, природні для вісімнадцяти-двадцятирічного юнака, не стануть удаваними й солодкавими, коли прийде зрілий вік? І от нові вірші показали, що цього не сталося. Поет зберіг колишню свіжість і наївність (наївність як безпосередність переживання, як чистоту душі, а не як самодостатнє невідання добра і зла), зберіг «дитинність» (як глибину вразливості та легкість уяви), але поєднав їх із змужнілістю, – хоч вона в нього, як і раніше, не публіцистична, а явлена саме в неповторному поетичному переживанні суспільних явищ, сторінок національної історії».

Згодом, у 1990 році, київське видавництво «Молодь» подарувало читачам ще одну збірку поета – «Ікар на метеликових крилах». Як і в попередніх книгах, В. Голобородько не звертається всує до імені своєї батьківщини і рідного народу, хоча вся увага поетичної снаги автора занурена в образний світ народних вірувань, народної філософії та моралі.

Цьому в значній мірі слугує віршовий розмір верлібр, в якому часом вчувається ритм старовинної думи:

*Гей, козаче, чи ти через міру на radoщах від
перемоги оковитої впився,
чи ти від жиру молодого, як собака, сказився,
чи ти у лиху годину із розумовим танджем
уродився –
ти ж не татарин, а юрба оця – не татарський ясир,
це ж – репатріанти –
– знову русичі –
– відбитий полон, повернений міждо мир
християнський..*

Поет не ставить собі за мету спеціально звертатись до фольклорних засобів, і це спосіб його мислення, який іде від інтуїтивного народного світогляду, визначаючи таким чином поетичне кредо автора.

Наче сама наша історія проходить рядками поезій. Це й образ славного Сагайдачного, «який поміж рідні, що вийшла провжджати, стоятиме, у далеку путь провжджатиме» («Напучування»), це й згадка про Берестечко – вічну українську печаль (вірш «Кривий танець»).

КРИВИЙ ТАНЕЦЬ

На горі дівчата

*– у вишиваних сорочках
– кривий танець ведуть,
весну веселу гукають
звичайно:
ніде не збиваються,
нічого не пропускають*

*«Благослови, Боже,
весну закликати!
Весну закликати,
зиму проводжати».*

*А попід горою військо іде:
кривавим змієм витікає з-за рогу,
лякає числом і галасом вівсянок обабіч шляху,
ті прожогом кидаються, геть летять.
Військо козацьке іде, на горі дівчат
у вишиваних сорочках помічає:
дівчата – чують – звичайно веснянки ведуть –
сурмачі опустили свої сурми,
стали козаки зі списками та корогвами,
стоять – гетьман попереду – обличчями, як соняшники,
повернулися до гори,
де дівчата у вишиваних сорочках
звичайно весну закликають.
Так, долиною військо
козацьке іде, попереду гетьман,
замислений про Берестечко, військо іде, жупани – як мак процвітає,
веселить багатолюдністю і голосами світ,
птахи над ними вгорі летять –
дорогу вказують.*

Поділіться своїми враженнями, продовжуючи речення:

- Мені сподобалось...*
- Мене вразило...*
- Мене обурило...*

Учень-літературознавець

Та минуле не існує для Голобородька самодостатньо. Поет напружено шукає в ньому відповіді на пекучі проблеми сьогодення. Він питає: «Чому ми такі стали сьогодні?»

*Чи ж не ми самі перемикаємо
телевізійний канал,
коли почуємо українську пісню,
бо в ній співається про інший світ,
у якому не хочемо жити!*

Ці слова печуть серце і зараз, коли утвердилась суверенна Україна, але національна свідомість народу, особливо на сході, залишається вельми низькою.

Хвилює поета недавня гірка і печальна історія голодомору 33-го року, страхітлива доля українського письменства («Побачення з Косинкою», «По слідах», «Телесик» та ін.).

ТЕЛЕСИК

(Хатня інсценівка 33-го року)

*Мати натопила піч,
вигребла жар кочергою під челюсті,
вимела чистенько черінь помелом,
узяла у руки дерев'яну лопату,
ніби зібралася саджати хліб у піч
Та ні з чого хліба спекти – муки ні пилиночки,*

ні з чого їсти зварити –
солі ні дрібочки,
пиона ні зернятка –
нічого їсти, нічого їсти, нічого їсти,
скоро вмирати, всім умирати,
діточкам з опухлими від голоду личками умирати,
та як дивитися на їхню повільну смерть:
на видовженого у безкінечну нитку додихаючого пташенятка!
«Давайте гратися у Телесика:
я – буду Зміючкою Оленкою,
ви – дітки мої ріднесенькі – Телесиками».

Каже вона найменшенькому:
«Сідай, Телесику, на лопату!»
Найменшенький поклав на лопату руку.
«Та ні-бо: сідай зовсім!»
«Мамо, хоч ваше обличчя і не біле,
а зелене, як у Зміючки Оденки,
але ж сорочка ваша вишивана нашими вишивками:
таких квітучих рукавів ні в чиєї мами немає!»
Стоїть Зміючка Оленка коло печі
і, як мати, ріжком хустки сльози витирає,
каже середульшому:
«Сідай, Телесику, на лопату!»
Средульший поклав на лопату голову.
«Та ні-бо, ні! Сідай увесь!»
«Мамо, ми не Телесики –
ви ж знаєте наші імена:
я – Михайлик-слухняний-хлопчик,
я – Петрик-підди-позич-жару-у-сусідки,
я – Василько-принеси-водички-з-криниці»,
Стоїть Зміючка Оленка коло печі,
крізь сльози слова мамині, жалібні промовляє,
каже старшенькому:
«Сідай, Телесику, на лопату!»
Старшенький поклав на лопату ногу.
«Та ні-бо, ні, не так!»
«Мамо, не повертайте нашого золотого човника назад:
ми уже побрали у руки срібні весельця –
ми уже пливемо далеко по велику рибину!»
Кинулася мати
від Зміючки Оленки діток своїх ріднесеньких рятувати:
і найменшого Михайлика,
і середульшого Петрика,
і старшенького Василька –
обійняла руками, як гусочка крилами.

Фольклорним компонентам належить дуже важлива роль у моделюванні художнього світу поета. Свідомість В.Голобородька органічно вміщує чимало народнопоетичного багатства, яке трансформується в оригінальні мікро- та макрообрази, підсилює сугестію творів. Спроектувавши на 1933-й рік код казки “Телесик”, поет досяг разючого ефекту. Ситуація, зображена у вірші, сама видається фантастичною, мов у страшній казці, хоча таке траплялося: мати, доведена голодом до відчаю, готується вбити одного з трьох синів, аби

його тілом нагодувати інших. Щоб не змусити дітей страждати ще й від очікування цього жертвопринесення, вона намагається перетворити все на гру: “Я – буду Зміючкою Оленкою, ви – дітки мої ріднесенькі – Телесиками”. Основу “хатньої інсценівки” становить момент, коли Зміючка Оленка хоче посадити Телесика на лопату. Дії дітей (кладуть на лопату руку, голову, ногу) та репліки Зміючки Оленки буквально перенесені з казки, але усталений текст зазнає потужної семантичної трансформації. “Роздвоєння” героїні на Матір і Зміючку Оленку – відображення боротьби добра і зла в її душі. Межова ситуація, у якій перебуває зображена В.Голобородьком родина, виразніше висвітлюється від накладання вузлових моментів казки: материнської й синівської любові, змієборства, порятунку від смерті.

Ім’я людини – вираження її родинної, соціальної, національної сутності. У “Телесіку” діти нагадують матері, що опинилася на межі канібальства: “Ви ж знаєте наші імена”. І м е н а м и тут є ознаки й дії, за якими мати пам’ятає своїх дітей у недавньому нормальному житті: “Я – Михайлик-слухняний хлопчик”, “Я – Петрик-підпозич-жару-у сусідки”, “Я – Василько-принеси-водички-з-криниці”.

Після прослуховування доповіді про поезію учні висловлюють свої думки за схемою:

Поділіться своїми враженнями, продовжуючи речення:

– Мені сподобалось...

– Мене вразило...

– Мене обурило...

Учень-літературознавець

Поезія “Самовбивці” – гірка сповідь від ми, часткою якого є власне автор. Тут зображено денационалізацію українців, яка прирівнюється до самогубства.

Українці, за В. Голобородьком, є незнищеною і непереможною нацією, оскільки вони – нащадки Дажбога. Поет переконаний, що в усіх наших бідах і трагедіях винні ми самі, бо втратили власну традицію, недотримуємося своїх звичаїв та мови. У мові ж закладено потужний духовний генетичний фонд нації. Лексико-виражальне збіднення мови сигналізує про внутрішнє зубожіння українського народу. Автор гнівно таврує століттями набутий комплекс «хохла». Цей комплекс виявляє високу здатність до самовідтворення й веде, як вважає автор вірша «Самовбивці» до самознищення. Вірш увійшов до збірки «Творення вулію» (1989-1990).

САМОВБИВЦІ

*Ми – репані жителі Хохландії,
ми – хохли з обвислими вусами,
ми – ледарі і боягузи,
ми – куркулі і підкуркульники,
ми – бандити, зрадники, поліцаї,
ми – мазепинці,
ми – петлюрівці,
ми – бандерівці –*

*нам нічим оборонятися від нападів,
від будь-яких образ,
кинених нам ким не заманеться:
наша артилерія – чумацькі випряжені вози,
що поціляють задертими догори дшилами
у ворога, який наступає на нас нізвідки і звідусіль,*

*наша авіація – вітряки,
сконцентровані на одному бойовому аеродромі –
у Музеї народної архітектури просто неба.*

Нам немає місця на своїй землі,

*нам нікуди подітися у цьому світі:
ми емігруємо лише до Давньої Греції,
розгорнувши Гомерову «Іліаду», –
аби вижити – ми себе вбиваємо:
стираємо своє ім'я – ім'я українця – з лиця землі,
як власний плювок,
ми відмовляємося від своєї мови,
ніби від якогось нездійсненого злочину,
у якому нас звинувачують,
ми відмовляємося від рідної домівки,
стіни якої нас уже не захищають, –
ми — самовбивці.*

Після прослуховування доповіді про поезію учні висловлюють свої думки за схемою:

Поділіться своїми враженнями, продовжуючи речення:

- Мені сподобалось...
- Мене вразило...
- Мене обурило...

Учень-літературознавець.

В деяких текстах з'являється дисидентська, тюремна тема. В. Голобородько робить алюзії на постаті Василя Стуса, Івана Світличного, асоціативно – Алли Горської. Вірш «Калина об Різдві» виник наступного року після смерті Стуса у таборі, селі Кучино Пермської області. Це ліричний монолог поета до образу померлого у далекому засланні друга.

КАЛИНА ОБ РІЗДВІ

*Калиною, розквітлою об Різдві,
ти повернувся, Василю, на Україну:
тут сьогодні справджуються твої слова;
хоч і не все сказане тобою справджується,
хоч і справджується не все, про що ти казав,
але все, про що ти казав, має справдитися.*

*Через замерзлий о Петрі Дунай перейшов
до поля,
де чепіги золотого плуга без долонь твоїх холонуть,
де золоте пшеничне зерно, не посіяне тобою,
не проростає,
де золотий серп без твого ужитку іржавіє.*

*А ми, твої товариші, Василю,
носимо з собою по жовтій кістці:
хто опускає руку в кишеню,
розшукуючи ключі від квартири зі всіма вигодами,
раптом витягує жовту кість,
хто пропливає новеньким авто
широкими автострадами столичного міста,
бачить перед собою екзотичним брелком жовту кість,
хто вітається за руку, радіючи невимушеній
зустрічі з приятелем, простягає йому
замість виманіженої руки жовту кість.
Та й ви, хто з новорічного столу наколюєте на виделку
котлету із заколеного різдвяного кабанця,*

та й ви, хто підносить чарку до губ у новорічну ніч
із пінистим червоним вином,
та й ви, хто поїдає страву, запиваючи міцними
напоями, придбаними з гонорару за першу поетичну
книжечку, раптом припините приємні рухи щелепами,
бо ж ті дорогі напої і потривні наїдки
стануть вам поперек горла,
бо ж куплені вони на гроші,
що їх тяжко виробляв своїми руками поет.
Всі ми намагаємося увірувати у метемпсихоз –
східне вчення про перетілення душ –
на виправдання катів –
виконавців своїх буденних службових обов'язків,
на виправдання вбивць,
у головах яких замість сірої речовини
одна величезна літера.

Вдома в кожного у нас щодня
з-під кухонного ножа,
застромленого у одвірок дверей до кухні,
за ніч на кахляну підлогу настікає калюжа крові –
небагато, завбільшки із блюдце, –

та дружина, вранці прокинувшись першою,
зауважує цей непорядок,
втирає ту калюжу ганчіркою,
тож коли встаємо до сніданку,
то нічого вже й не помічаємо,
усе вже прибрано люблячою й дбайливою рукою.
Чим я міг зарадити тобі, Василю?
Лише підбадьорити порухом руки:
коли б ти зміг подивитися на вчорашній натовп,
то в ньому ти побачив би руку,
здійняту високо над головою на привітання тобі,
руку із зідраною до м'яса шкірою,
подібною до стікаючої кров'ю вивернутої рукавички,
немов доторкнувся до вирваного серця жайворонка.
І я саджаю на білому аркуші калину,
що в лузі синім цвітом процвітає:
поки перший рядок дописую –
на другому рядку калина уже виростає на папері,
на третьому рядку калина на той бік замерзлої річки –
білої криги паперу, – нахилию,
калиновий місток – на повернення – творю.

Заляканим режимом інтелігентам та аморальним пристосуванцям В.Стус і В.Голобородько протиставляли своїх друзів – відданих патріотів, які стали на герць із політикою нищення українського народу. У вірші В.Стуса “Ярій, душе! Ярій, а не ридай”, присвяченому пам'яті передчасно загиблої художниці А.Горської, провідний мотив возвеличення горстки сміливців. Центральний образ поезії В.Стуса – “калинова кров”. Це символ збереженої історичної пам'яті, успадкованої від предків вільнолюбності; виник він на основі глибоко трансформованого фольклорного калина – Україна. У поезії В.Голобородька “Калина об Різді” сюжет виливається у предметно-сміслові компоненти, ключі до

розуміння яких – у колядках, легендах, казках. Чимале смислове навантаження несе, наприклад, така деталь як застромлений в одвірок ніж, із якого “за ніч... натікає калюжка крові”. Цей образ із казок про змієборця нагадує, що “змій” ще досі не переможений, порахунок з минулим не закінчився. Коли в Україні справдяться всі слова Василя Стуса, той повернеться, мов змієборець, калиновим містком із потойбіччя до життя. Сповнена пафосом скорботи і звеличення патріота поезія В.Голобородька стає художнім аргументом, який доводить: найвищим сенсом життя є самовіддане служіння народові, Вітчизні. Як і в багатьох інших випадках, В.Голобородько звиряє життя сучасників за фольклорними еталонами добра, праведності, автентичності. У творі домінує викривальний пафос.

Ця поезія – монолог з душевними почуттями болю, розпачу, безпорадності. Але наприкінці відчай та безнадія переходять у тихе переконливе сподівання і впевненість:

І я саджаю на білому аркуші калину,

що в лузі синім цвітом процвітає:

поки перший рядок дописую –

на другому рядку калина уже виростає на папері,

на третьому рядку калина на той бік замерзлої річки –

білої криги паперу, – нахиляю,

калиновий місток – на повернення – творю.

Як бачимо, поезія В. Голобородька викликає образно-семантичний інтертекст зі Стусовими віршами «Ярій душе! Ярій, а не ридай» та «Як добре те, що смерті не боюся».

Після прослуховування доповіді про поезію учні висловлюють свої думки за схемою:

Поділіться своїми враженнями, продовжуючи речення:

– Мені сподобалось ...

– Мене вразило ...

– Мене обурило ...

Висновок

Загалом Василь Голобородько – поет цікавої метафори – це основний та визначальний троп його поезії. І навіть більше. Саме метафора є тією призмою, через яку Голобородько створює свій поетичний світ.

У своїх віршах Василь Голобородько не шукає прямої відповіді на пекучі проблеми буття, його поезія – це своєрідний погляд на людину «зсередини, в матеріалі національної психіки й чуттєвості, ожилих та оновлених архетипах народної художності» (І.Дзюба).

Світ поезій Василя Голобородька змушує нас звернутись до себе, до своєї історії, вимагає бути уважними до того, що відбувається навколо, що чекає нас завтра. Читаючи вірші поета, можна помітити небуденність його художнього слова. Сам поет про творчість говорить: «...процес народження вірша схований для мене, я не знаю, чому зупиняюся душею саме на цих виразах.. Крик птаха у природі і стан закоханості людини не мають нічого спільного, але в мові позначені одним виразом. Я схотів написати вірша, щоб виправдати якраз оте переносне його значення». І далі: «Буває, напишеш вірша і не знаєш, з чого він народився. Скажімо, проаналізувавши потім уже «Міждо мир хрещений», я зрозумів, що він побудований на слові «хрести», яке має безліч значень – хреститися, озивати когось, бити нагайкою тощо – на цьому він виріс. Може я хотів написати про щось, але увага моя зупинилась на ньому... Моє слово не вогнисте, в моїй поезії – метелики, бджоли. Але я засвідчую перед світом, Богом і людьми: тут Україна, і ви українці». Як бачимо, процес народження вірша є складним і навіть незбагненим. Тож оцінюючи поетичне слово, врахуємо непересічність творчого акту, вслухаємось у високий політ авторової душі.

Підсумок уроку

Проблемне запитання.

- Чи потрібна така поезія сьогодні?

Методика „займи позицію”

Так. Ні. Не знаю.

Рефлексія

1. Сьогодні на уроці я дізнався ...
2. Мене вразило ...
3. Я навчився ...

Домашнє завдання

- Вибрати для аналізу вірш, який вразив або сподобався, визначити в ньому тему, ідею, жанр, виписати художні засоби, особливу увагу звернути на метафору.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба І. У дивосвіті рідної хати // Дніпро. 1965. – № 5.
2. Ільницький М. Барви і тони поетичного слова. К., 1967.
3. Макаров А. Розмаїття тенденцій. К., 1969.
4. Антонович М. Національні мотиви в поезії Василя Голобородька // Symbolae in honorem Volodymyri Janiwi. Мюнхен, 1983.
5. Рубан В. Київська школа // Молодь України. 1990, 2 груд.
6. Таран Л. Тиха слава, тиха влада... // СіЧ. 1992. № 2.
7. Кузьменко О. Поетична збірка Василя Голобородька // Сучасність. 2003. – № 6.
8. П'янов В. Правда серця // К., 2005. – № 1.
9. Пастух Т. Рухомий храм нечуваного віросповідання // Дзвін. – 2005. – № 4.
10. Дзюба І. М. [Енциклопедія сучасної України](#). – Т. 6. – К., 2006., С. 45-46.

Козак Л.В., учитель української мови
і літератури Броварківського НВК
Золотоніського району

ІГОР КАЛИНЕЦЬ – ПОЕТ КУПАЛЬСЬКОГО ВОГНЮ І СИМВОЛ НЕЗЛАМНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ

Мета: поглибити знання учнів про життєвий і творчий шлях Ігоря Калинця, ознайомити із збірками поезій; донести до учнів особливості ліричного таланту митця, самобутню манеру віршів; розвивати пам'ять, культуру зв'язного мовлення; вміння виразно і вдумливо читати вірші, коментувати основні ідеї, втілені в них; формувати світогляд школярів; виховувати почуття поваги до творчості І. Калинця; шанувати мистецькі здобутки українців.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет І. Калинця, тексти його творів.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

II. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

III. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу.

1. Вступне слово вчителя.

Ігор Калинець – унікальне явище української поезії другої половини ХХ століття. Його самобутня творчість відзначається високою мистецькою неповторністю, вишуканістю поетичного слова, новаторством та оригінальністю стилю. Він вважається одним з кращих українських поетів-ліриків ХХ ст., зачинателем українського необароко.

До 1980-х років Ігоря Калинця як поета мало хто знав в Україні. Суворі пермські концтабори та забайкальське заслання надовго відірвали його од рідної землі. Радянський режим запроторив Ігоря Калинця на довгі роки за ґрати. Але поет не став деревцем, яке засохло, бо його вирвали із рідного саду. В ув'язненні, на засланні, він продовжував активно писати. Під його пером народжувалися поезії духовно вільної людини, яка ні на йоту не втратила зв'язку з рідною мовою, культурою, землею. Він ніби усвідомлював, що справжніми невільниками був не він з дружиною, іншими українськими політ'в'язнями, а ті, хто

допомагав КДБ заштовхати їх за ґрати. Він зберіг свою свободу, свою поетичну неповторність, щоб згодом поділитися ними з нами.

2. Ознайомлення з життєвим і творчим шляхом Ігоря Калинця.

Повідомлення учнів.

1 учень. Ігор Миронович Калинець народився 9 липня 1939 р. в м. Ходорові на Львівщині в сім'ї службовця. У 1956 р. закінчив середню школу й вступив до Львівського університету ім. І. Франка. 1962 р., закінчивши українське відділення філологічного факультету Львівського університету, почав працювати в обласному архіві: спочатку архіваріусом, а згодом старшим науковим співробітником. Працював у Львівському обласному архіві аж до арешту в серпні 1972 року.

У поле зору партійних органів, а отже, і КДБ, Ігор Калинець потрапив десь у 1963 чи 1964 році, коли мав перший прилюдний виступ у музеї українського мистецтва. Там він прочитав вірші "Ікона", "Церква", "Вітражі" та схожі до них твори. Наступного дня його викликали до обкому партії: "Чому читаєте такі поезії?" – "Бо пишу про обряди, народне мистецтво, які пов'язані з церквою, релігійною лексикою, атрибутикою, символікою", - відповів Ігор.

Відтоді, вважає, й опинився у чорному списку. А потім разом з дружиною Іриною у 1964-1965 роках узяв участь у розмноженні та поширенні правдивого слова про приховувані події та явища суспільного й літературного життя України, зокрема статей "З приводу процесу над Погружальським", "Українська освіта в шовіністичному зашморзі", "Відповідь матері Василя Симоненка Г.Щербань", щоденника В. Симоненка "Окрайці думок" та ін.

2 учень. У серпні 1965 р. Україною прокотилася хвиля арештів. Подружжя Калинців тимчасово залишилося на волі. Хоч переслідувань і допитів вони не уникли.

23 грудня 1965 р. за постановою слідства матеріали щодо Ігоря Калинця, як і 13 інших підозрюваних в антирадянській пропаганді, були виділені для додаткової перевірки оперативним відділом УКДБ. До цього списку, окрім Ігоря, потрапили Ольга Горинь, Василь Кобилух, Любов Максимів, Роман Лещак, Ярослав Кендзьор, Степан Мороз, Ірина Калинець, Іван Остафійчук, Марія Влязло, Євген Наконечний, Іван Гречко, Богдан Шевчук та Теодозій Старак.

"Опіку" спецслужб Калинці відчували постійно. Особливо уважно "супроводжували" і підслуховували гостей з-за кордону, які бували у Львові у помешканні Ігоря та Ірини.

За громадянську непокору в тематиці віршів був репресований радянською владою: отримав 6 років суворих таборів і 3 роки заслання, які відбув на Північному Уралі та в Забайкаллі. Тоді попереднім слідством було встановлено, що він "...внаслідок націоналістичних переконань, починаючи із 1965 року, з метою підриву та ослаблення Радянської влади проводив антирадянську пропаганду і агітацію шляхом створення, розповсюдження та збереження наклепницьких документів, які порочать радянський державний лад". В ув'язненні поет працював токарем і кочегаром. На волю вийшов лише 1981 року. А реабілітували Ігоря Калинця, як і багатьох, лише 1990-го...

3 учень. Після повернення із заслання був редактором журналу львівського обласного відділу Фонду культури.

Творчий доробок І. Калинця становить 17 поетичних збірок, що згруповані у двох циклах: "Пробуджена муза" (9 збірок) і "Невольнича муза" (8 збірок).

Перша збірка віршів поета "Вогонь Купала" побачила світ у видавництві "Молодь" 1966 року і була прихильно зустрінута критикою.

У 1991 р. у Варшаві вийшов перший том циклу "Пробуджена муза", а в США - другий том "Невольнича муза". Окремими виданнями за кордоном також вийшли поетичні збірки "Вогонь Купала" (1966), "Поезії з України" (1970), "Підсумовуючи мовчання" (1971), "Коронування опудала" (1972), "Невольнича муза" (1991, США), "Пробуджена муза" (1991, Варшава) та інші. В Україні – "Тринадцять алогій" (1991), "Шлюб з полином" (1995), "Слово триваюче" (1997), "Терновий колір любові" (1998), "Шлюб з полином" (1998), "Ці квіти нестерпні" (2000).

4 учень. У доробку поета чимало творів і для дітей, наприклад, "Книжечка для Дзвінки", видана в Києві в 1991 році. Дзвінка - це ім'я коханої видатного карпатського ватажка опришків Олекси Довбуша, пам'ять якого й досі вшановують на Західній Україні. Також ім'ям Дзвінка Ігор Калинець назвав свою доньку. Його дружина – відома українська поетеса Ірина Калинець.

Займається поет і перекладами художньої літератури, зокрема з польської мови.

Ігор Калинець є почесним членом Міжнародного ПЕН-клубу, лауреатом літературної премії імені І. Франка (Чикаго, США, 1979). У 1992 році отримав премію імені В. Стуса, а за книжку вибраних поезій "Тринадцять алогій" був удостоєний Національної премії України імені Т. Шевченка. Має Міжнародну премію родини Антоничів (1997 р); Міжнародну поетичну премію "Кальвір-и-Квір" (Франція, 2003 р).

За визначні заслуги в утвердженні національної ідеї, широку пропаганду українського слова 2005 року відомому поетові та громадському діячеві Ігореві Калинцю було присвоєно звання почесного громадянина Львова.

3 . Ознайомлення з поетичними збірками І. Калинця.

Слово вчителя.

Поезія Ігоря Калинця надзвичайно яскрава і самобутня. У ній пульсує і промениться національний дух, вона впоєна живлющими соками рідної землі. Душа просто не може залишатися байдужою, коли до неї торкаються вірші цього поета. У них – пам'ять нашої історії та роду, українська духовна спадщина. У них живуть воедино злиті язичництво і християнство.

Висока культура поетичного мислення й мовлення, любов до текстових стилізацій, надзвичайна формальна винахідливість притаманні Калинцю упродовж усього його творчого розвитку, а такі риси, як ерудиція, іронічність, шляхетність у поводженні зі словообразом роблять цю поезію без перебільшення видатним явищем.

І. Калинець у поезії не створює солодких ілюзій, а сміливо називає речі своїми іменами. Його несприйняття жорстокої дійсності виражене не у формі безпосереднього протесту, а в специфічній побудові поетичного світу. Поет не тікає у світ ілюзій, а заперечує існуючу дійсність створенням власної. Така специфічність поетичного світу перегукується з творчими настановами київської школи поезії.

Повідомлення учнів.

1 учень. Перша частина поезій, об'єднана в збірку "Пробуджена муза", являє собою послідовне відчуження від світу. У перших збірках автор створює мікросвіт, повністю замкнений у минулому, утворений за допомогою алюзій на фольклор, слов'янську міфологію, народні вірування, ремінісценцій до життєвого шляху українських культурних діячів. У наступних збірках ліричний герой відчуває несправжність і штучну обмеженість свого ідеального світу й більше не може тримати його в ізоляції від реальності. Він залишає межі цього замкненого світу для того, щоб зустрітися зі світом реальним. Специфічна конструкція збірки утворює зв'язок між віршами та вертепним дійством, наслідком є створення світу-вистави. Вихід ліричного героя в реальний світ супроводжується відчуттям його чужості й абсурдності. Ліричний герой заглиблюється в самопізнання. У цей період відчутне поступове зникнення язичницьких мотивів з творчості І.Калинця та домінування християнської моралі. Глибока криза екзистенціального жаху перед реальністю долається усвідомленням необхідності заявити про свою громадську позицію й захистити дисидентський рух від наклепів та забуття. Цілком у межах екзистенціальної філософії автор визначає власні життєві цінності та обирає свідоме дотримання цих цінностей. Його незгода з існуючим порядком виражається у творчому, текстуальному руйнуванні навколишньої дійсності. Остаточне відмежування ліричного героя від реальності відбувається в останніх збірках першого періоду. Основним передтекстом виступає Новий Завіт. Ключовим поняттям для розшифрування образів є "гріх байдужості до вогню". Образ В. Мороза та дисидентів змальовується автором як образ нового Христа та християнських мучеників, що своєю самопожертвою мають спокутувати цей гріх. "Вогонь" – з уточненням в інших

збірках "терновий вогонь" - цей дух і одухотворення, відчуття приналежності до нації. Уражені гріхом байдужості люди та реальність перетворюються на фікцію. Єдиною справжньою реальністю стає простір Нового Завіту з новими персонажами.

Виразне читання поезій.

Із книжки «ВОГОНЬ КУПАЛА» (1966)

ПИСАНКИ

Виводить мама дивним писачком,
по білому яйці воскові взори.
Мандрує писанка по мисочках,
із цибулиним золотим узваром,

з настоями на травах і корі,
на веснянім і на осіннім зіллі –
і писанка оранжево горить
у філіграннім сплеті ліній.
То вже вона, як дивовижний світ,
то вже дзвенить, як згусток сонця,

Із книжки «СПОГАД ПРО СВІТ» (1970)

СТАРОСВІЦЬКІ ВІРШІ

*

Сидиш одна у білій вежі до наших покликів
німа.

Вирують пристрастей пожежі,
а ти сидиш у білій вежі,
немає на лиці збентежень
та й радості також нема.

Сидиш одна у білій вежі
до наших покликів німа.

*

В пивницях цідим давній мед,
пісні складаєм для розваги:
п'янить любовний тріолет,
як у пивницях давній мед.

А в чадну ніч лише стилет утаємничений у
зраді.

В пивницях цідим давній мед,
пісні складаєм для розваги.

*

Гарцюють нетерпляче коні –
розпочинається турнір!
Цвітуть китайчані попони –
гарцюють нетерпляче коні.
А князь на злоченім ослоні
до всіх прихильно зводить зір.

ІЗ ЦИКЛУ «ВЕРЛІБРОВИЙ ВИРОК»

9

буяють буйно квіти у росі,
олені бродять в березневім соці.

І стилізовані сплітаються сади
у маєві густих обрамлень,
мереживом найтоншим мерехтить
геометричний космацький орнамент.
І я поплив у світ дитячих мрій
на білі колискові оболоні...

Котились писанками ізгори
ясні сонця у мамині долоні.

*

Гарцюють нетерпляче коні –
розпочинається турнір.
Збудись князівно, і ожий,
бо нам потрібні ідеали,
без них мечі немов у ржі –
збудись, князівно, і ожий!
Серед вогненних вітражів кричу,
відкинувши забрало.
Збудись князівно, і ожий,
бо нам потрібні ідеали!

*

У герці вибитий з сідла,
лечу під ковані копита,
заслала світ червона мла –
Та з вежі промінець тепла
ще вічі встиг мої прикрити,
У герці вибитий з сідла,
лечу під ковані копита.

приходжу пригадати
що гаї калинові

моєї гіркоти
що буде

корова язиком злизала
цвіте калинова бутяфорія

як визволю
й приходжу пригадати

по театральних закамарках
приходжу пригадати

що останнього вінка
останній із сосюр

що від одкровення
калинової сопілки

зодяг у домовину
збіглися чорносотенні

кров стигне
а нам не до суму
за гонорарну суму
приходжу пригадати

києви
що воно таке є
а воно калина
моя батьківщина

що у капсулах ягід
заморожена енергія

а я її Калинець

Обмін враженнями від прочитаних поезій.

Словникова робота.

Визначення теми й ідеї прочитаних віршів.

В чому особливості віршованої форми поезій?

2 учень. Друга частина творчого доробку, структурована під назвою "Невольнича муза", – це поезії, створені І. Калинцем під час ув'язнення та заслання. У цій частині автор послідовно будує альтернативну текстову реальність, яка розгортається в кількох аспектах: історично-географічному, аудіовізуальному, символічному. Ці аспекти реалізуються за допомогою різних передтекстів: народної творчості та творів української літератури, історичних пам'яток, творів живопису, текстів-знаків (кольори, звуки, числа, літери, камені, знаки зодіаку тощо). Названі елементи виконують функцію своєрідного будівельного матеріалу.

В "Невольничій музі" панує естетика бароко. Специфікою барокової поезії визначається можливість входження читача в поетичний світ автора: барокове віршування є своєрідним фільтром для пропускання кандидата в закритий клуб інтелектуалів. Не можна не помітити, що вони адресуються читачеві, який може розпізнати, а в ідеалі й оцінити вибір фрагмента. Якщо фрагмент не ідентифіковано, то розуміння тексту ускладнюється або стає неможливим.

Виразне читання поезії.

Із книжки «КАРПАТ, АБО ПОСЕЛЬСЬКА
КНИЖКА» (1980-1981)

СЕЛО

Село
біжить за Ундою
та де йому до змагу
хати і сіножаті
за плечима
мусить господарювати
корінь
на берегах урочищах
горбах
на туземних покладках
слов'янська квочка

а хто з повстанців
Королівства Польського
з бурятськими очима
із диканським соняхом
давно відмерзло старе коріння
під немилостиво сліпучим сонцем

навіть кладовище з короткою пам'яттю
як виїденим яйцем
на могилах
новий
морозо-посухостійкий

що таке Кицекен
або Зудир
вгадай
хто з варнаків

цупкий гібрид-гуран
через деїс
Ундіно-Посельє

Яким настроєм сповнений вірш?

Які образи є у поезії? Визначте їх роль.

З учень. Символьний аспект уявного світу, як і аудіовізуальний почасти, зосереджений у збірці "Тринадцять алогій". З усього доробку вона є, можливо, найбільш химерною, бароковою.

Для того, щоб одухотворити реальність, автор створює перетин своїх текстів з полем смислів довкола знаків. Кожен знак продукує довкола себе поле смислів: символічного, релігійного, побутового. Ці смисли багатозарові та взаємозумовлені.

У поетичному циклі "Кохання у семи барвах" знайшли своє відображення емоційні та символічні характеристики кольорів. І. Калинець вибудовує певну систему від чорного – абсолютного кінця – до білого – універсального початку. Чорний, жовтий, зелений, червоний, блакитний, синій та білий кольори позначають етапи духовних пошуків ліричного героя. Результатом цих пошуків стає пізнання любові як доброти й милосердя, проявленого в слові. Любов, проявлена у слові, стає запорукою вічного існування світу, але не в матеріальному відтворенні, а в постійному розвитку. Таким чином цикл утворює любов як єдиний шлях пізнання Всесвіту та свого місця в ньому.

Символіка циклу "Числа" виявляє явні християнські риси. На противагу хаосу числа є символом порядку, отже, числовий ряд - це своєрідна система, духовний шлях ліричного героя. Ряд чисел від одного до десяти є поступовим рухом ліричного героя від усвідомлення свого існування до розуміння цілого світу з його гріховністю, конечністю та вічним оновленням. Автор включає в цикл ще сакральні числа одинадцять, дванадцять і тринадцять, що виразно говорить про домінанту християнської традиції в тлумаченні числової символіки. Число тринадцять завершує цикл виразною трагічною нотою. У християнській традиції це число асоціюється із зрадою Юди. Ліричний герой глибоко поринає в осмислення цієї зради, ідентифікує себе з Ісусом Христом. Цикл "Числа" являє собою історію духовних пошуків ліричного героя: від усвідомлення присутності Бога в цьому світі до гірко розуміння долі Сина Божого в ньому ж.

Виразне читання поезій.

Із книжки «ТРИНАДЦЯТЬ АЛОГІЙ» (1975).

«МІЙ АЗБУКОВНИК»

«Г»

народжений
у порожнечі гортані
ніби в дикім вертепі
з обдертими
з обтертими до блиску боками
охриплий
дістається світу
моя ганьба
прекрасний звір
перемагає мене
випростовуючись
обдавши довгим язиком
жагучим подихом

«О»

я вицілував губами
легковажну веселкову
кулю лине переливається
справжнє дитя
важко йому дається
і шорстке
сусідство
і нові підступні терени
і здивування
колючка
навіть найм'якшої троянди
може виявитися
вбивчою

«Р»

з кінчика тремтячого язика
з кінчика твердого пера рвучко
гарячою головою
зривається у вир коміть
гарне і горде
завжди радісне
за випалий дар
за вибір
офіру
навіть на хрест
Христова літера

Обмін враженнями від прочитаних поезій.
Які художні засоби використовує автор? Яка їх роль?

IV. Узагальнення вивченого.

Бесіда.

- Яке уявлення склалося у вас про Ігоря Калинця – людину і поета?
- Чому І.Калинця називають поетом купальського вогню і символом незламності українського духу?
- Яка з поезій Ігоря Калинця вам найбільше припала до душі?
- У чому особливість лірики поета? Визначте основні мотиви його збірок.
- Які засоби художньої виразності використовує в поезіях І. Калинець? Наведіть приклади.
- Складіть сенкан до творчості Ігоря Калинця.
- Що нового ви відкрили для себе на уроці?

V. Оцінювання учнів, мотивація оцінок.

VI. Підсумки уроку.

Слово вчителя.

У березні 1992 року Ігор Калинець став лауреатом Державної премії України імені Т.Шевченка за збірки поезій «Тринадцять алогій», «Невольничча муза», «Пробуджена муза». Премія для поета була справедливим відшкодуванням за страждання, фізичні муки, кривду, завдану репресивною системою.

Він привніс в українське літературне середовище давно втрачені еталони поетичної естетики, краси і досконалості слова. Бо Калинець таки досконалий у кожному своєму рядку. У нього немає випадкових віршів і тем. Так могла писати лише людина, яка щодня дивилася в очі Зла і навіть Смерті. Львівський письменник, журналіст, видавець Василь Габор називає Ігоря Калинця поетом купальського вогню і символом незламності українського духу. Таким він був і залишається. Завжди у вишиванці, з козацькими вусами та постійно в русі громадського життя.

VII. Домашнє завдання.

Виразно читати та аналізувати одну з поезій І. Калинця.
Скласти сенкан до слова «Калинець».

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття. Книга четверта. – К: «Аконіт», 2003. – С.212-227.
2. Інтертекстуальний характер збірки Ігоря Калинця "Тринадцять алогій" // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Дні науки 2005: Том 44. Філологічні науки. – Д., 2005. – С. 3-5.
3. Подолання смерті автора в поезії Ігоря Калинця // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2006. – № 15 (110). – С. 71-75.

Горшкова В.В., учитель української мови і літератури Гарбузинського НВК Корсунь-Шевченківського району
Гуцало А.М., учитель української мови і літератури Терешківського НВК Шполянського району
Ковбасюк Т.М., учитель української мови і літератури Стебненської ЗОШ І-ІІІ ступенів Звенигородського району

ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ. Т.Ю.МЕЛЬНИЧУКА ЗБІРКА ПОЕЗІЙ «КНЯЗЬ РОСИ»

Мета: ознайомити учнів з життєвим і творчим шляхом лауреата Шевченківської премії Тараса Мельничука, розкрити багатогранність діяльності; **розвивати** навички виразного читання та вміння аналізувати поезію; **виховувати** любов до України, пошану до видатних діячів культури.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Хід уроку

Де я тільки собою не сіяв

Т Мельничук

I. Організація класу.

II. Актуалізація опорних знань.

Бесіда:

1. Що ви знаєте про Шевченківську премію?
2. За що і кому її присуджують?
3. Назвіть відомих вам лауреатів Шевченківської премії.

III. Оголошення теми і мети уроку.

Що ви очікуєте від уроку?

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Виступи учнів з інформацією-дослідженням цікавих фактів із життя письменника за розділами:

- дитинство Тараса;
- роки навчання; – творчий шлях;
- «некнязівська доля» (арешти)
- нагороди і вшанування пам'яті письменника, (дивись додаток 1).

2. Словникова робота

Символ – це образ, елементом якого є матеріальний – чуттєвий світ, а абстрактним – духовний світ або людська душа.

3. Асоціації дітей

Завдання: складіть асоціативний ланцюжок до слова роса.

Слово вчителя про символічність назви збірки «Князь роси».

4. У Тараса Мельничука один із улюблених образів - роса. Для поета сяюча роса на сонці - символ миру і спокою, чистоти і ніжності, краси і любові, А тому свою другу збірку віршів він називає «Князь роси».

5. Структура збірки.

Збірка містить 6 циклів: «Князь роси», «Голод», «Апокаліпсис», «Історичне», «Свідчення останнього гетьмана», «XX вік».

У 1992 році Тарас Мельничук за збірку «Князь роси» був удостоєний Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка, а тому і самого автора в літературі часто називають Князем роси.

Висока нагорода підтвердила, що Т.Мельничук – людина блискучого й потужного таланту, один із неповторних, самобутніх українських поетів, який плідно розвиває свій власний творчий стиль, гідно представляє своє покоління в літературному процесі.

6. Читання та аналіз поезій (за вибором учителя)

(дивись додаток 2).

7. Теоретична хвилинка.

– Повторення відомостей про віршовий розмір, римування та ритмомелодику поезій.

– Визначення особливостей стилю письменника:

- * верлібр;
- * відсутність розділових знаків;
- * кожне слово (інколи сполука) записується з нового рядка;
- * кількість рядків коливається від 1 до 5-6;
- * поезія ділиться на окремі частини.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Створення асоціативного грона з елементами вибору. (дивись додаток 3).

2. Метод незакінченого речення.

Ознайомившись із життям і творчістю Тараса Мельничука,

Я зрозумів.....

Я дізнався.....

Я зробив висновок.....

3. Робота з епіграфом уроку.

4. Чи справдились ваші очікування?

VI. Підсумок уроку.

Слово вчителя.

Помер Поет. Білим лебедем пролетів над світом і зник за Вічною Брамою. «В небі лишилися крила, ніхто не візьме». Вірші його теж, мов ті птахи, розлетілися поміж людьми. Тужать, плачуть, мріють, тривожать душу незбагненою добротою і ласкою.

Іноді ідеш, озираєшся, не розумієш: хто це? Бо не кожному дано збагнути мову землі, трави, вітру, не кожному здатен осягнути світ Творця. А він міг. Бо він – Поет волею Божою. Такі приходять і, помираючи, залишаються назавжди.

Додаток 1

Дитинство

Народився Тарас Юрійович Мельничук 20 серпня 1938 року в старовинному гуцульському селі Уторопах Косівського району Івано-Франківської області, Все ще тривають дискусії навколо точної дати народження Тараса Мельничука – 1938 чи 1939 рік. Село Уторопи певний час мало статус міста з магдебурзьким правом, бо ж тут упродовж століть діяли солеварні. Народила поета мати-гуцулка Ганна Іванівна від Юрія Степановича Мельничука, сільського майстра, що мав золоті руки: був ковалем, стельмахом, ткачем. Сім'я була релігійна.

Роки навчання

Тарас закінчив Уторопську семирічну школу. Після закінчення продовжив навчання в Яблунівській середній школі. Володів каліграфічним почерком, багато читав. Дуже рано почав писати вірші.

Після закінчення школи склав екзамени на факультет журналістики Львівського держуніверситету імені Івана Франка. Однак до університету не прийняли. Працював коректором районної газети «Радянська Гуцульщина», далі – в Комі АРСР лісорубом, валовідбійником на Донбасі, служив у лавах Радянської армії.

1958 – вступив до Чернівецького державного університету. На третьому курсі покинув навчання і поїхав за комсомольською путівкою на будівництво Криворізького гірничо-збагачувального комбінату, далі впродовж двох років працював теслею на будовах Красноярського краю.

1964 – поновився в університеті, з якого через півтора року був відрахований за вільнодумство.

1967 – вступив на заочне відділення Московського літературного інституту.

Творчий шлях

Працював у редакціях районних газет Глибокої, Хотина, Косова, Верховини, Івано-Франківська.

1967 – у видавництві «Карпати» вийшла його перша збірка віршів «Несімо любов планеті».

1972 – Здав рукопис збірки віршів «Чага» у видавництва «Карпати» та «Радянський письменник».

1982 – у видавництві «Смолоскип» в Торонто без відома автора вийшла збірка його віршів «Із-за ґрат».

1990 – вийшли збірки «Строфи із Голгофи» (Великобританія) та «Князь роси» (Київ, видавництво «Молодь»)

1994 – у Коломийській друкарні ім. Шухевича побачила світ збірка поезій «Чага» (завдяки директорові друкарні Михайлові Андрусяку).

«Некнязівська доля»

Приречений на муки

У 1972 році перший арешт Тараса Мельничука – «за антирадянську пропаганду і агітацію» і три роки пермських таборів.

1979 рік – знову суд, чотири роки колонії суворого режиму. Інші, неполітичні формулювання, а насправді за вільнодумство і непокору.

Тюрми, концтабори, переслідування зруйнували здоров'я поета, а невлаштованість життя, бездомність після виходу з ГУЛАГу доконали його. Злі люди спалили в 1990 р. хату поета, і хворий Тарас змушений був поневірятися по чужих квартирах.

Нагороди і шанування нам'яті

– за книжку «Князь роси», яка вийшла в «Молоді» аж 1990 року поету буде присуджено Національну премію імені Т.Г.Шевченка. Скоро самого поета назвуть Князем роси

– 1991 року йому присуджено літературну премію імені В. Сосюри і був невеликий гонорар за книжку «Князь роси»;

– іменем Тараса Мельничука названо дві літературні премії:

Коломийська районна премія ім. Тараса Мельничука;

Премія «Князь роси» (заснована товариством «Плин» та «Буковинським журналом»);

– 14 жовтня 2009 в Івано-Франківську було вперше проведено літературний фестиваль імені Тараса Мельничука;

– у Коломийі названо вулицю іменем Тараса Мельничука;

– меморіальна дошка на Коломийській дитячій бібліотеці №2, названій його іменем.

Там же діє кімната-музей;

– меморіальна дошка на школі у Яблуневі, де навчався Мельничук;

– меморіальна дошка у Косові на будівлі редакції газети, в якій працював поет.

Додаток 2

Схема аналізу поезії:

– провідні мотиви

– художні образи

– засоби творення художніх образів

– символи.

Додаток 3

Асоціативне гроно

З поданого переліку слів утворіть асоціативне гроно, яке б характеризувало життя і творчість поета.

Поет, правозахисник, людина, товариш, філософ, коханий, в'язень, прозаїк, політик і антиполітик, князь роси, перекладач, драматург, знаний і незнаний.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Тарас Мельничук. Князь Роси // К.: Молодь, 1990.
2. Зб. «Очима серця». Ув'язнена лірика // Х.: Основа, 1993.
3. Журнал Слово і час // 2005, № 12.
4. Журнал Вітчизна // 2001, №5, 6.
5. Журнал Київ // 2005, №6.
6. Газ. «Літературна Україна» // 2001., № 13.
7. Матеріал з Вікіпедії.

ПОЕЗІЇ

я князь роси
я знаю

трави міцно
прикуті рогами
до галери степу
море – босе

писана земля
розколота кров'ю
а над гранітами
душа морозу
плаче квітами

І ось я на Україні,
Звісно у сні...
Бджоли пасуться на полонині,
Заробляючи трудовні.

Небо лягло на Карпати,
Немов на підвалини світові...
Корови хрестяться
На конюшину
І тут же вмирають –
Живі.

Болих мене доля
Від домку до Дону
Безсмертя болих
і сльоза
і грона соборів
й сто тисяч заборів –
й безлиста як воля
лоза

байдаки личком
до моря нахилились
ми ж так любились
братів не кували
сине море визволяли
а тепер сине.
море потопає
крізь човен
 витікає

а човен покину
червону калину
одним-один
на чужині гине

живу син риби
у пропахлій
ароматом чорнобилю
 і чебреців
ріці

живу у ріці
до мене приходять
синьоокі бобри
щоб мене налякати

живу у ріці
на Поділлі Волині
Покутті
 раптом
 хтось мене взяв
 на приціл:
 не тікай
все одно тебе спалимо
щоб твій син не ходив
 як мікроб
 як рута –
 розкутий

Свистить листок за листком
І нас все менше
засипаних листям
бо миші з'їли тишу
з зеленими голодними очима

на камені часто

сидить пташка
або людина
пташка думає
що вона не людина

а людина
дивиться
в очі пташки

в синім озері
симбір-деревце
то виринає
то потопає

а де ж тії
райській твори
райській двори
з ясними вікнами
у море
та з тополею
і к біленькій зорі
зоря по камені
і сходилась
двори головонькою
в морі утопилися

дивлюсь крізь ґрати
на Карпати
аж то
вискочив із зайчика
гладенько
поклав ушеньки
да за пліченьки

а з калинового луку
вискочив другий
ой рутко моя
баламутко
тож тебе набито
ніжками до жовтого пісочку прибито

небо шугнуло – втяло орлові крило
чужа земля пойнялась сліпотою
і садівник сонця стікає потом в жупан

Дніпро чіпляється руками
за чагарі і верболіз
і гострить хвилю сивий камінь

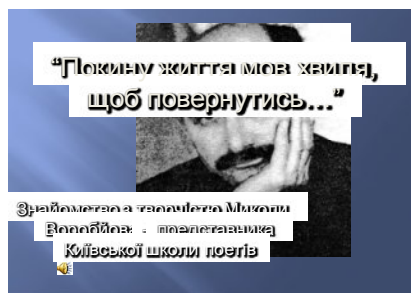
а саду наче нема

згадаю волю
згадаю неволю

а мама сама і сама

Снет А.П., учитель української мови
і літератури Черкаської гімназії № 31
Черкаської міської ради

ТВОРЧІСТЬ МИКОЛИ ВОРОБЙОВА ЗБІРКА ПОЕЗІЙ «СЛУГА ПІВОНІЙ»

Мета: *ознайомити* учнів із життєвим шляхом земляка, одного із засновників Київської школи поетів, охарактеризувати час і обставини, за яких довелося жити, дати загальну характеристику його поетичному доробку, познайомитися зі збіркою «Слуга півоній»; *удосконалювати* вміння творчо осмислювати прочитане, готувати повідомлення з різних джерел; *розвивати* уяву, образне мовлення; *збагнути* найважливішу філософію буття: доброту і людяність, *виховувати* духовно багату особистість.

Цілевизначення

Знати:

- представників Київської школи поетів;
- найважливіші епізоди із життя поета-земляка;
- творче кредо Миколи Воробйова;
- назви поетичних збірок;
- індивідуальний стиль автора;
- ознаки сюрреалізму в поезії Миколи Воробйова;
- поняття з теорії літератури (верлібр, герметична поезія, поезія-медитація).

Вміти:

- оперувати фактами із життя письменника;
- аналізувати постмодерні поетичні тексти;
- розкривати символічні образи;
- визначати індивідуальність манери письма поета;
- обґрунтовувати філософську проблему «Бог – Всесвіт – Людина».

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Методи і прийоми: виразне читання поезій зі збірки «Слуга півоній», інтерактивна технологія «Мікрофон», робота в групах, завдання з елементами дослідження, заповнення таблиці «Творче обличчя Миколи Воробйова», проектні технології.

Обладнання: випереджувальні завдання і представлення їх учнями, модель «Творче обличчя Миколи Воробйова», тексти поетичних творів, вислови (ідеї заняття), слова-терміни, фото (портрети письменника та поетів Київської школи).

Пізнай самого себе.

Г. Сковорода

Невидиме багатство більше за видиме...

М.Воробйов

Дослухатись до себе – це бачити,
як поволі розвиднюється...

М.Воробйов

Я ще повернусь до себе, бо лише в
одинокості я можу бути з вами...

М.Воробйов

Перебіг уроку

I. Організація класу.

II. Актуалізація знань (створення робочого настрою)

Вступне слово вчителя

**ти можеш робити це або не робити –
Божий храм всюди
ти можеш рушати в дорогу чи ні –
Божий храм всюди
ти можеш забути
або й не знав ніколи
ти можеш згадати своє незнання –
Божий храм всюди!**

М. Воробйов «Слуга півонії»

Мова в поезії йде про відкриття присутності Бога.

Проте параліч духовності сьогодні чи не одна з найважливіших причин всіх наших бід і нещат... Бо випробовування славою і достатком чи не найважчі.

Колись німецький письменник Йоганн – Вольфганг Гете сказав: « Якщо хочеш збагнути письменника, ти повинен іти в його край ». Бо і справді, звідки народжується письменник? Звідки бере слово той справжній огненний племін, що горить через віки?

Отож-бо підемо в той край, аби пізнати письменника, який б'є на сполох у **дзвони духовності**. Письменника, який будить націю від летаргічного сну!

Родюча Черкаська земля на такі таланти та не всіх наділила таланом – долею. Часто вони самі здобували свою долю – всупереч усім перешкодам. Саме такі й стають великими... Т. Шевченко, М. Максимович, І. Нечуй- Левицький, М. Старицький, Т. Осьмачка, М. Драй-Хмара, В. Чорновіл...

М. Воробйов. (Карта Черкащини з фото цих людей на екрані).

«Я ще повернусь до себе, бо лише в одинокості я можу бути з вами...», - так говорила людина, з творчим обличчям якої ми сьогодні і познайомимось. (Фото на екрані). Саме в цих словах сконденсована ідея самого письменника, що довгий час був самотнім, незрозумілим для багатьох, адже геніальні - часто самотні, замовчувані і недруковані (протягом 20 років). Та все ж писав і повернувся, став великим, лауреатом Шевченківської премії за збірку поезій «Слуга півонії», а на думку критиків, за свій доробок в царині поезії гідний Нобелівської премії.

Учні записують тему уроку.

(Вчитель зачитує **епіграфи**, в яких сконденсовано життєві принципи (1 – філософія людського буття, 2 – духовне добро вище за матеріальні статки, 3 – наше внутрішнє «Я» має дар прозріння, 4 – геніальні часто самотні, диваки-відлюдники часто зветься святими), що становлять філософію «Бог – Всесвіт – Людина». (Саме в цьому і полягає філософія буття, бо людина – це частина Всесвіту, і у кожної людини у серці має бути Бог).

III. Мотивація навчання (створення позитивного ставлення учнів до теми, що розглядається).

Визначення мети уроку.

Очікувані результати. Після сьогоднішнього уроку ви зможете...(див. Вміти...)

Використовується прийом «Передбачення»

«Я думаю, урок буде незвичним, тому що...»

IV. Опрацювання нового матеріалу.

1. М.Воробйов у складі поетів Київської школи

Слово вчителя.

Письменник вмирає там, де є приниження. Але не можна принизити ніколи того, хто повірив у силу свого духу і викував у собі його велич. «**Пізнай самого себе**» - ці слова, колись промовлені Скорододою, пережили віки. Багато митців вважали цей принцип ключовим у плануванні життєвих доріг. Адже справжня творчість – це спалах і горіння, це любов і спопеляюча пристрасть, це вогнище, у якому згоряє нещирість, неправда і лицемірство. Такими були засновники Київської школи поетів - Микола Воробйов, Василь Голобородько, Микола Григорів, Віктор Кордун, Надія Кир'ян та ін. Саме вони били на сполох у дзвони духовності. (На екрані їх фото та збірки).

Звіт творчої групи (метод «Спільний проект») про виконання випереджувального домашнього завдання: «Київська школа поетів»

Завдання класу: уважно прослухати представлення, сформулювати і записати у формі тез основні думки поваідлмлення.

Методичний коментар.

Це покоління «постшістдесятників», сімдесятників,. Саме плеяда цих людей докорінно змінила характер літературного процесу. Попри їхнє «підпільне буття» впродовж кількох наступних десятиліть відбувався процес «очищення» української поезії від духовних кривдників українства, що обтяжували його вільний творчий лет. Вони першими розірвали ланцюги з поетичного слова, вивели його на Боже світло і сказали: будь, яким хочеш бути. Просто будь!

Поети Київської школи дебютували у 1960-х роках. Змogli заявити про себе однією чи кількома добірками у періодиці, а далі шлях до читача був закритий. Більшовицька система перепинила їм шлях у літературу майже на двадцять років. Повторні дебюти цих обдарованих письменників відбулися аж наприкінці 80-х років.

Особливістю письма поетів Київської школи (в цьому полягало і новаторство) були смислова багатоплановість, основним засобом творення поетичної реальності обирали метафору, оперування словами-архетипами, складна асоціативність, загодованість образів, майже вся поезія неримована, перевага надавалася верліброві, в основі їх світогляду домінувала філософія екзистенціалізму, герметичність письма (поети витворюють

складну асоціативну метафору, яку розгортають в широкій та ритмічній структурі верлібру, потім ускладнюють її, свідомо руйнують лінію поетичної оповіді й приходять до створення герметичної поезії).

2. «Мрійник – серед – білого – дня»

Життєпис М.Воробйова

Хто він цей мрійник? З якого куточка Черкаської землі?

Звіт учнів про виконання випереджувального домашнього завдання «Життєпис М.Воробйова».

Завдання класу: найголовніше у вигляді тез занотувати до зошитів.

Методичний коментар.

Воробйов Микола Панасович народився 12 жовтня 1941 року в селі Мельниківка Смілянського району. Навчався в Київському держуніверситеті імені

Т. Г. Шевченка. Один із фундаторів літературного угруповання «Київська школа поезії», котра є яскравим явищем в літературі «шістдесятників». Замовчуваний і недрукований протягом 20 років (після першої публікації в 1962 р. в черкаській газеті «Молодь Черкащини» з передмовою Василя Симоненка).

Учасник Міжнародного фестивалю авторів у Торонто, Канада (1992 рік).

Поет, художник.

Автор збірок поезій, виданих в Україні: «Пригадай на дорогу мені»(1985), «Місяць шипшини» (1986), «Ожина обрію (1988), «Прогулянка одинцем» (1990), «Верховний голос» (1990), «Іскри в слідах» (1993), «Човен» (1999), «Срібна рука» (2000); збірок віршів для дітей «Лугова криничка», «Зелені трав'яні зайчики». За кордоном видані такі збірки: «Місяць шипшини» (1992, англійською мовою в перекладі Миросі Стефаник, Торонто, Канада), «Singos» (1994, іспанською мовою в перекладі Віри Вовк, Ріо-де-Жанейро, Бразилія).

Лауреат літературних премій: 1992 – імені Павла Тичини, Київ; 1993 – «Благовіст», Київ; 1994 – від «Приятелів РУХу», США, **2005 – лауреат Шевченківської премії в галузі літератури і мистецтва за нову книгу поезій «Слуга півонії»**.

В 1989 році на Українській студії хронікально-документальних фільмів було зроблено фільм «Майстер», що висвітлював творчий шлях М.Воробйова, показавши його як поета-філософа та самобутнього маляра. Після цієї події М.Воробйова стали запрошувати до участі у малярських імпрезах: 1992 – виставка «Весна-92» в Меморіальному музеї Павла Тичини (Київ), 1993 – виставка «Українські примітивісти» (Київ), 1993 – Міжнародна виставка «Осінь-93» (Івано-Франківськ), 2001 – «Білий дощ», галерея «Ірен» (Київ).

На думку Юрія Тарнавського, М.Воробйов за свій доробок у царині поезії гідний Нобелівської премії.

Член Національної Спілки письменників України.

3. «Я не можу писати гасла...Тобто написати можна. Але для чого? Адже немає в цьому ніякого смислу»

Сприйняття поетичного слова М.Воробйова

Ігор Римарук назвав письменника визнанням метром постшістдесятницької «київської школи», наголошував, що його творчість «справила неабиякий вплив на наступні поетичні генерації. Його несподівана розкута метафора завше має в підґрунті конкретну деталь, зриму картину – не дарма Воробйов знаний і як дуже цікавий художник-живописець. Його вірші – «багатозначні й мінливі, наче вранішні небеса або надвечірня зірка».

На цьому етапі уроку спробуємо зрозуміти поетичне слово М. Воробйова та індивідуальність стилю автора, опрацьовуючи поезії зі збірки «Слуга півонії», в процесі дослідження заповнимо таблицю «Творче обличчя

М. Воробйова».

(Психологічний тренінг, налаштування на сприйняття поезії-медитації).

Поезія-медитація

лице без маски – знак виходу з гри
сотня років без маски –

зерно виходить з гри...

* * *

ділив цю осінь із пташками

і день народження

з пташками поділив...

* * *

невидиме багатство

більше за видиме...

(зі збірки «Слуга півонії»)

(Учні аналізують поезію, пояснюють, в чому їх філософія, робота у групах)

Методичний коментар.

На перший погляд – не зрозуміло. Бо наш розум, затурканий, загнаний вічними «треба», «не можна», «мусиш», не здатен збагнути його поезію. Ось і зараз, послухавши кілька рядків М. Воробйова, ми лякаємось того хаосу, що присутній у них, абсурдності і мерщій повертаємось у світ чітких, банальних понять і правил. А тут треба інтуїції, тонкого невловимого спалаху, аби сприйняти, розгадати, збагнути незбагненне.

Значущість кожної людської особистості, вагомність кожного чесного вчинку полягає у розвінчуванні масок, несправжності. Людина починається тоді, коли зриває з себе маску. Темрява боїться світла. Тоді на підтримку приходять цілий світ, сила неба і землі, сила попередників і наступників, сила птахів і дерев, трави і квітів, листя і дощу, снігу і віхоли.

Так людина не буде самотня, бо відкриє у собі присутність Бога. **Бог-Всесвіт-Людина** у поезії автора є визначальними.

М.Воробйов пише так, як дихає, як відчуває, і в цьому його найбільша загадка. Воробйовську поезію цікаво було б почути вночі, коли світ реальних речей спить, а оживають надреальні, міфічні образи наших фантазій і снів. Його твори треба сприймати як музику, як дух землі, а саме, коли лежиш у соковитій, сонцем і вологою напоєній траві Черкащини й відчуваєш, як в тебе вливається дух рідної землі, бо ти – невід’ємна часточка природи: хто не трава, хай про траву не говорить. Бо духовний світ людини і природи у ліриці поета є нероздільний.

Сполученість внутрішнього світу людини і Всесвіту є визначальною рисою поетики М.Воробйова.

(Учні висловлюють власні міркування)

(Підсумок вчителя).

4. «Найцікавіше там, де текст нерозбірливий»

(Система образів-символів, образів-барв)

Як музика відносить того, хто її слухає, у безкрає море асоціацій, так і поезія М.Воробйова викликає цілу низку вражень.

Важливою, на думку поетів-сюрреалістів, є **система образів**, які ми і спробуємо зрозуміти на прикладі поезії «Плоди, що закотились...»

(Роздруковані словники образів-символів).

Робота над аналізом поезії «плоди що закотились...», учні працюють у групах. (Текст на екрані, звучить музика, учень виразно читає).

Герметична поезія

плоди що закотились

ще жовтими боками мерехтять

ще буйні роси

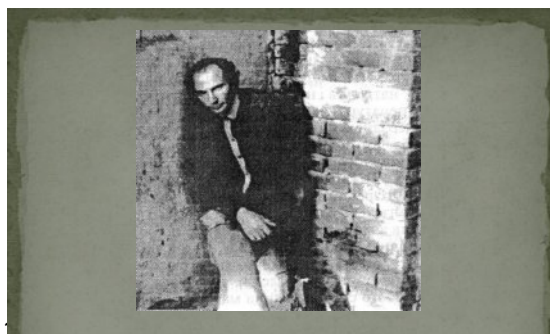
не вичахле ще тіло

із золота свого

проміння будить

плоди що закотились...

це ж ми у затінках

**де тлін де оси сплять
облич блакитний віск
і дух глибин серед хлібин
де кожна друга з глини
вино між золотих плодів
і дим і спогади
про молодість минулу...**

(зі збірки «Слуга півонії»)

Методичний коментар.

Хліб і вино – тіло і кров Бога. Людина наближена до Бога. Вона є плодом Божим. Плоди – земні бажання. Але спокуса до зривання плоду призводить до падіння. Як наслідок, людина перетворюється на тлін, оси, дим, спогади, потрапляє у вічність, у Всесвіт. Але який залишимо ми слід – залежить від нас.

Воробйову відомі старіння, вмирання, згасання, з яких, щоправда, завжди починається нове народження. Звідси й мотив смерті. *(Учні зачитують відповідну поезію)*. Проблема омертвіння для М.Воробйова не існує. Це й не дивно.

За Шопенгауером, «смерть є великим резервуаром життя, зі смерті приходять все, і там була раніше кожна істота, яка має тепер життя».

«Покину життя мов хвиля, щоб повернутись...», - це ж початок і кінець, які «взялися за руки», створивши замкнене коло, нерозривний кругообіг життя.

У М.Воробйова це звучить так:

метеликами стане все
готуючись в дорогу
прошелестить прохилитається крильми...
земля почервоніє зсередини
з ляльок метелики злетять
а ми за ними димом...

Метелик у Воробйова є образом-фаворитом, символом душі і прагнення до світла, до чистоти, символом відродження.

М.Воробйов активно залучає в українську поетичну традицію чуже: елементи давньокитайської та давньояпонської поезики.

Поезія земляка належить до яскравих зразків українського *сюрреалізму* – авангардистської течії модернізму, існує поняття – воробйовський сюрреалізм.

Виникла на межі 1910-1920 рр. у Франції. Сюрреалісти намагалися висловити думку без будь-якого контролю розуму, логіки, моралі; прагнули автоматично зафіксувати несвідоме, спираючись лише на «досвід сновидінь, галюцинацій, марень, містичних видінь тощо». Увага митців зосереджена на несвідомому, дитячих іграх, снах.

Щодо римування віршів – це *верлібр*.

Щодо виду лірики – це *поезія-медитація*.

Художні засоби постмодерної поезії: відсутність заголовка, великої літери, розділових знаків, три крапки в кінці твору.

Довідка з ТЛ роздрукована на партах.

Поетичний живопис, малярство словом

Це ще одна дорогоцінна грань таланту М.Воробйова. Це водночас Слово, Музика і Барва. «...Моє писання весь час йшло через фарби. І той недолік, що я не мав змоги малювати, - я заповнював фарбами у віршах. Тобто, словесними образами фіксував картини. Згодом, коли до простої фіксації додався аналіз, зрозумів, що поезія й малювання існують паралельно, доповнюють одне одного». (Слова читає чоловічий голос, текст на екрані).

Слово вчителя.

«Розумієш, чорні коні ввечері стають рожжевими. Чорне перетворюється вночі на рожжеве, інакше ти його не побачиш. І ось вже не коні, а троянди, кольористі такі...Це моє відчуття...» Щось подібне спробуємо відчутти і ми, ознайомившись з кольоровою поезією

М.Воробйова. «Коні-троянди», «дощ, що застібає плащ», «білі обличчя яблук», «плечі блакитні яблунь», «фіолетовий міст», «прищепки коників», «золотий павук», «акація темна мов тріщина», «посмішка пелюстинкою», «пауза айстри», «ніч – цвіркунова мати» - усе це образи - барви його поезії. У Воробйова є два способи змалювання кольорів: безпосередньо колір та образ, що асоціюється з кольором.

Читання поезій-барв

Завдання класу: поділитись враженнями, відчуттями від почутого, за допомогою кольорових смужок визначити домінуючий колір, пояснити, чому саме цей колір.

* * *

кінь червоний

розпатлано

букети півоній обвалюються

солонко зацвів мак...

* * *

навпроти кіоску

в мережках бузкового

посміхи золотого...

* * *

щоранку я просинаюся серед

синіх дерев не встигаю їх роздивлятися

як у двері хтось стукає...

* * *

велика синя вишня

із синіми ягодами

шумітиме тієї ночі...

* * *

скільки не обкладайся чорним листям

срібна гусінь

прокушує якийсь листок

і знову чути як дзвенить

неподалік струмок...

* * *

сонячна флейта пересунулась на край поля

трохи довше затрималась на гребені глини

і ковзнула у вечір

у рівчаку задихала вода

у обтікаючи око місяця

піднялась на високу гору

хто б не пройшов нині

вже в синій одежі він...

* * *

у синіх трубах

спить кожен

обнявши себе

труби на складі

склад на складі

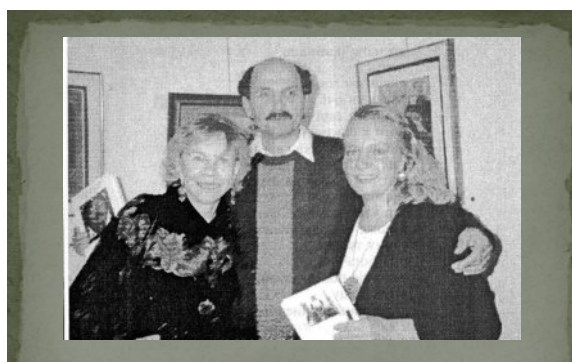
місто синіх людей...

* * *

вгрузнути глибоко – позеленіти

ще глибше – синє вгадується

але присутне як сяйво моху

то вже виразно чути *дзвоники*
над пролітаючим *сріблом* життя...
* * *

жовті купи *листя*
накукурікав *півень*
нагромаджені купи *гілля*
чорного обрію
розгрібаються *синьою* бородою
із граблями *холоду*
срібні сироти
в слідах де ступали *коні*
лякаються *дощу*
і *цвяхи* наставляють *рукою*
в *червоні* черевички
дітей *осені*
коричневий звір у *груші*
вусами *ворушить*...
* * *

зелені кільця *висять* над *зжмуреними* мисками
купка *зеленого* насіння біля *груби* де *кіт*...
* * *

м'яко бо *біло* і *хвилясто*
запах *синього* – *жолоб* що *вітер* полишив від *учора*
помічаю *рожеву* *нірку* *мабуть* *гороб'ячу*...
* * *

сизими перами *дощ* *пірчить*
пір'я *цибулі* *півнем* *кричить*
загомніли *капустяні* *кури*
витяг *шию* *ціпок* *похмурий*
букет *синиць* упав під *вишню*
дзьобики в *глей* вп'ялися...

(Учні висловлюють власні міркування)

Отже, все, про що йдеться у віршах, відбувається перед очима читача і вже через зір сприймається розумом і душею.

Який колір домінуючий? (Синій – колір неба, високості, чистоти, наближення до Бога).
«синій увечері, золото – вдень», «бо синє з втоми», «загупають сині», «якщо вона плаче, то східці синім цвітом зростають...», «тиша мов терен, коли він синій, синій-пресиній...».

IV. Підсумковий етап.

Який же поетичний світ М.Воробйова? Яким є творче обличчя поета-земляка? (Учні висловлюють власні думки, які протягом уроку заповнювали у таблицю).

(Світ поета складний і трагічний, незбагнений, кольорово-музичний, глибоко філософський. М.Воробйов належить до покоління сімдесятників, визначальною рисою поезики є сполученість внутрішнього світу людини і Всесвіту, поезія є зразком сюрреалізму, провідними мотивами лірики є мотив самотності та мотив смерті, сюрреалізм називають воробйовським за зіставлення чи протиставлення явищ, найважливішою філософією буття для поета є присутність Бога).

Його короткі верлібри у більшості своїй звучать як афоризми:

- Видиме – лише окрасць невидимого...
- Лише перебуваючи у всьому можна вирізнити себе...
- Сіймо сьогодні – і житимемо завтра...
- Висівати зерно, дивитися, як поволі воно проростає, - і старіти поволі...
- Життя безмежне – тому і коротке...

- Творення – це підглядання. Найцікавіше там, де текст нерозбірливий...
- Той, що знає – не навчається, а навчаючись хворіє...
- Хто до кінця все враховує, хто чітко накреслює план, хто завершальні мазки кладе, той не охоплює істинного...

Слово вчителя. Ось такий закон вічності, закон справедливості. А які закони в складному вирі життя потрібні вам, щоб знайти правильну дорогу? Який закон здатен підняти нас з колін? Закон Духу! Бо лише змінившись у своїй суті, переставши усвідомлювати себе рабами, ми можемо розправити плечі, змінити обставини власного буття. Перебуваючи у світі складному, залишатись собою. Бо бути собою – це відвага. Перебувати в гармонії із природою, бути духовно красивими, не порушувати філософії буття «Бог-Всесвіт – Людина» – це відвага.

V. Рефлексія. (Використання методики «Незакінчене речення»).

І на завершення скажіть, якими фарбами ви позначили б почуття на уроці? (Дуже добре, що ви обрали такі кольори, бо сприймати світ треба у кольорах. Адже це радість для людини, це позитивні емоції, це енергія, сила, здоров'я та успіх. Саме цього я вам від щирого серця бажаю!)

VI. Оцінювання.

VII. Домашнє завдання: - знати життєвий і творчий шлях М.Воробйова;
- за афоризмом (на вибір) написати твір-роздум.

Малигіна Л.М., учитель української мови і літератури Черкаського колегіуму «Берегиня»

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМ'ЮК. ЗБІРКА «ПОЕТ У ПОВІТРІ»

Мета: *ознайомити* з життям і творчістю лауреата Шевченківської премії поета Василя Герасим'юка, *дослідити* основні смислові та художні доміанти поетичного світу поета, *поглиблювати* знання про метафоричне, символічне зображення світу поезії, *розвивати* вміння літературознавчого аналізу віршів, визначати особливості поетичного світу, авторське ліричне світосприйняття, *вдосконалювати* навички виразного читання, *виховувати* інтерес до сучасної української поезії.

*Я став поетом, і це трапилося в повітрі,
У якому зник дзвін...*

Василь Герасим'юк «Поет у повітрі»

Вірші Василя Герасим'юка асоціюються з фільмами

Андрія Тарковського – вони так само з першого

сприйняття практично недоступні...

Ярослав Голобородько

Словникова робота: інтелектуалізм у літературі.

Інтелектуалізм у літературі – умовна назва стильової доміанти твору, пов'язана з відчутною перевагою інтелектуально-раціональних елементів образного мислення митця над чуттєвим. І виявляється у схильності персонажів, оповідача, ліричного героя до розумових рефлексій, самоаналізу, в яких переважає абстрактне мислення; у порушенні і художньому втіленні важливих проблем, у розкритті інтелектуального драматизму письменника.

Хід уроку

I. Організаційний момент. Емоційне налаштування учнів.

Всю навколишню красу, яку ми бачимо, яка переповнює серце світлом і радістю, можна назвати одним словом – життя. Але, невід'ємною сестрою життя, її тінню є смерть, яка торкається всього, що живе: природи, людини, цивілізацій, народів. Що найстрашніше у смерті? Найстрашніше не фізичне зникнення, а те, що назавжди зникає неповторний

духовний світ, та мудрість і краса духовного існування, що відтворює небесне на землі. Скільки народів залишилося лише назвою в підручнику з історії. Як же врятувати народ, його духовний досвід, його молитву, його відкриття Бога? І зробити це може тільки поет, що буде та зберігає храм душі свого народу.

Таким поетом гір, поетом народу таємних гір, що схоронили, зберегли між віковими смереками свій неповторний дух, віру, голос, слово є Василь Герасим'юк. Поет народу, який намагалися знищити, розсіяти, розвіяти, знівелювати. Поет, який вперше виводить свій народ на вершини світового піднебесся, утверджує його духовну цінність перед лицем всесвіту як неповторний візерунок у світовій мозаїці існування людини.

II. Робота над основним матеріалом уроку.

Розповідь учнів про життя та творчість поета.

Матеріал для розповіді:

Василь Дмитрович Герасим'юк.

Дата народження: 18 серпня 1956.

Місце народження: Караганда (Казахстан).

Національність: українець.

Громадянство: Україна.

Рід діяльності: поет.

Нагороди: Шевченківська премія (2003).

Народився в гуцульській родині, вивезеній у 40-і роки до Караганди на «вічне поселення»; але наприкінці 50-х років батьки змогли повернутися в рідне село Прокурава (Косівський район, Івано-Франківська область), де й минуло його дитинство.

Пробудження інтересу до поетичної творчості й перші поетичні спроби припадають на шкільні роки в Косові. Це був початок 1970-х років, коли пройшла нова хвиля політичних репресій, що мали покласти край рухові «шістдесятників». У цій атмосфері формувалася творча особистість майбутнього поета.

Закінчив Київський університет (1978).

Працював редактором у видавництвах «Молодь» та «Дніпро» (1978–1992).

Від 1992 року – ведучий програм редакції літератури Національної радіокомпанії України.

Від 1993 – голова журі Міжнародного конкурсу молодих літераторів «Гранослов».

Вчитель. Поет Василь Герасим'юк «власною духовно-мистецькою поставою не схожий ні на кого» (Я. Голобородько). Його творчу манеру не можливо сплутати, і в той же час він належить до найскладніших і найнепрístupніших митців сучасності. Ярослав Голобородько порівнює поезію Герасим'юка в плані недоступності та художньої стилістики з фільмами Андрія Тарковського. «Герасим'юкові поезії потребують непересічної інтелектуальної енергії та часу «вростання» у них і передбачають не тільки духовне, а й ментально-психологічне «зрощення» з ним» (Я. Голобородько).

Збірка «Поет у повітрі» є знаковою у творчості поета. Вона визначає духовні та філософські концепти призначення та існування поета.

Побудова збірки «Поет у повітрі»:

1. Вірш «Поет у повітрі» (одна з варіацій цієї теми).
2. Розділ «Кров і легіт».
3. Розділ «Запеклий джус».
4. Розділ «Анно Афини».

Читання учителем поезії «Поет у повітрі» з наступним її аналізом у формі бесіди.

Поет у повітрі

Батькові

*Щоб розповісти про хлопчика,
який з першої половини двадцятого століття
дивиться з-за каміна,
як задихається при свічці його тато,*

помираючи вранці на Юра,
я став поетом, і це трапилося в повітрі,
у якому зник дзвін,
себто у другій половині двадцятого століття,
коли вирубали праліси.

А коли вирубали праліси,
тоді зафарбували відкрите серце Спасителя
на іконах Пресвятого Серця,
вже боячись не потопу,
а снігового обвалу,
коли без гуркоту і шуму
у спресованій небесній тиші
сходить на лице строгий спокій –
такі обличчя відкопали за десять днів.

А коли душа відходить без свічки,
вона в потемках нипає,
доки інша не принесе,
і в порожньому повітрі
ці суцільні поклики
упродовж доби чи століття
страшніші від покликів крові,
бо зливаються в єдину моторош,
і короткому сні нутром прокричши:
«Коня!!!»

Поет у повітрі,
у якому зник дзвін,
завжди нагадує наймлену плакальницю,
що голосить, сумлінно перераховуючи
заслуги покійника;
а ще нагадує допотопну фабрику на горі Піп Іван,
яка страхітливу свою утробу
із п'яти п'ятсотлітрових кітлів,
що погрозливо кипіли під самим небом,
перетворюючи карпатський жереп на ефірну мазь,
мовби ховала від самого Бога,
завше оповиваючись найтемнішими хмарами,
та хіба можна від Господа щось утаїти?!
(навіть, якщо ти найвища фабрика у хмарах);
і якось у травні двадцять сьомого року
упродовж кількох змахів крил незримих
змолотили її громи і спалили блискавки,
і розпанаханому хмаровинні залишилися від неї
тільки зоряні протяги поета,
який у спорожнілому повітрі

все-таки найбільше нагадує

самотню стару гуцулку,
що на камінному Греготі у заметілі
виживе без корови і кози,
але не без коня.

А коли я сідаю на коня,
я скачу верхами Чорногори
у хмарах, що пахнуть морем – дужче, ніж море;

я скачу печальними полями Галичини,
мужньо смиреними у неживому повітрі;
я скачу в цьому повітрі –
це мій ритм,
це ритм народжених у середині двадцятого віку,
коли немовлят ще колисали в колисках,
прив'язаних до сволоків.
А коли нас колисали повільно,
ми ніколи не засинали,
ми синіли від плачу, ми з а д и х а л и с ь ,
ми ненавиділи протяжні колискові предків;
і наші матері
мусили колисати нас так,
як тікали вони, вагітні,
як бігли печальними полями Галичини
і верхами Чорногори у хмарах,
що пахнуть морем – дужче, ніж море.
Поет у повітрі,
у якому зник дзвін,
біжить з усіма за саньми,
на яких з Грегота звозять
мертву стару гуцулку;
і в неживому повітрі він остро чує,
як оглушливо біжить він у снігах,
як паморочливо задихається з усіма,
бо треба поховати, доки зайде сонце
(мовби сонце цього віку ще не зайшло);
а дорога до цвинтаря неблизька,
а день зимовий короткий,
і він біжить за труною з усіма,
і він провалюється у глибокі замети
зі свічкою в руці
і з усіма своїми задиханими видіннями,
де в найпершому маленький хлопчик
запитує гонорову темноволосу жінку на коні,
нутром кричить:
«Ну коли вже той цвинтар, коли?!»;
а вона тільки усміхається,
переливається сміхом, як весняна вода бескида,
і кінь відносить її у високі смереки,
що падатимуть,
падатимуть,
падатимуть
упродовж усього цього розвеселого життя
на цю землю,
де мусиш догнати домовину.
Щоб розповісти про того хлопчика,
я розітру на долоні опеньок
і ви не почуєте запаху свічки,
бо коли задихається поет,
він покидає повітря
зі свічкою в руці,

*щоб той, хто прийде після нього,
не носив при собі дві.*

Запитання та завдання для поглибленого аналізу вірша:

- Які почуття виникли при читанні поезії?
- Які образи ви побачили?
- Який душевний стан ліричного героя поезії?
- Що змусило ліричного героя стати поетом? Це біль і трагедія конкретної дитини, на вашу думку, чи дитячий біль, доросла смерть, що пронизали, стали невід’ємними складовими життя «першої половини двадцятого століття»? Думку аргументуйте.
- Чому біль і розпач народу потребують поета?
- Спробуйте розгадати метафору «я став поетом, і це трапилося в повітрі, у якому зник дзвін»?
- Чому, коли помирає дзвін, мертвий небесний звуковий простір може оживити лише поет? Яка відповідальність лягає на поета, коли він піднімається в небо? Чи можна стверджувати, що роль поета схожа з духовною місією дзвону?
- Але поетом ліричний герой став «у другій половині двадцятого століття». Яке обличчя в цього часу? Знайдіть у вірші всі трагічні знакові домінанти другої половини двадцятого століття та поясніть їх символіку.

Запис ознак часу та їх інтерпретація, розгадка символів:

Символ часу	Інтерпретація	Власна думка
Повітря, «у якому зник дзвін»	Знищення як церков, так і віри, духовності	
«коли вирубали праліси»	Знищення як буквально лісів-старожилів, живого тіла древньої землі, так і древньої мудрості, що присутня в природі та людях, які плоть від плоті цієї природи	
«зафарбували відкрите серце Спасителя на іконах Пресвятого Серця»	Зрада віри, зречення Спасителя, вбивство його серця, зраненого і зболілого людськими болями за тисячі літ, що молилося і спасало відкрите для всіх і кожного. Пресвяте Серце – це Пресвята Любов, а Любов – то є сам Бог	
Снігові обвали, «коли без гуркоту і шуму у спресованій небесній тиші сходить на лице строгий спокій»	Зрада призводить до смерті-помсти – снігових обвалів, які як буквально вбивають, так і є символом тієї навали смерті, що скотилася, немов снігові лавини	
«Душі відходили без свічки» і в «потемках нипають», ждуть, поки інша не принесе дві свічки	Померлі без віри і сповіді не мають спокою по смерті, хтось має заступитися і за померлих, мовчазних, які кричать самими душами	
В «порожньому повітрі» «суцільні поклики» «нипаючих» душ, «ці	Живі не матимуть спокою, доки століттями порожнє повітря буде переповнене моторошем, а наша	

суцільні поклики упродовж доби чи століття страшніші від покликів крові, бо зливаються в єдину моторош»	кров пульсуватиме болем загублених без свічки, без віри, без сповіді	
«в короткому сні прокричиш: «Коня!!!»	Навіть у сні не покидатиме мука страху і бажання втекти геть, але від власної крові не втечеш	

Друга умовна частина поезії дає ознаки самого «поета у повітрі, у якому зник дзвін», його душі, його існування. З ким та чим порівнює себе поет? Поясніть ці образи, з'ясуйте їх смислове навантаження та символіку.

Образ-порівняння, символ поета	Зміст символу	Власні думки
«завжди нагадує наймлену плакальницю, що голосить, сумлінно перераховуючи заслуги покійника»	Поет сходить не лише власним болем, він оплакує все і всіх, хто страждає, терпить муку. Він не має права обирати, а мусить писати про всіх, хто є його народом і хто потребує його плачу	

«нагадує допотопну фабрику на горі Піп Іван, яка страхітливу свою утробу із п'яти п'ятсотлітрових кітлів, що погрозово кипіли під самим небом, перетворюючи карпатський жереп на ефірну мазь, мовби ховала від самого Бога, завше оповиваючись найтемнішими хмарами, та хіба можна від Господа щось утаїти?!»	Душа поета переробляє у муках, взиваючи до Бога, мотиви карпатського зболеного життя, немов «дopotопна фабрика», та Бог читає в душах, і нічого від нього не втаїти.	
«найбільше нагадує самотню стару гуцулку, що на камінному Греготі у заметілі виживе без корови і кози, але не без коня»	Стара гуцулка є своєрідним втіленням душі смерекового краю, а поет у вищому своєму поетичному духовному піднесенні досягає духовних висот свого народу	

І будь-яка велич під небом розпадається: димом, кількома змахами крил піднімається у небо. І залишаються у світі тільки «зоряні протяги поета», які не можуть жити без мудрості і швидкості коня. Що символізує образ коня в поезії? З'ясуйте весь можливий смисловий ряд цього символу.

(Кінь – витончена мрія, порив, бажання, вічний рух. Це символ сонця, простору. Він символізує грацію і мужність. У древніх слов'ян кінь був символом смерті і воскресіння, подібно до сонця, що сходить і заходить. Це символ духовної природи людини, яка несе на собі ношу матеріальної особистості. В Біблії кінь – втілення статності, краси і вишуканості, досконалого творіння божого).

Дослідіть образ старої гуцулки, що втілює душу, прагнення і непорушні основи життя людей гір. Вона ж є символом гуцульського народу загалом.

(Старість гуцулки символізує древність і мудрість народу гір; камінний Грегит та заметілі – важку долю, працю, мужність. Те, що стара гуцулка проживе без корови та кози, які є одночасно і символами статку, задоволення, свідчить про свободу і велич духу. Та не виживе без коня – духовності, свободи, вічної мрії).

Куди ж несе кінь поета? Яким є його шлях у піднебессі? Прослідкуйте, як конкретно земний простір раптом проявляється у «неживому повітрі».

(Хоч простір, у якому живе поет – неосяжне вільне небо, все ж він кров'ю проріс від своєї землі, свого народу. А тому і на небі він скаче верхами Чорногори, «печальними полями Галичини, мужньо смиренними у неживому повітрі»)

Як ви розумієте визначення полів Галичини як «печальних», «мужньо смиренних»?

(Земля, як і її люди, має ту ж саму долю. Поля Галичини залиті кров'ю, переповнені стражданням, такі ж нескорені, бо прийняли і мужньо перенесли все, що випало на долю, за щось чи чомусь написане небом землі та її народу. Ці поля та гори ввібрали в себе ті духовні, фізичні страждання, які переніс їх народ).

«Неживе повітря» теж має свій ритм. Це ритм народжених у середині двадцятого віку. Яким був цей ритм? Як і ким він створювався?

Яка, на вашу думку, доля тих, хто задихався від музики болю колискових пісень вигнаних з власної землі? Думку аргументуйте.

Яким є життя поета на землі, де маленькі хлопчики переживають смерть своїх батьків, де втікають вагітні жінки, де задихаються від страху колискових діти? Де і в чому він знаходить світло, щоб зберегти в ньому душі живих та мертвих?

Прослідкуйте кінематографічне зображення вікових трагедій в передостанній строфі. Як досягається такий ефект? Дослідіть «багаточасовість» цього уривку та накладання образів, існуючих одночасно в кількох просторових вимірах.

(Поховання старої гуцулка переростає, «розтягується» на ціле століття. Цей гірський народ, що почав хоронити своїх батьків на початку століття, йшов мовчазний за гробами з похиленими головами не день і не рік, а ціле двадцяте століття. Але на теперішнє та минуле накладається вічне: молода гонорова гуцулка на коні супроводжує свою труну, своїм вічним молодим сміхом вона оживляє цю картину смерті та губиться між смереками в горах).

Поясніть смисл рядків: «...треба поховати, доки зайде сонце (мовби сонце цього віку ще не зайшло)». Прослідкуйте, спробуйте відчутти, побачити, як конкретний час цих рядків переливається на ціле століття, вічність.

Дослідіть, як змінюється ритм цієї строфи. Прослідкуйте, як мотив бігу, задихання посилюється в даній строфі, в порівнянні з попередньою, але змістовно витікає саме з неї. Яка страшна традиція поколінь відкривається в цих рядках? Прослідкуйте мотив бігу і провалювання. Що він символізує?

Дослідіть розвиток теми смерті та похорон в поезії. Як це характеризує двадцяте століття?

(Тема смерті і похорону виникає в перших рядках поезії, а свого апогею досягає в кінці поезії, коли до смерті звикають і все життя доганяють домовину, коли шлях розтягується, що не вистачає днів пройти, здолати його: «а дорога до цвинтаря неблизька, а день зимовий короткий...»)

Які «задихані видіння» являються поету, що біжить зі свічкою за гробом? До кого він «нутром кричить»: «Ну коли вже той цвинтар, коли?!»? Як в цих видіннях накладаються біль, страх та образи дитинства?

Чому стара померла гуцулка стає гоноровою темноволосою жінкою на коні? Подумайте, чи не свідчить це про те, що дух людини не можна знищити, дух не піддається людській владі, він сягає сторіч?

Яка роль сміху гуцулки в кінці цієї трагічної поезії? Про що він свідчить? Яке порівняння використовує автор?

(Цей сміх є і символом нездоланності народу, який не можна підкорити, зламати. Він же символізує і зверхність до тих здійснених і страшних майбутніх катувань, знущань над народом гір, які бачить в майбутньому вічно молода душа померлої гуцулки. Це і сміх над власною смертю, бо, очевидно, тепер гуцулка більше за всіх відає про життя та смерть. Не випадково сміх переливається, «як весняна вода бескида», бо він суть від суті, душа цієї землі, як ця вода).

Спробуйте розкодувати наступні рядки: «...кінь відносить її у високі смереки, що падатимуть, падатимуть, падатимуть упродовж усього цього розвеселого життя на цю землю, де муσιш догнати домовину».

Знайдіть смислові антоніми в поезії до іронічного словосполучення «розвеселе життя». Яка роль використання іронії? Як вона змінює смислові відтінки вірша? Яке ідейно-змістове значення анафоричного повтору першого рядка першої строфи та першого рядка останньої строфи? Хто був той хлопчик і той померлий чоловік?

(Анафоричний повтор з'єднує початок шляху поета з підсумком життя, виконанням своєї мети та місії стати поетом. Але, взявши на себе всі болі живих та померлих, поет не може говорити вкінці про смерть, а тому:

«розітре на долоні опеньок

І ви не почувте запаху свічки...».

Він хотів розповісти тільки про біль хлопчика та смерть його батька, але розповідь про свій біль та смерть свого батька розтяглася на все життя, що й життя не стало, а лише біль та смерть...).

Чому вірш закінчується смертю поета? Чи зумів він виконати свою важку і трагічну місію? В чому вона полягала? Який символічний зміст слів:

*«він покидає повітря
зі свічкою в руці,*

*щоб той, хто прийде після нього,
не носив при собі дві?»*

(Поет бере на себе всі болі та страждання свого народу, він є втіленням його духовної свободи, духовно-етичної високоності. Він і помирає так, як його народ жив – задихаючись. Поет – «це одвічна приреченість на те, щоб бути мірилом чуттєвості, духовної просторовості й страждань...» (Я. Голобородько). Символічне носіння свічки є втіленням порятунку живих і мертвих, порятунку духовності та святості, світла та єдиної дороги, що веде із непроглядної темряви, де блукають душі померлих без покаєння. Чи змінився світ на краще? Надії мало, але, погодьтеся, дати надію своєму народові, взяти на себе його біль, заступитися та врятувати померлих – це вже не мало. Може тому й відродився в повітрі дзвін, бо там до самої своєї смерті був поет?).

Дослідження ідейно-художніх особливостей поезії «Поет у повітрі»

Які основні образи поезії? Який вони утворюють всесвіт поезії?

(Основні образи: поет у повітрі, Бог, Спаситель, поет, повітря, тиша, свічка, кров, праліси, крик, грім, блискавка, Чорногора, сніги, смереки, гуцулка, маленький хлопчик, домовина. Ці образи – своєрідний замкнений всесвіт, який за чуттєво-якісним рівнем існування апелює до трагічно-безвихідного, особливо коли вже на початку поезії з нього викреслюють Бога і Спасителя).

Назвіть основні мікросюжети поезії. Як вони утворюють ефект поетичного багатоголосся?

(Сюжет про хлопчика, в якого помирає батько – це біль дитини, якій самотньо, боляче і незатишно одному в світі без батька, це і трагедія життя батька, що задихається від того злого життя. Сюжет знищення святинь: пралісів, ікон, «відкритого серця Спасителя» звучить ще трагічнішою нотою, бо від знищення людей смерть переходить до знищення духу народу. Сюжет блукання душ в п'їтмі, їх моторошні крики. Сюжет про поета, що скаче над землею. Сюжет про народжених у середині двадцятого століття, їхні страшні коліскові та печаль їхніх земель. Останнім мікросюжетом є розповідь про похорони, які стали ходою,

що розтяглася на ціле століття. Ці мікросюжети створюють своєрідне багатоголосся поезії, додаючи в основний її трагічний мотив конкретно-неповторну тематику поетичного звучання).

Дослідіть смислові навантаження образів: поет у повітрі, поет, повітря.

(Поет у повітрі – це людина у всесвіті, людина перед лицем всесвіту. Поет – свободолюбиві пориви, уособлення трагедії буття, втілення духу народу. Повітря – своєрідний хронотоп поезії – вічність, що є живим божеством, бо має різні обличчя, і навіть помирає: «неживе повітря»).

Яке ідейне, ритмічне та інтонаційне значення полісиндетону (багатосполучниковості) в поезії?

(Багатосполучниковість уповільнює мовлення, надає мові урочистості. Апелює до стилістичних конструкцій біблійних текстів)

Підсумки та узагальнення.

- *Який основний мотив поезії Василя Герасим'юка «Поет у повітрі»?*
- *В чому сутність інтелектуально-смислового лейтмотиву «Поет у повітрі»?*
- *Усний міні-роздум: «Поет завжди народжується у повітрі, в якому зникає дзвін...»*

II. Самостійна робота в групах над дослідженням вибраних поезій

1-ша група виразно читає та досліджує поезію «Крук»

2-га група – виразно читає та досліджує поезію «Наступить вечір у досвітній тьмі...»

3-тя – виразно читає та досліджує поезію «Пес»

В поезії Василя Герасим'юка поет порівнюється, втілюється в образи крука, змії, пса, сови. Дослідимо символіку образів крука та пса у світовій культурі та літературі.

Крук (ворон) – у деяких народів був творцем світу. Йому до цього часу поклоняються на Чукотці, в Гренландії, Японії. Існує повір'я, що круки живуть триста років. Крук наділявся якостями мудрості й справедливості. Крім того, у крука є зв'язок зі світом мертвих. Крук втілював також думку та пам'ять.

Пес (собака) – через його вірність символізує відношення, які повинні існувати між учнем та майстром, між вибраним та Богом. Здатність собаки відчувати і цілі милі переслідувати невидиму людину символізує трансцендентальну силу, з допомогою якої філософ простує шляхом істини через лабіринт земних помилок.

1-ша група.

Крук

(Із циклу «Сім віршів»)

ти поет

ти літаєш

навіть нині

ти живишся щоб літати

нині чим

усе струпішило

кажу ти крук

кажи чому

гинеш від омерзіння

ти ж крук

перетравлюй падло

ти ж поет

живишся

щоб літати

Запитання для дослідження поезії:

- *Який основний образ поезії?*
- *В чому його незвичайність?*
- *Чому «нині» літати поетам тяжче?*
- *Чим живиться поет-крук для того, щоб піднятися в небо? Поясніть символіку цієї метафори.*
- *Які антиестетичні ознаки часу використовує поет?*
- *Як з «омерзіння» та «падла» може народитися духовність та велич польоту?*
- *Яке призначення поета, що не дає змоги відступити, втекти від болю та омерзіння?*
- *Які художні особливості посилюють основний лейтмотив поезії?*
- *В чому інтонаційні особливості поезії? Чи можна її сприймати як наказ самому собі в тяжку хвилину сумнівів? Чому?*

Висновки: Вірш має назву «Крук», але вже з перших рядків зрозуміло, що крук – це символічне втілення образу поета. Завдяки цьому символу поет, його призначення осмислюється як небесно-демонічне, трагічно-високе і водночас невід’ємне від земного: від інфернального темного до світлого, небесного. Крук – це як символічна вертикаль, духовний зв’язок земного, людського та небесного, божественного. Вірш звучить як болісна настанова, наказ поета самому собі, коли не вистачає сил «перетворювати» в поезію, на красу і спасіння, одухотворювати примітив, потворність, мертвечину, падло життя. І навіть нині, коли *усе струпішило*, він не має права зраджувати своєму призначенню, бо божественному задуму зраджувати не можна, та й уникнути його неможливо. Відсутність розділових знаків посилює смислове звучання слів, робить його звучання монотонно піднесеним, високим, трагічним. Слова і вирази ніби «перетікають» один в одного, додаючи значимості, поглиблюючи смисл.

2-га група. Поезія

«Наступить вечір у досвітній тьмі...»

Андрієві Саєнку

Хіба це я? Це хто тут догоряє?

Р.М.Рільке, із останнього вірша.

Наступить вечір у досвітній тьмі
на душу голу.

Це хто у сто шістнадцятім псалмі –
На дні шеолу?

Це хто шепоче: Господи, поглянь?

Почуй – шепоче,
мов наступив на грань – ступив за грань
останню, Отче.

Це сказано до Тебе у псалмі –
про лжу у кожнім.

Це чий бенкет у цій досвітній тьмі –
в чаду вельможнім?

Це хто закутий в страх, як у броню?

А вже не хоче.

Вогню! – шепоче.

Господи, – Вогню!

Ти чуєш, Отче?

Давно ніхто не тямить до пуття,

чому цей рейвах?

Ці хитрощі із Книгою Життя
у Книзі Мертвих.

Запитання для дослідження поезії

- Які почуття та образи викликала у вас ця поезія?
- Проаналізуйте час в поезії: він конкретно просторовий чи внутрішньо-вічний, притаманний тим, для кого наступає «вечір у досвітній тьмі»?
- Як ви розумієте символічний образ «душа гола»?
- В псалмі сто шістнадцятим говорить: «Болі смерти мене оточили і знайшли мене муки шеолу, нещастя та смуток знайшов я! А в ім'я Господа кличу: «О, господи, визволи ж душу мою!» (Книга псалмів 113, 114 (116). Як з основною думкою цього псалма перегукується мотив поезії Герасим'юка? Думку обґрунтуйте.
- Хто ліричний герой поезії? Який його душевний стан? Підтвердити відповідь текстом.
- Як ви розумієте вислів, що це муки і благання того, хто «наступив на грань – ступив за грань останню»?
- Хто справляє «бенкет у цій досвітній тьмі»? Що призвело «душу голу» на цей страшний бенкет, де світанок перетвориться на вічний вечір та ніч?
- Яка єдина надія у всіх, хто заблукав у темряві? Як про це говорить в поезії?
- Як ви розумієте заключні слова поезії:
- «Ці хитрощі із Книгою Життя у Книзі Мертвих»?
- В чому універсальність цієї поезії? Чому вона стосується кожного з нас?
- Як основний мотив поезії позначено ще в епіграфі до вірша – рядкові вірша Р.М.Рільке?
- Чому поети, на вашу думку, звернулися до однієї теми?

Висновки. Вірш переповнений почуттям душевної задухи, темряви, безвиході. Коли ми раптом розуміємо, що не буде завтра, немає ранку, тепер завжди будуть лише вечірні сутінки? Який жах має проймає людину в цю мить? Саме цей трагічний момент людського існування, який оспіваний у сто шістнадцятому біблійному псалмі, благанням та молитвою сходить рядками поезії. Що це? Життя чи посмертні муки? Але що б це не було – однаково нестерпно боляче.

І прийде це останньою і безповоротною безнадією: *наступить вечір у досвітній тьмі*, а душі не буде за що захватися, бо буде вона гола, як при народженні. І раптом, із простору поезії ми сягаємо біблійних начал існування, ми на дні біблійного шеолу, ми в інфернальному вічному. А може, ми і не виходили з цього вічного біблійного? А тут навіть не кричать, а лише шепочуть до єдиного порятунку, єдиної надії – Бога: *Господи, поглянь*. І вже не те, що стоїш біля останньої межі, а *ступив за грань останню*, коли не буде «легше», «завтра», «мине». І ця грань не в потойбічному, а почалася вже тут і не перестане перебувати з тобою. А ми жалілися, скаржилися до цього часу на долю, і сказали Господу, що *кожна людина говорить неправду!* А в чому тепер *твоя правда?* Скажи, якщо зможеш. Але хто ж править цей бал: *Це чий бенкет у цій досвітній тьмі – в чаду вельможнім?* А хто править бенкетом, сковує немов бронєю – страхом, а може то і ми самі підкоряємося йому, слугуємо тим страхом? І єдиною надією на звільнення – є віра, молитва до Бога:

Вогню! – шепоче.

Господи, - Вогню!

Ти чуєш, Отче?

І от ритм вірша сповільнюється. Ми ніби піднімаємось над цим страшним пеклом, покидаючи згорати *душу голу*. І тільки запитання, коли це сталося, як ми опинилися на *дні шеолу*, чому *цей рейвах* звучить протяжно і без відповіді. Невтішним і спокійно-пекельним приходить висновок останніх рядків поезії:

Ці хитрощі із Книгою Життя

у *Книзі Мертвих*.

Де кінчається життя і починається смерть? Коли ми втратили радість і світло? Чому підстерігає нас *вечір у досвітній тьмі*? А, можливо, наше життя відразу пишеться у *Книзі Мертвих*?

Вірш в цілому сприймається як болісна молитва зболілої, помираючої від мук, душі. Посилує цей мотив ще на початку поезії епіграф з останнього вірша Рільке, написаний за кілька днів до смерті, де душа ніби спостерігає над останніми муками догораючого тіла. Але звідки філософський спокій вірша? Можливо, він у тій вірі, що приймає все, що послано Господом, бо навіть на дні пекла ця віра звучить молитвою до Бога.

3-тя група.

Пес

(Із циклу «Сім віршів»)

Цей світ я стеріг шість найперших ночей. А вони

Минають повільно.

Поволі світанки сіріють.

Я вив до Творця,

брязкотів ланцюгами сатани,

бо віри замало – й диявол у Господа вірить.

А вдосвіта просто нестерпно.

А Твориво не

нестерпне, а просто не те –

мовби хтось перепише

і зніме ланцюг,

відділивши небесне й земне.

Творцем облюбований грішник.

Творцеві видніше.

Були дні веселі, до речі. Останнього міг
уникнути – Бог покарав мене знову безкарним
світанком!

Я випірнув з вод

і по тверді побіг,

аби відпочити аж нині в рові за парканом.

Запитання для дослідження поезії

- *Яке враження від поезії? Які почуття вона викликає?*
- *Хто головний герой вірша? Визначте символічність цього образу. В чому трагізм його існування ще від початку творення світу?*
- *Чому поета можна порівняти з псом? Використайте свої знання про символ пса у світовій культурі.*
- *Як проявляється маловір'я ліричного героя, що зближує його з сатаною?*
- *Якщо віри самої замало – «й диявол у Господа вірить», то що потрібно ще для підтвердження відданості Богу, для того, щоб не зраджувати його?*
- *На що надіється поет-пес? Чому його роль така нестерпна і важка?*
- *Як ви розумієте вислів «творцем облюбований грішник»? Як він доповнює образ поета?*
- *Чому «безкарний світанок» є покаранням?*
- *Де знаходить свій відпочинок пес? Спробуйте пояснити закінчення поезії, розкодувавши її символіку.*
- *Який основний лейтмотив поезії? Через які образи-домінанти він проявляється?*

- З'ясуйте хронотоп поезії. Як Всесвіт і безчасовість, або позачасовість посилюють, змінюють звучання основного лейтмотиву вірша?

Висновки: поезія «Пес» – це ще одна варіація на тему ролі, призначення та існування поета. Символічний образ пса втілює якості відданості вищому призначенню, Господу, вірне служіння його ідеям та справам. Вибраність і кара тісно переплетені в цій долі. Ще світ не став, а вірний пес довгі ночі стеріг його. А найдовшими були перші шість ночей, коли і стерегти не знав від кого, та й самотність, темрява наповнювали світ. Від розпачу *вив до Творця*, жалівсь, благав, просив:

*брязкотів ланцюгами сатани,
бо віри замало – й диявол у Господа вірить.*

І от страшне відкриття – *й диявол у Господа вірить*. І чий ж тоді ми слуги? І в чому ж справжність віри? Один рядок змушує шукати відповідь у серці своєму і в поезії. Що є той брязкіт ланцюгами, як не протест, не бажання звільнитися, переписати свою роль? Чи не сумнів це в Богові, в його мудрості? Чи вистачить смирення прийняти долю?

А вдосвіта просто нестерпно. Чи не тому, що світ не змінився за довгу ніч, а все той самий, і роль твоя та сама – бути псом. І поет розуміє, що *Твориво не // нестерпне, а просто не те*. Просто ти не хочеш носити свій ланцюг, ти надіявся, що хтось його зніме. І приходиться усвідомлення: ти – *Творцем облюбований грішник*. Роль твоя навіки, незмінна, такий задум, порядок, закон космічний, божественний. *А Творцеві видніше*. І приходиться смирення. Поет приймає долю, хоч і звучить це гіркою насмішкою над собою.

І такі *дні веселі* були, що мав надію на світанок новий. Та
*...Бог покарав мене знову безкарним
світанком!*

Таке життя, що навіть кара є надією на зміну, аби інакше, аби не це. І знову все як і було:

*Я випірнув з вод
І по тверді побіг,*

Аби відпочити аж нині в рові за парканом.

Цікавий хронотоп вірша. Він сягає часів створення світу і простягається аж на тисячі років до сьогоднішнього дня. Ця вічність присутня в серці і свідомості поета, що весь цей час стоїть на сторожі світу, і навіть власну роль стереже від змін диявола. Він посередник між Богом і землею, він знає шлях. Він лиш не може та й не має права змінити свою роль. Він – пес.

III. Підсумки та узагальнення

Смислові та художні домінанти збірки Василя Герасим'юка «Поет у повітрі»:

- Ліричний герой збірки – поет, який несе в собі дух, неповторність свого народу; зосередив у собі всі божественні висоти і падіння свого народу, його болі, страждання, муки відчаю і вічне проростання, відновлення, велич і перемогу життя.
- Абстрактне, інтелектуально-раціональне осмислення конкретних історичних подій.
- Космічна масштабність зображення подій, мегатекстуальність.
- Образи апелюють до біблійної, старозавітної первозданності, яка звучить акордом незмінності, приреченості та божественної відповідальності.
- Піднесено-трагічні, медитативні інтонації та біблійні образи-символи надають збірці звучання книги пророцтв, священних текстів.

Уявіть, що ви готуєте зустріч з поетом Василем Герасим'юком. Напишіть:

- Коротку рекламу-презентацію його поезії;
- Коротку промову-враження про вірші поета;
- Складіть запитання для інтерв'ю з поетом.

IV. Домашнє завдання. Виразне читання улюблених поезій Василя Герасим'юка.

Мешканець: сонет

Я в дереві жив. Ті роки – як віки.
 Їм ліку нема – як в землі, як у слові.
 Їй початку нема, бо вони – смерекові.
 Скінчились, коли я, немов пелюшки,

дошки розповив. І пішов навпрошки
 на поклик – чужий моїй крові.
 В смереці є дерево смерти. Трефові
 мені випадали і дами, й шістки.

І каменю я поклонився. І він
 забрав мої хвойні слова, а взамін
 дав первісний спис, аби ним, наче Один,

до древа життя сам себе я прибав.
 До древа того, в якому я жив.
 І жити не годен. І вмерти не годен.

Стилізація: сонет

Вважати світ спектаклем – гріх. Хто грав
 за правилами – не зіграв безвинним,
 хоч перше із вигнань назвав сумлінням.
 Хто пійманий ще в лоні, мов Ісав,

той мимоволі знає: за велінням
 чийм первинність втратив, мов не мав.
 Але ж зіграв. Як? Гріх гріхом поправ?
 З натхненням, що межує з омерзінням.

Втім, це не все. До запахів, і звуків,
 і видив повертаюся з вигнань,
 де залишився лиш Дмитро із Кутів.

Два рази йшов я з ним до галичан,
 прийнявши духа, втіленого в круків
 й не передавши третє із послань*.

*Там ішлося про дітей, зокрема про діток сотенного Святослава, які разом з його матір'ю підійшли до замінованого трупа. Я написав про це у поезії «Верхами біжить», але рядок про дітей неможливо було видихнути. – *Авт.*

Стилізація: сонет

Де прихилити голову? Немає
 Обителі на цій землі. Нема
 пристанища на світі цім, де тьма
 над головою демонів літає.

Воістину: на вістрі голки – тьма.
 Воістину: світає що смеркає.

І протягами душу прошиває
той вітер, що під ребрами дріма.

Мій демон – вітер. Раптом шарпоне –
і вже Обителі Благої не
вимолюєш, допоки шляк не трафив.

Ще й поблазнюєш на межі пожеж –
його сліди в душі не відпереш,
як на сорочці білій плями афин.

Змія

(Із циклу «Дев'ять віршів»)

Тут, на землі, виткані ми, мов килими, –
так я писав, так пізнавав рідний узір,
той, що скидав я від страми тут, між людьми,
тими, що знав кожною зі скинутих шкір.

І на паскуд є, кажуть, суд. Не відповім
ані чужим, ані своїм. Все – затаю.
Знав, що ховав, бо помирав у тридцять сім.
Бачив межу. Бачив чужу. Бачив свою.

Серце мовчить, Господи мій, все – з голови,
як з-під поли.
Вкотре узір скинеш, зміє?!

Тут, між людьми,
шкіра змії, голос сови –
тільки й мого тут, на землі, доки я є.

(Із циклу «Отави кольору місяця»)

Подих – запах отав.
Мить, мов після неї – постріл.
Душа прагне приправ.
Як правило, гострих,
але не в серпневій млі досвітній,
коли
непослух її –
один Вселенський Непослух.
Вона затремтить,
але застара на постриг.
Черешня в лісі.
Каправе око імлі.

Це серпень волхвів. (Закреслюю).
Це апостол отави толочить
по горлах ваших, волхви.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Герасим'юк Василь. Поет у п вітрі. – Львів: Кальварія, 2002.
2. Голобородько Ярослав. Поезія як інтелектуальний універсам // Українська мова та література. – 2007.– Ч. 2-4.
3. Літературознавчий словник-довідник (За ред.. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В.Теремка). – 2007.– Ч. 2-4.
4. Пахаренко В. Основи теорії літератури. – К.: Генеза, 2007.

Линник А.М., учитель української мови і літератури Черкаської ЗОШ І-ІІІ ступенів №10 Черкаської міської ради

«...ЯК СВІТ ПРОЙТИ З УКРАЇНОЮ НЕ РОЗМИНУТЬСЯ...» В. Д. СЛАПЧУК. ЗБІРКА «НАВПРОТИ ТЕЧІЇ ТРАВИ»

Мета: ознайомити старшокласників зі збіркою В.Д. Слпчука «Навпроти течії трави», за яку автора було нагороджено Національною премією імені Тараса Григоровича Шевченка; вчити учнів вдумливо читати й аналізувати лірику, розкрити шлях пошуків самоусвідомлення ліричного героя через страшні випробування війною; спонукати учнів до осмисленого розуміння історичних подій країни, сьогодення і майбутнього України; повторити риси постмодерної літератури, розвивати в учнів творчі здібності, виховувати любов до поетичного слова, доброту та людяність.

Обладнання: портрет письменника, виставка його творів, схеми на дошці, картки з випереджувальним завданням, презентація на CD диску.

Епіграф:

*Афганістан болів йому
у грудях на цілу Україну*

Випереджувальні завдання.

1. Група істориків.

Завдання. Ознайомити клас з історичною довідкою про причини війни в Афганістані та рішення радянської влади про введення військ. Дослідити через поетичне слово стан ліричного героя під час війни.

2. Журналісти-дослідники.

Завдання. Розказати про Джелалабадську бригаду смертників. Дослідити через поетичне слово стан ліричного героя під час війни.

3. Ілюстратори.

Завдання. Продумати, якими кольорами можна відобразити вибрані поезії В. Слпчука, зробити ілюстрації, можливо, знайти світліни з Інтернету, підібрати музичне оформлення.

Перебіг уроку.

Звучить повільна музика, учні переглядають фотовиставку видів України.

I. Мотивація навчальної діяльності.

Учитель. Запитання до класу. Метод «Прес».

- Що для вас Україна?
- Яким повинен бути українець?
- Чому більшість українців відчувають себе непотрібними Україні?

II. Оголошення теми і мети уроку.

Учитель. В українській літературі лише поодинокі майстри слова можуть сказати про себе вслід за Тарасом Шевченком: «У нас нема зерна неправди за собою». Один із тих не багатьох обранців Музи і Долі, в яких талант і правда синоніми, Василь Дмитрович Слпчук. Його слово, поезія, проза, літературознавство – свідчення унікального таланту і мужності.

Д. Стус писав: «В. Слапчук – одна із тих постатей в українській літературі, яких би я поставив у першу п'ятірку найважливіших, найактуальніших, найцікавіших».

– Пригадаймо основні віхи біографії В.Слапчука. (Можна використати презентацію на CD диску).

Протягом уроку учні заповнюють картку само оцінювання.

Звіт групи «Ілюстраторів».

В. Слапчук нерідко сам ілюстрував свої збірки загадковими малюнками, які треба було розшифрувати, щоб зрозуміти зміст. Тож сьогодні учні спробують відтворити свої враження постмодерних творів В.Д. Слапчука.

Учні декламують поетичні твори зі збірки «Навпроти течії трави», коментують свої враження, які відобразили в творчих роботах.

– Який життєвий досвід автора ліг в основу збірки «Навпроти течії трави»? Чому?

– Що вам відомо про Афганську війну?

Доповідь групи «істориків».

Дослідник 1. 27 квітня 1978 року військові, члени ліворадикальної Народно-демократичної партії Афганістану, здійснили переворот. Цю акцію вони назвали «Квітневою революцією». Нова влада проголосила курс на соціалізм.

Видала декрети про наділення селян конфіскованою у поміщиків землею, про ліквідацію лихварських заборгованостей, скасування калиму при одруженні та інші. У мусульманській країні такі закони були приречені на провал, оскільки суперечили нормам ісламу, а значить відступитися від клятви Аллахові, що вело до громадського осуду. Взяти землю, якою не володіли твої предки, означало порушити традицію. Нова влада розпочала репресії проти духовенства, мали місце закриття і руйнування мечетей. Кабульський уряд не визнали племенні та етнічні вожді, яким в Афганістані належить реальна влада на місцях. Почали формуватися збройні загони «моджахедів» («борців за віру»). У країні спалахнула громадянська війна.

У внутрішні справи Афганістану грубо втрутився СРСР. У грудні 1979 року радянські війська вторглися в Афганістан для підтримки режиму. Присутність чужоземних військ викликала стихійний опір народу. Пік війни припав на 1984-1985 роки. Нове радянське керівництво на чолі з

М.Горбачовим визнало помилковим рішення попередників і з кінця 1986 пішло на поетапне виведення військ, яке закінчилося 15 лютого 1989 року. 27 квітня 1992 року моджахеди увійшли до столиці Кабул, режим НДПА було скинуто [1, 291].

Дослідник 2. В. Слапчук безжально реанімує відчуття 18-річного хлопця, який пройшов через перше коло пекла на війні, і зараз проходить через друге коло пекла болючих спогадів.

Ця війна ніколи не скінчиться для Василя Слапчука. Бо це війна спогадів, втрат, війна сумнівів, докорів совісті, війна втрачених ілюзій і набутих істин [2].

Учитель. У збірці яскраво проглядаються риси постмодерної літератури: ренесансно – романтичний образ людини; бажання поєднати в собі прагнення багатьох людей, націй, культур, релігій, щоб пробитися до справжнього масштабу буття, здолати екзистенційну безпросвітність; бачення повсякденного реального життя як театру абсурду; суміш багатьох традиційних «високих і низьких» жанрових різновидів; іронічність; використання «поточності» у творах, написання віршів верлібром, відсутність пунктуаційних знаків, використання образів-символів тощо. За кожним поетичним рядком вчувається бажання ліричного героя розібратися в собі, у власному внутрішньому світі, описати війну в собі.

Дослідник 2.

*Я одягнув мундир –
найдосконалішу
із гамівних сорочок –
і подивився в дзеркало.*

*Кричать мені: стріляй, придурку,
бо втече.
І я б застрілив чурку,
та сіла пташка на плече.*

*Мине чимало літ,
поки побачу
в нім
себе [2].*

*Малесеньке пташа
упало ненароком –
чиясь душа
з тужним великим оком.
Стріляй, кричать мені і лають, –
утікає ворог.
Стріляй, кричать, і я стріляю,
але вгору [2].*

Учитель. Аналіз поезій.

- Чому гімнастерку ліричний герой називає гамівною сорочкою та ще й найдосконалішою?
- Чому він в дзеркалі не бачить себе?
- Чому ліричний герой стріляв угору?
- Назвіть образи-символи, як ви їх розумієте?

Завдання. Протягом уроку заповнити таблицю «Образи-символи у творчості В.Слапчука»

Дослідник 3. Ліричний герой бачить, що в Афганістані дерева не хочуть відкидати тіні, бо впізнають в радянському солдаті чужинця. Там скрізь війна найжачена смертю, чужа і незрима. Там навіть «з усіх світлин стріляють», вночі всі дерева на боці ворогів, усі квіти зі зброєю». Чому? Тому, що ця війна – їхня. Війна за їхню волю і свободу. Тому «чужина очі випиває», що «черевики в каміняччя дорогу розпитують. А треба було б дозволу питатися» [2].

- Де саме довелося служити В. Слапчуку, в яких умовах, хто його оточував?
- Чи мав психологічну підтримку від оточуючих?

Доповідь групи «журналістів-дослідників».

Дослідник 1. В. Слапчук служив у Джелалабадській бригаді – її називали бригадою смертників, у третьому батальйоні. Де б батальйон не зупинявся – їхній взвод стояв в охороні, фізичне і психологічне навантаження було подвійне. У батальйоні було чимало українців, але між собою не дружили і побоювались азіатів і кавказців. Була ворожнеча між призовами, але найбільша ворожнеча між національностями. Були бійки між своїми, наслідки яких списували на бойові дії. Це також була війна, але інша. Якось азіати спитали його, він хохол чи бандера, на що Василь відповів, що він – українець.

Взагалі у батальйоні його поважали, був він фізично сильним і витривалим, ніколи не втрачав свідомості у горах, не вибивався із сил.

Прослужив всього півроку, був тяжко поранений і загинув би, але його винесли з поля бою саме ті солдати туркмени, з якими він бився. Ризикуючи життям, вони таки донесли Василя до вертольоту [2].

Дослідник 2. Читаємо образну кардіограму Василевих спогадів – переживань і переконуємось, що солдатський мундир спочатку не уявлявся в образі гамівної сорочки, що себе справжнього він не знав – волів гордо виконати свій «інтернаціональний обов'язок».

*За нами плаче залізо.
Замполіт плескає мене по плечу:
-У тебе комплекс обріза.
Я мовчу.
Їх вивозили на возах
залишаючи навстіж двері...
А тепер питає мене наївний казах:
– Ти хохол чи бандера?
Лише ліс. Ні могили, ні сліду.
Іржавіє в пам'яті дідів обріз...
Я – онук свого діда, та до діда я ще не доріс [2].*

Учитель. Аналіз поезії.

- Чому замполіт каже про «комплекс обріза»? Що таке обріз?

- Чому наївний казах питає: «Ти хохол, чи бандера?»
- Чому в пам'яті ліричного героя «іржавіє дідів обріз»?

Там, у пеклі чужої війни, у вогні чужої боротьби за волю і незалежність прийде болюче усвідомлення того, що радянські війська – окупаційні війська. Афганський народ боровся за свою незалежність, за свої традиції, за свою пам'ять предків.

Там, в Афганістані, ліричний герой усвідомить себе онуком свого діда – борця за волю своєї України, свого народу, хоча до діда він ще не доростає.

Дослідник 3. Так, він солдат, і вийшов на стежку війни з гарячим почуттям принести темним світло.

*Ми вийшли з темряви,
як тьма,
І обступили ніч,
щоб нести темним світло.*

Згадуються слова Т. Шевченка із поеми «Кавказ»:

*До нас в науку! Ми навчим,
Почому хліб і сіль почім!... [3]*

Дослідник 4. Війська «визволителів» жорстоко йшли цими горами, мріючи вийти з літа і дожити до дощу! Ішли, сіючи смерть, лишаючи за собою спалені кишлаки, бруд окупації, насильство.

Як ще зриміше передати це болісне усвідомлення своєї чужинності на афганській землі, своєї гріховності, неспокутості вини перед цим народом.

Перед нами постає образ жінки в паранджі.

*Луною сповістили гори:
пройшов
наш третій батальйон.
Позаду жінка в паранджі
...ретьельно
милила траву,
за нами прала
небо.*

Можливо саме тоді приходить усвідомлення значення слів замполіта про «комплекс обріза», бо уява раптом «зазирнула» в дитячу пам'ять, де лякають розчинені темні двері осиротілих хат...

*Їх вивозили на возах,
Залишаючи навстіж двері...*

Де ліс без могил і слідів героїчної самопожертви воїнів Української Повстанської Армії...

– Твори В.Слапчука – це зболений емоційний простір буття ліричного героя після війни, прозріння й усвідомлення свого місця на землі, відповідальності за майбутнє.

III. Зараз ми всі в ролі літературних критиків. Тож намагатимемося прослідкувати шлях героя до відродження, до свого самоусвідомлення, шлях до розуміння значимості Батьківщини для кожної людини.

Для повного розкриття змісту творів, треба розкрити значення образів – символів поезій, які вам зустрічалися. Розглянемо декілька з них.

Образи-символи у творчості В. Слапчука

Образ – символ	Значення
«Квіти на мінному полі»;	Поезія про війну;
«проти течії трави»;	наперекір усталеному;
«небо»	місце знаходження душі;

«комплекс обріза»;	людина, яка свідомо позбавляє себе волі, підкорюється усталеними кимось правилам, не задумуючись над результатами своїх дій;
«Ти хохол чи бандера?»;	нащадок тих, які тільки терпіли гніт, чи тих, що боролися за свою свободу;
«ретельно милила траву, за нами прала небо»;	чужинці своїми несправедливими діями осквернили землю предків;
Образ криниці з цілющою водою;	символ життя, очищення, юності і водночас – забуття, журби, смерті;
Образ зброї;	рятівник солдата, водночас він – раб зброї, а вона – рабиня держави;
сільський дурник, Божий чоловік	людина, якій дозволялося все говорити, бо вважалася хворою, божевільною.

Війна виявила, що ліричний герой носив у собі, молодому, чистому, безтурботному, себе іншого, чужого, і не бачив його доти, доки не ударив чолом «об чужий поріг».

*Його любили мама й тато,
і Бог від наглих пакостей беріг,
але він став поперек горла хаті,
чолом ударив об чужий поріг.
Любили тато й мама сина,
І маму з татом син любив.
У крайній хаті в темних сінях
це я його, а може, й він мене убив [2].*

*Стріляв так, що любо-дорого,
влучав ув одного, другого...
Порівнював кров свого ворога
Із кров'ю друга.
Плакала мама – Синку,
що ж ти накоїв?!
Я вивчаю відтинки
крові людської.
Прийшли вороги, як до
брата,
Піді мною крові калюжа...
– Чи тяжко тобі
помирати?
– Ні, не дуже [2].*

Учитель.

– Які почуття-спогади у ліричного героя про Батьківщину? Хто його по-справжньому любить, чекає?

– Поясніть слова «але він став поперек горла хаті».

Поняття «Вітчизна» в цій чужій війні падає у прірву сумнівів – чому ця велика Вітчизна їх не любить, чому вона послала їх вмирати на чужій землі? Отже, Вітчизною слід вважати ту, яка їх, солдатів, любить, молиться за їхнє життя, чекає повернення... Тоді у кожного з них своя Вітчизна. Та, яка їх любить і чекає. Це – Мама.

Солдатам зраджує Вітчизна.

І тільки мати молиться

Без мами навіть Україна – чужина.

*Коли ж нарешті повернули в Україну,
то Україна вивела коня,
аби я їхав світ за очі [2].*

Солдатська душа відстань з війни до дому «міряла розмахом крил журавля», його кроки з війни «мати горем перемиряє». І винесе своїми молитвами з пекла війни, зцілить

розпачливу душу надією і любов'ю, оберігатиме, грітиме своїм материнським серцем вистуджену воєнними протягами душу єдиного сина.

Тому цей поетичний літопис пережитого душею В. Слапчук присвятив своїй мамі Лідії Олександрівні, «молитвами якої повернувся з Афганської війни, і всім матерям, молитвами яких ця війна закінчилася...»

– Як ви розумієте слова «це я його, а може, й він мене убив»?

Хто ж тоді воює на цій далекій і чужій війні?

Більшість цих солдатів – люди-кентаври, «ягнято – вовки і вовко – ягнята», єдинонеподільні і розщеплені, роздвоєні, відомі самі собі і невідомі, бо здатні на такі вчинки, яких у найстрашнішому сні не могли б здійснити.

Війна нівелює і руйнує всі визначальні морально – етичні цінності й заповіді – нема однієї якоїсь правди, усталеної істини там, де «стікає з неба цинк», а доцільність існування ефемерна. Солдата безупинно охоплює страшне відчуття приреченості на виконання обов'язку. Не солдат володіє ситуацією, а зброя.

У розділі «Химерні осяяння» не люди, не солдати, а вже зброя головує.

*Патрони перегукуються
між собою:
«Економніше стріляймо –
люди закінчуються».*

*Метал – це істина,
що знає шлях
до серця.*

*Зустрілись два автомати.
В одного приклад
зарубками, наче
віспою, побитий,
а в іншого –
словами пошрамований:
«Скільки разів стрілиш –
стільки й помреш» [2].*

– Чому зброя так важлива для солдата?

– Чи може зброя позбавити сумління?

– Назвіть використані художні засоби.

Якщо війна не вбиває фізично, то неминуче виймає душу.

*Душа змаліла,
висохла на сонці, їй страх на груді
гострим став коліном і видає з горла дух...*

Визнає поет у поетичному листі до матері.

*На війні – солдати бездушні.
Усі душі на бинти порвали [2].*

– Як можна повернути собі душу, який шлях до зцілення, до відродження?

Повернути собі власну душу можна лише через порозуміння із самим собою, через повернення в себе шляхом самоусвідомлення.

У книзі другій «Квіти на мінному полі» є розділ «Чернетка життя», в якому знаходиться твір «Навпроти течії трави».

– Опишіть картину проводів? Що нагадала циганка?

– Чому дзвони сільські мовчазні? Що вони символізують?

– Якої ради питався ліричний герой у старших?

– Хто допоміг герою в сумнівах?

– Чи закінчилось його протистояння?

Душа називає життя на війні «чернеткою життя», бо там, на війні, душу посадили на палю. На війні

*Став я мамо москалем
став я тату яничаром
за що ж мені така Україна,
а повернувся,*

*аби з'єднались дві України в одну
ота що залишилася з тією що забрав з собою [2].*

Коли кликали на війну, «дзвін у села за мною не охнув» – скинули дзвони гріховними – нечестивці, видерли у села серце з грудей; запитував у старших ради, «як світ пройти з Україною не розминутися». Ніхто не знав, тільки сільський дурник – Божий, видно, чоловік, сказав:

Візьми Україну з собою ніколи не розминешся.

Не розминувся. Повернувся з війни в 20 літ. Повернувся, щоб привітатися з деревом – кожного листочка долоньку потиснути, щоб бути господарем жайворонків, щоб ночами збирати «квіти на мінному полі» бачити «солоне сонце» війни на чорному небі минулого... [2]

...вертаюся

*та як же тяжко проти течії трави
збираю сили перекидаюсь горілиць
і бачу в небі білого коня
чи встигну Отче наш до кінця проказати [2].*

IV. Підбиття підсумків.

Пригадайте, як склався шлях самоусвідомлення героя через страшні випробування війною, назвіть етапи прозріння ліричного героя.

Творчість В. Слапчука багатогранна. Це поет, покликаний часом. Його творчість спонукає читачів задуматися над вічними цінностями, які не підвладні часові. Поетичне слово є пересторогою тим, хто порушує біблійну заповідь «Не вбивай»: там, де пролилася кров, виростає ненависть, а де виростає ненависть – сіється смерть.

Оцінювання. Заповнення карток самооцінювання.

VI. Домашнє завдання. Прочитати третю книгу «Солоне сонце». Повторити риси постмодернізму.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бураков Ю.В., Кипаренко Г.М., Мовчан С.П. Всесвітня історія: новітні часи // Підручник для 11 класу серед. загальноосв. навч. закл. – Вид. 5-е. – К.: Генеза, 2006.
2. Slapchuk@ua
3. Шевченко Т.Г. Кобзар // Збірка творів. – К.: «Радянська школа», 1986.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПОПП
Зам. № 1128 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1